

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 7.

Onsdagen den 27 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Hasselrot* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1—5 samt 7—9 §§ i lagen om straffregister den 17 oktober 1900.

Vidare överlämnade herr statsrådet *von Sydow* Kungl. Maj:ts proposition angående överförande av visst belopp till den i 19 § av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Härpå föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov; och begärdes ordet därvid av

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren beslutar, att i sammanhang med den nu föredragna propositionen också måtte föredragas propositionerna under punkterna 2, 3, 4, 5 och 6 på föredragningslistan.

Detta förslag bifölls av kammaren.

I överensstämmelse härmed föredrogs jämväl Kungl. Maj:ts nedannämnda propositioner, nämligen:

nr 58, angående ny härordning;

nr 59, med förslag till värnpliktslag;

nr 80, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd);

nr 60, angående sjöförsvarets ordnande; och

nr 81, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 7 1.

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Herr talmannen gav härefter på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern Hammar skjöld, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det torde vara mycket ovanligt, att en remissdebatt inledes från statsrådsbanken, men jag tror, att omständigheterna i detta fall rättfärdiga ett avsteg från den hävdvunna seden. Åtminstone känner jag ett behov att redan vid början av detta första diskussionsplenium i den andra kammare, som sammanträder efter förrättade nya val, med några ord, muntliga och omedelbara ord, söka klargöra min och mina kollegers ståndpunkt i vissa avseenden.

Den politiska situation, som rådde den 14 februari, var icke av någon bland oss vare sig önskad eller framkallad. Situationen var som bekant, att den Staffska ministärens avskedesansökningar sedan några dagar lågo inne, samt att ett försök att bilda en annan liberal ministär med parlamentarisk grundval misslyckats till följd av omständigheter, på vilka jag icke finner lämpligt att nu ingå. Under dessa förhållanden var det, som jag av konungen erhöll uppdraget att söka bilda en ministär. Jag ansåg, så som jag förut i den upplösta Andra kammaren tillkännagivit, att min plikt fordrade, att jag icke undandrog mig detta uppdrag. När jag sökte mina kolleger, så skedde det, såsom det borde, utan hänsyn till den enes eller andres allmänna partiståndpunkt, men givetvis med fäst avseende på vars och ens ställning till föreliggande situation och på vars och ens fosterländska offervillighet. Det var icke någon parti-regering, som jag ville bilda, och det var ej heller någon partiministär, som bildades. Att det icke var en partiministär, som bildades, kan i viss mån sägas bekräftas därav, att den enda av de talrika uppmaningar, som riktades till mig att uppträda under valrörelsen — att den enda uppmaningen, vilken av mig efterkoms var framställd av *frisinnade*. Jag vet väl, att mot mig ha i pressen och väl även på annat sätt riktats förebråelser, att jag skulle vid olika tillfällen på obehörigt sätt ingripit och uppträtt såsom i någon mån partiman. Det är kanske flera förebråelser, som i detta avseende riktats mot mig, men det är endast två, som jag för närvarande minnes såsom mera direkt ställda till mig.

Den ena gällde, att jag skulle ha lagt vad man kallar »munkorg» på den militära sakkunskapen. Mina herrar, om jag hade någon som helst benägenhet att yvas över makt eller rykte om makt, skulle jag måhända känna mig stolt, att någon människa kunde tro, att jag skulle förmå att utöva ett sådant inflytande på ett så stort antal framstående och karaktärsfasta män, som det här är fråga om. En sådan benägenhet är emellertid mig främmande, och jag vet bättre än någon, att ett dylikt försök, om det gjordes, skulle vara dömt att ömkligen misslyckas. Jag har icke heller gjort något försök i den vägen. Jag har uttryckligen betonat, att den individuella och medborgerliga yttrandefriheten bör lämnas oförkränkt för en var, vilket stånd han än må tillhöra och vilket ämbete han än må innehava. Men jag tillstår och tillkännagiver det: Jag har icke

vid ett tillfälle, så som det omtalats, utan vid tre särskilda tillfällen sökt under hand avstyra organiserade massdemonstrationer i ena eller andra riktningen. Att jag därvid icke handlat såsom partiman, torde väl bäst framgå därav, att vid två av dessa tillfällen gällde det en ifrågasatt massuppslutning kring en av huvudpunkterna i regeringens förslag. Jag är icke militär, men jag är ämbetsman och redan såsom ämbetsman känner jag det såsom något motbjudande, om en ämbetsmannakår — militär eller civil — såsom sådan eller i massa tager ställning till en politisk fråga. Det är såsom jag förut yttrat, de särskilda medlemmarnas yttrandefrihet och övertygelsefrihet, som i allo bör lämnas oförkränkt.

En annan förebräelse, av vilken rätt mycket väsen uppkommit, rör, att jag genom en offentliggjord skrivelse avfordrat min företrädare, generalkonsuln i disponibilitet dr. David Bergström en viss handling. De närmare omständigheterna härvid ha redan genom min försorg blivit bekantgjorda i pressen. Jag har endast ett tilllägg att göra, nämligen att redan dagen innan min skrivelse offentliggjordes, hade generalkonsuln själv i tidningarna meddelat, att en sådan handling blivit honom avfordrad. Det enda nya, som min skrivelse kunde sägas för allmänheten innebära, var, att jag vare sig med hänsyn till handlingens vikt eller med hänsyn till generalkonsulns ställning eller med hänsyn till båda dessa omständigheter ansåg, att uppmaningen, borde utgå från mig och icke från någon underordnad.

Det är ovedersägligt, att de politiska förhållandena vid tiden för mitt och mina kollegers ämbetstillträde voro allt annat än lockande. Emellertid tvekar jag icke att uttala, att nästan lika stora betänkligheter måste väckas av svårigheterna att inom nödvändig och rimlig tid få färdig den försvarsproposition, på vilken en stor del av svenska folket med otålighet väntade. Jag hade någon erfarenhet av den saken, emedan jag hade äran att såsom medlem tillhöra den generalskommission, som hösten 1900 avgav förslag till vår nu gällande härordning. Om oaktat dessa svårigheter det lyckats att få fram ett förslag till den tid, som skett, kan jag icke underlåta att säga, att detta varit möjligt endast genom det mest hängivna och uppoffrande arbete av talrika civila och militära medhjälpare, som ställts till mitt förfogande. Men icke ens med denna hängivna och uppoffrande hjälp skulle saken ha varit möjlig, om jag icke haft en grund att bygga på i det arbete, som förelåg i försvarsberedningarnas förslag. Jag kunde så mycket mindre tveka att använda dessa förarbeten, då efter min mening ett ombyte av ministär icke bör onödigtvis föranleda ett avbrott i den kontinuitet, som på statslivets olika områden är nyttigt och nödvändig.

Jag har sagt, att den ministär jag tillhör icke är och icke vill vara någon partiministär. Jag tillägger, att lika litet vill den försvarsproposition som framlagts, — jag kallar den *en* förvarsproposition, fastän formellt den är delad i flera — vara en partiproposition. Vid utarbetandet av detta förslag har jag, det kan jag försäkra, icke låtit mig inspireras genom att söka avlyssna vare

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sig det ena eller andra partiet dess önskningsar. Om jag det hade gjort, hade förslaget helt säker sett ut på annat sätt. Jag har gjort vad jag ansett min plikt bjuda, att, under inhämtande av så goda upplysningar som möjligt, efter bästa förstånd och med tillhjälp av de krafter, varöver jag kunde förfoga, göra det bästa möjliga. Resultatet har blivit, som var och en finner, att jag icke har följt något partis på förhand uppställda program; det förslag, som nu föreligger till riksdagens prövning, är ett regeringens eget förslag. ett förslag, som regeringen också anholder, att Riksdagen skall utan förutfattade meningar granska.

I vad jag sagt ligger redan vad jag anser om försvarspropositionens innebörd. Jag har sagt, att jag gjort den så bra jag kunnat efter inhämtande av upplysningar från mest kompetent håll, och jag kan tillägga, efter tagen hänsyn till allt vad som bör tagas hänsyn till. Det är därför min övertygelse, att — för att låna trontalets ord — försvarspropositionen är väl avvägd med hänsyn såväl till landets bärkraft som till försvarets nödvändiga behov. Den övertygelsen kan vara oriktig, det vet jag väl. Det är mänskliga övertygelsers vanliga lott. Men det är min övertygelse. Jag tänker — och mina kolleger äro med mig ense däri — jag tänker så högt om svenska folkets framtid, att de oförnekligen mycket stora offer, som nu ställas i utsikt, icke äro för tunga för att trygga denna framtid, och jag tänker tillika så högt om svenska folket, att jag tror, att svenska folket, när det besinnar sig, också skall vara villigt att bringa dessa offer.

Jag vill sluta med några mera personliga ord. Jag vill då säga, att jag väl känner min parlamentariska svaghet. Jag är icke chef för något parti, är icke ens och har icke varit medlem av något parti. Men jag känner tillika min och mina kollegers styrka, och den styrkan är — vågar jag säga — att varken i eller utanför denna sal finnes någon, som tror, att vi gått till vårt tunga, mer än tunga kall i själviska syften eller av andra motiv, än att vi menade, att fosterlandet av oss fordrade detta offer.

Vidare yttrade:

Herr Staff: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig naturligt, att man vid detta tillfälle kastar en blick på de politiska förhållandena, sådana de hos oss på senaste tiden utvecklats sig, och att man därvid gör sig den frågan: Vilka äro orsakerna till att en alltjämt stigande och stegrad bitterhet i känslor och uppfattningar framträder på det politiska området?

Det är ju givet, att en av orsakerna därtill är den företeelse, som man ser upprepad i det ena landet efter det andra, där en betydande maktförflyttning har ägt rum i ett samhälle, på det sättet att förut nästan ensamt maktbesittande lager till väsentlig del hava mist sin makt: den ofta gränslösa och besinningslösa harmen hos dem som sålunda måst träda en smula tillbaka. Men det är dock tydligt, att den förklaringen i detta fall icke räcker. Må man erinra sig händelserna sedan tre fjärdedels år tillbaka. En regering,

som hade gjort till sin uppgift bland annat och i främsta ledet att företaga en grundlig utredning av försvarsfrågan och företaga den på *det* sättet, att den kunde vinna förtroende i stora lager, varjämte de många framstående män från olika partier, som tillkallats för att i detta viktiga arbete bistå, sedan en tid tillbaka — i förhållande till arbetets vidd och uppgiftens storlek icke någon lång tid — sysselsatt med detta värv. Då uppkom den ytterst livliga, snart ytterst häftiga och hetsiga agitationen i denna fråga. Man kan säga, att det finns ju vissa yttre förklaringsgrunder. Man kan säga, att världshändelserna hade talat ett språk, som manade till kraftigt arbete i försvarsfrågan för att få en lösning av densamma. Det är sant, och det är också sant, att vissa för oss ytterst obehagliga och närgångna undersökningar av främmande undersåtar om våra militära förhållanden kunde ingiva oss obehagliga och i viss mån upprörda känslor.

Men det oaktat kan man icke förklara, vad som på senare tiden har förekommit, utan att sammanfatta mycket därav under ett namn, som man redan ofta har hört från främmande länder, men som man ännu så länge mer sporadiskt hört hos oss, nämligen den *nationalistiska* rörelsen. Det är så, att hos oss slagit ut i full blomstring en nationalistisk rörelse med vad därtill hör. Att tecken till en sådan rörelse redan förut funnits, tecken till att förutsättningarna för densamma här och var i vårt samhälle voro för handen, det har mer än en gång framhållits. De framkommo ganska starkt år 1905 vid unionsupplösningen, som vi alla minnas. Jag påminner om en annan händelse. För ett par år sedan utgavs en skrift av en känd och ansedd svensk vetenskapsman, utgavs såsom ett led i en officiell utredning, som han hade fått i uppdrag att företaga. Den skriften innehöll en samling av åtskilliga subjektiva reflektioner över den svenska nationaliteten och dess egenskaper och tillika över ett par grannfolks nationella egenskaper. De svenska fann han goda med vissa undantag, i synnerhet det undantaget att vi icke tillräckligt förstå att iakttaga våra egna intressen, göra gällande våra egna anspråk, att så att säga arm-båga oss fram tillräckligt i världen. Men över särskilt *ett* grannfolk fälldes synnerligen hårda domar i denna skrift, och den väckte också därigenom ett stort och icke angenämt uppseende i detta grannland. Nåväl, vad var intrycket härav i Sverige? Hos mången var det en fullständig häpnad över, att en sådan man kunde skriva sådana utgjutelser. Men hos andra väckte skriften en fullkomlig hänförelse. Det var tydligt att den mannen hade givit ordet åt de känslor, som många länge hade gått och gömt på, och man fick erfara månet uttryck för just en sådan stämning, som ligger till grund för en rörelse av nationalistisk art.

Låt oss då se, vad en sådan rörelse närmare innebär! Det är ju tydligt, att allmänt talat innebär nationalisternas åskådning ett ensidigt uppdrivande och överdrivande av det nationella, av den nationella egenarten, nationens egenskaper såsom sådana och framför

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

*Reniss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

allt av dess intressen och dess anspråk. Och om man vill se saken ur något olika synpunkter, kan man göra sig mera förtrogen med innebörden i denna rörelse.

Vad nationalisten framför allt önskar, det är att kunna känna stolthet över sin nation. Men det är icke så sagt, att han känner denna stolthet till följd av sådana förhållanden, som väcka stolthet hos andra. Framsteg i folkupplysning, framsteg i nykterhet och mera sådant lämnar honom skäligen oberörd. Det syns icke tillräckligt mycket. Den stolthet, som han vill känna, det är stolthet över att *hans nation synes utåt* och i synnerhet att den synes *med sådana tecken, som angiva en fysisk styrka*.

Ty det är ett obestridligt faktum, att i nationalismens väsen ligger en djup vördnad för vad man kan kalla den råa styrkan såsom sådan. Sådana statsmän, som sökt befordra det fredliga sambandet mellan folken, som sökt befordra de internationella fredsidéernas utbredning, och som till äventyrs i detta avseende visat världen ett eller annat föredöme, sådana statsmän äro icke särdeles högt i kredit hos nationalisterna. Nej, de förbehålla sitt erkännande framför allt åt de statsmän, som gått fram med makten och våldet, åt järn- och blodsmännen. De äro deras ideal.

Över huvud taget får man säga, att det är åtminstone ett *vanligt* drag hos denna rörelses män, att de icke så särdeles mycket visa sympati för vad man plägar kalla *folkliga* reformkrav, allra minst, då dessa äro av den djupgående art, att de synas sätta i fara föreställningen om den egna nationens förträfflighet. Och skulle någon drista att peka på det faktum, att en så djup och bred klyfta förefinnes i samhället, att det icke är någon överdrift att bildligt tala om två nationer inom en och samma nation, då måste en slik anses såsom en hädare av nationalismens heliga ideal.

Det är klart och naturligt, att denna rörelse måste nedlägga ett huvudintresse på försvaret, och därom är ju i och för sig ingenting att säga, så länge det icke går till ensidiga överdrifter och undantränger andra nödvändiga samhällsintressen. Men det är vissa egendomligheter förknippade med det sätt, varpå nationalisterna vilja framdriva frågan om försvaret. Förr i världen brukade man, som mig synes med mycken rätt, tala om, att liksom ägaren av en egendom måste med tanke på möjlig våda brandförsäkra vad han har och underkasta sig att betala brandförsäkringspremierna, så måste också ett folk hålla sig med ett tillfredsställande väpnat försvar för att kunna möta möjliga vådor. Nu för tiden förefaller det, som om detta i och för sig mycket rationella argument ansåges såsom alldeles för prosaiskt. Det duger icke längre att resonera på detta sätt. I fråga om försvaret måste man försöka framkalla *i det närmaste samma känsla, som skulle genomtränga nationen, i händelse den såge sig stå inför ett omedelbart angrepp, om fienden stode på gränsen*. Man måste försöka att uppjaga inbillningen genom allehanda skrämmedel, så att denna känsla skall kunna framkallas. Och detta är också nödvändigt, för att man skall kunna utföra det andra av nationalisternas önskemål ifråga om försvars-

väsendet, nämligen att vad därtill hör skall omgivas med ett slags heligt, för att icke säga ett religiöst skimmer, ägnat att förbjuda allt slags kritik.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Nu kan man kanske säga, att om nationalismen har sina svagheter och fel, har den också sina förtjänster, och det vare långt ifrån mig att bestrida detta. Men ifall man till äventyrs skulle vilja se en sådan förtjänst i att man där skulle hava några alldeles särskilda väktare av landets och folkets rätt, då tror jag, att man misstager sig, ty nationalismen står egentligen icke i internationellt hänseende på någon rättsståndpunkt. Det väckte en ganska allmän förvåning, då för någon tid sedan en ivrig försvarsagitator här i landet, som av många betraktas såsom en patriot i snart sagt övernaturlig storlek, förklarade, att i händelse han i stället hade tillhört vårt grannland i öster, skulle det hava varit hans käraste dröm, ifall det landet hade företagit sig just det utvidgningsförsök åt väster, vars faror och fasor för oss ingen har skildrat med mera skärpande färger än han. Jag medgiver, att förvåningen kunde vara i viss mån förklarlig, ty det är ju litet underligt, att så hastigt och med sådan sympati kunna sätta sig in i ett annat folks erövringslusta, oaktat man så livligt klargjort för sig själv och andra allt det onda, som skulle följa därav för det egna folket. Men i själva verket tror jag nog, att vad man där såg var en fullkomligt naturlig konsekvens av den äkta nationalismen, ty den har den egenheten, att den icke mellan nationerna ser rätt och orätt, utan den ser anspråk, — anspråk, som man lyckas hävda och anspråk, som man icke lyckas hävda. Detta beror på graden av makt och våld, och makt och våld är vad nationalismen framför allt dyrkar.

Nu må man icke säga: det där är icke riktigt, ty det är ju klart, att rätten icke respekteras mellan nationerna, och det är dock detta som även nationalisterna menar. Nej, svarar jag, det är något helt annat. Jag instämmer fullkomligt i, och jag har för egen del sagt och mer än en gång upprepat, att man måste varna för att tro, att ännu så länge rättshänsyn mellan nationerna skulle kunna garantera en nations frihet och självständighet. Nej, det är en helt annan sak som här är ifråga. Den sak, om vilken jag nu talar, är, att själva rättskänslan icke finnes. Man vill, att ens eget land skall vara fritt och självständigt, men denna känsla är icke hos nationalisterna oupplösligen förbunden med en känsla av det egna landets rätt, och det menar jag är en brist i kultur, som vi skola akta oss för. Ty att älska rätten och hata orätten även nationerna emellan, det är dock ett element av kultur, som efter min tanke aldrig bör uppgivas, och man kan väl säga: ve det folk, i synnerhet det lilla folk, där denna åskådning skulle bliva utplånad.

Jag behöver knappast vid denna korta skildring av nationalismen tillägga, att den är utmärkt av en synnerligen hög grad av självmedvetenhet. Det kan man se åtskilliga exempel på. Sålunda erinrar jag mig särskilt, att för någon liten tid sedan en studentförening bildades, som uppenbart var av nationalistisk färg, och som framträdde med sådana anspråk och later, att det föreföll mig, som

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

om den egentligen utlovade att åtaga sig allas vår uppfostran i politiskt hänseende.

I vissa andra länder har man gjort den iakttagelsen, att denna rörelse tillämpat den grundsats, som, känd sedan länge, heter, att man låter ändamålet helga medlen. Vi sågo det särskilt i ett oförgätligt fall i ett europeiskt land, där hela landet för lång tid upprördes av att man sökte falskeligen med alla medel göra en oskyldig man till skyldig. Huruvida något sådant även utmärkt den svenska nationalismen, huruvida även den har på sitt samvete att hava låtit ändamålet helga medlen och att hava med obefogade misstankar och smädelser överfallit skuldslösa män, det överlämnar jag tillsvidare åt samvetena själva att överväga.

Nu skall man icke missuppfatta eller misstolka vad jag sagt på det sättet, som om jag i denna enda benämning och med denna allmänna karakteristik ville sammanfatta alla dem, som i den gångna valstriden varit på den högra sidan. Det vare långt från mig att göra mig skyldig till en så oriktig överdrift. Nej, där har funnits en hel massa medborgare, som, därom är jag övertygad, alldeles icke lida av de brister och fel, som tillhöra den nationalistiska riktningen i den mening, jag nu tagit den. Men så pass vidsträckt, så pass djupgående, har denna rörelse varit, att det väl förtjänar mödan, att vi alla söka bilda oss en riktig föreställning om densamma.

Den politik, som man efter dess upphov till tiden kallat för 6-februaripolitiken, har haft många anledningar, och det kan icke tillhöra mig och icke någon, tror jag, vid nuvarande tidpunkt att söka utreda alla de faktorer, som bidragit till och möjliggjort densamma. Det må vara en senare tid förbehållet. Emellertid innebar denna politik, som vi veta, ett upphöjande av försvarsfrågan på alla andra frågor bekostnad, och följden har ju också blivit den helt naturliga, att den reformpolitik, som var inledd sedan hösten 1911, därigenom med hänsyn till många och betydande frågor blivit avbruten. Herr statsministern talade nyss om att en kontinuitet i statslivet alltid är önskvärd. Ja, visserligen är den det, och särskilt en kontinuitet i den så länge hos oss försummade reformpolitiken vore mycket önskelig. Men, som sagt, i det fallet har man fått underkasta sig ett starkt avbrott. Många voro de arbeten, som pågingo, när 6-februaripolitiken gjorde sitt inträde. Jag skall nu icke uppräknat de förberedelser på olika håll, som den avgångna regeringen var sysselsatt med. Nej, jag skall allenast nämna en enda fråga, och det är den, som jämte försvarsfrågan stod närmast sitt förverkligande och som den avgångna regeringen hade haft för bestämd avsikt att söka bringa till en lösning, nämligen den stora nykterhetsreformen.

Kort efter regeringsskiftet hösten 1911 begynte, som bekant, den då tillkomna regeringen sina förberedelser för denna frågas lösning. En nykterhetskommitté tillsattes, innefattande såsom medlemmar flera av de förnämsta och mest sakkunniga bärarna av nykterhetskravet. Av denna kommittés verksamhet hava flera frukter synts, och i början av detta år framlades ett stort förslag till lokalt veto och mycket om-

fattande försäljningsreformer. Man vet i denna stund icke, huruvida detta förslag kommer att av den nuvarande regeringen framläggas eller icke. Man har sett vissa uttalanden av herr finansministern, men jag för min del har icke fått något rätt förstånd på, vad han menar. Jag har sett t. ex. att han säger, att myndigheterna gjort tungt vägande anmärkningar i sina uttalanden. Jag måste erkänna, att detta förvånar mig. Såvitt jag kan finna, hava dessa uttalanden knappast innehållit en enda anmärkning, som kan kallas tungt vägande, såvida icke därmed menas, att de allra flesta myndigheterna visat sig rätt oförstående inför nykterhetskravet och nödvändigheten att göra något djupgående i detta avseende. Jag måste erkänna, att om förslaget icke blir framlagt, så har jag svårt att fatta, att detta kan bero på förslagets egen beskaffenhet eller på de anmärkningar, som blivit gjorda. Varpå skulle det då kunna bero? Ja, det är ju svårt att säga, och därvidlag är man uteslutande hänvisad till gissningar. Men om herr finansministern icke illa upptager, så skall jag be att få ge form åt en sådan gissning på det sättet, att jag föreställer mig, vad en framtida historieskrivare, som till äventyrs hade ägnat sig åt forskning särskilt i herr finansministerns politik, skulle kunna hava att säga, i fall han försökte att utfinna orsaken till, att detta förslag icke kom fram vid majriksdagen. Jag föreställer mig då, att det vore en sådan historieskrivare, som icke blott går till de officiella arkiven utan som letar åt en snokar överallt och naturligtvis alldeles särskilt i partiernas gömmor — partierna äro ju de faktiska bärarna av den nutida politiken. Är det icke möjligt, att en sådan forskare skulle komma till ungefär något sådant här resultat?

Han skulle kunna säga: det är allt mer tydligt, ju mer man forskar, att på den tid, om vilken vi nu tala — jag ställer mig på hans ståndpunkt — det förefanns ett utomordentligt intimt samband mellan de partier och grupper som ansågo sig såsom framför andra bärare av den levande patriotismen och de medborgare, som på ett eller annat sätt utövade rusdrycksnäringen och rusdryckshanteringen. Skulle han icke kunna säga, att det vore förvånande, att varhelst man säge, så funne man, att dessa patriotiska näringsidkare ständigt och på allt sätt lagt sig vinn om att stödja i handling den patriotiska saken, och det till den grad, att man understundom frågat sig: vad var större, deras patriotism eller deras materiella resurser? Han kunde tillägga, att det också visat sig vid mångahanda tillfällen, att ett fullkomligt intimt samband på den tiden synes hava förefunnits mellan patriotism och rusdrycksförtäring, så att stora patriotiska högtidligheter ofta avslutades med en kolossal förtäring av rusdrycker på offentliga lokaler, ja, att vid sådana högtider till och med folkets främsta skalder och andra framstående män tillkallades för att genom sina glödande ord uppvärma såväl de patriotiska känslorna som rusdrycksbegäret, vilket också, båda delarna, lyckades. Det kan tänkas, att han skulle kunna säga, att i sådana fakta historikern måste se åtminstone en möjlighet till förklaring av ett så besynnerligt undanskjutande, som man tycker, att undanskjutandet av denna reform är. Men nu, förstås, har jag hela tiden förutsatt, att refor-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

men verkligen skulle bli undanskjuten. Det kan hända, att den icke blir det. Jag hoppas livligt, att så måtte ske, och om jag i någon liten mån skulle hava bidragit därtill genom att för herr finansministerns ögon ställa möjligheten av framtida historieskrivning, skulle jag vara glad. Det är nu för tiden modärnt att anse, att det högsta ansvaret är ansvaret inför historien.

Emellertid, den reform, på vilken hela sjätte-februaripolitiken gjorts, det var, som sagt, försvarsreformen. Det är dess befordrande dess främjande, som ligger som mål för denna politik, och för den sakens skull har riksdagen blivit upplöst och nya val till andra kammaren förrättats, och från tronen uttryckligen tillkännagivits, att folket därigenom lämnades tillfälle att »uttala sin mening i försvarsfrågan». Att uttala sin mening! Herr statsministern sade, att han hoppades, att hans förslag skulle bliva bedömt *utan alla förutfattade meningar*. Kan man verkligen hysa ett sådant hopp efter att hava uttryckligen begärt folkets mening i försvarsfrågan? Måste icke representanterna efter en sådan procedur komma tillbaka såsom bärare av den folkmening, som inom olika grupper givit sig till känna på olika sätt? Jag framställer den frågan till herr statsministern.

Emellertid hur man än må söka tolka den splittrade — det erkänner jag gärna — folkmening, som framkommit, så synes dock ett vara ganska klart, att något majoritetsstöd icke lämnats åt vissa linjer, som framlades uti en programförklaring av herr statsministern vid valens början. Vid sådant förhållande kan jag för min del icke uppfatta framläggandet av denna kungl. proposition annat än såsom ett slags försök till uppslag för riksdagens vidare behandling, men med den fasta föresatsen hos regeringen, föreställer jag mig, att icke heller behandla dessa sina linjer annat än som försökslinjer.

Det måste ligga på dess ansvar i hög grad att söka åstadkomma en lösning vid denna riksdag, som framgått ur särskilda val för detta ändamål, och jag för min del tror icke, att en sådan lösning någonsin skulle kunna vinnas under förutsättning av ett ovillkorligt fasthållande från regeringens sida vid dess grundlinjer.

Att på något sätt i detalj gå in på försvarspropositionen nu kan icke falla mig in. Jag har för det första alldeles ännu icke haft tid till ett sådant detaljstudium, som detta skulle fordra, och för det andra är det en uppgift, som jag får tillfälle att för min del på annat ställe fullgöra. Men så mycket vill jag säga, att det visserligen synes mig alldeles givet, att i ekonomiskt avseende mycket stora modifikationer och avskärningar måste göras. Då försvarsberedningarnas arbete avslutades, hade första beredningen fullbordat allt vad den egentligen kunde göra, förrän de beredningar, som haft det militära sig uppdraget, hade preliminärt avslutat sitt arbete. Denna första beredning hade uppsatt förslagsbudgeter över de civila huvudtitlarna för den period av nio år framåt som man valt. Då de andra beredningarna, de som hade armén och flottan, blivit färdiga med sitt preliminärutkast, så att man kunde se, vad dessa budgeter skulle förslagsvis komma att stiga till, då hade tiden varit inne att företaga det avvägande emellan de civila och militära anslagen, som var av-

sett att äga rum. Jag säger detta därför, att några ord i statsverkspropositionen förefalla mig kunna ge anledning till missförstånd i detta avseende. Ett sådant avvägande skulle naturligtvis då ha skett. Det blir sålunda för oss naturligen en uppgift, oss som ha fått plats i särskilda utskottet ifrån den frisinnade sidan, att nu upptaga arbetet, där det avslutades, och söka att fullborda detta arbete. Men redan nu synes det mig på grund av min uppfattning om den finansiella sidan av saken, som om man skulle kunna säga, att de årliga utgifter, som äro ställda i utsikt uti försvarspropositionen, komma att stiga alldeles för högt i förhållande till de ekonomiska möjligheterna. Detta synes bero på många olika faktorer. Jag skall här icke närmare ingå på dessa, men i detta sammanhang kan jag i förbigående få nämna, att för mig har det knappt synt, som om tillräckliga motiv hade varit förebragta för att ytterligare höja övningstiden för vissa specialvapen, där en sådan höjning redan av försvarsberedningarna var preliminärt beslutad.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Ifall man nu måste nedbringa utgifterna, och det tror jag givet, att man måste, så kommer det naturligtvis att huvudsakligen gälla två möjligheter. Å ena sidan kan man tänka sig, att, som jag nyss antytt, åtskilliga av de framställda kraven icke anses böra upptagas. Å andra sidan kan man nog tänka sig, att något ytterligare skulle kunna överföras till värnskatten. Jag vill nämna, att under den sista tiden före regeringsskiftet det inom den avgångna regeringen gjordes en visserligen lös överslagsberäkning utav vad värnskatten skulle uppgå till, och man kom då till betydande belopp utöver vad man förut hade tänkt, man kom till över 90 miljoner kronor, vilket belopp man då tänkt sig utslaget på en något längre tid än de tre åren. I detta sammanhang vill jag säga, att jag icke fullt kan, åtminstone för närvarande, godkänna den uppfattning som i propositionen tillkännagives, nämligen att utav riksdagen förut beviljade men ännu icke anvisade anslag under inga förhållanden borde få gå på värnskatten. Då riskdagen beviljar ett klumpanslag men endast anvisar en del av det, ja, då har riksdagen ingenting alls sagt om sättet, varpå anslaget fortsättning i framtiden skall anskaffas. Och om nya principer i avseende på denna anskaffning framträda, synes det mig icke ligga något orimligt i att även dessa tillämpades i sådant fall.

Beträffande flottan skall jag endast i allmänhet säga, att det nog torde fordras utomordentligt starka och övertygande skäl för att de liberala skulle gå ifrån den väl övervägda ståndpunkten, att vi icke böra skaffa oss större pansarfartyg än sådana, som lämpligen kunna röra sig i våra skärgårdar och som där kunna frambringa all erforderlig affekt. Då man kommer in på en förstärkning utöver detta mått, kommer man alltid till den frågan: vilka ändamål skall en sådan förstärkning tjäna? Och då man måste svara sig, att man likväl icke kan uppbringa artillerifartyg till en sådan styrka, att de med något hopp om framgång skulle kunna upptaga striden med de oerhört överlägsna motståndare, som kunna möta i öppen sjö, har man

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ytterst svårt att tänka sig, att det skulle vara *väl* använda pengar, som man utgäve på en sådan förstärkning.

Beträffande den så mycket omdebatterade frågan om övnings-tiden för infanteriets huvudmassa skall jag icke heller på den gå något djupare in. Det är ju, som bekant, en av de punkter på frågans stora område, där det liberala partiet en gång för alla fattat sin ståndpunkt. Vad som uti detta sammanhang förvänar mig är emellertid frånvaron av militära uttalanden om regeringslinjen. Jag har visserligen bemärkt, att herr statsministern talat om några konfidentiella samtal, som han har haft med militärer, men man får ingenting veta om vad dessa innehålla. Man är där helt och hållet hänvisad till gissningar.

Det som är mycket svårt att komma ifrån, det är, som herr statsministern har haft erfarenhet av, den misstanken, att den linje, som av regeringen framlägges, i själva verket endast bildar förberedelsen till en vida, vida längre linje. Nu har jag fullkomligt bemärkt, att herr statsministern vid ett offentligt tillfälle bestämt förklarat, att hans mening icke är någon annan än den som då fanns framlagd i hans förberedande program och som nu finnes utarbetad i propositionen. Han har sagt: när jag har talat om 250 dagar, så menar jag 250 dagar. Jag tvivlar icke alls på, att detta yttrande från herr statsministerns sida är fullt uppriktigt. Men det, som egentligen mest intresserar, det är att veta vad *militärerna* i detta avseende mena. Eller om man skulle precisera en fråga, skulle man kunna säga som så: det är visserligen sant, att när herr statsministern säger 250 dagar, menar herr statsministern 250 dagar, men när herr statsministern säger 250 dagar, vad menar då t. ex. statsrådet Mörcke? Det är en fråga, som kanske icke är så lätt att besvara. Jag tror sålunda, att ifall man i detta avseende skulle ha fått en verklig säkerhet, då hade det fordrats allra minst en sådan högtidlig utfästelse, som t. ex. herr justitieministern vid ett tillfälle under valen gav, då han förklarade, att han gäve sitt ord och satte sin heder i pant för att aldrig ens i *framtiden* genom vår nuvarande konung svenska folkets självstyrelse skulle komma att sväva i fara. Men å andra sidan måste jag ju erkänna att jag blev något förvånad över denna sällsynt vidsträckt borgens, i vilken jag för min del snarast såg ett uttryck för det svenska folkets lättsinniga sätt att ingå borgensförbindelser.

Ja, jag skall icke tala längre om försvaret. Vi komma att få tala mycket om det under denna riksdag. Det är emellertid nödvändigt att också säga ett par ord om den stora fråga, innefattande så många andra särskilda frågor, beträffande själva styrelsesättet, som den senaste tidens händelser ha framkallat. Det är ju nämligen så, att mycket snart det viktiga konstitutionella spörsmål, som framträdde i samband med borggårdstalet, utvidgades till att röra hela styrelsesättet, och vi ha nu hört allehanda prov på vad högern för sin del menar om detta styrelsesätt. Det är ofantligt brokiga uttalanden. Man skulle kanske kunna uppdelade dem i två grupper: en första, som har tagit till devis, att marken skall bestämma och rådgivarna skola lyda, en andra, som säger, att så länge rådgivarna

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sitta, måste de nog ha möjlighet att få utföra sina egna meningar, men när som helst och utan andra skäl än subjektiva åsikter hos den högst bestämmande böra de kunna avlägsnas och andra tagas. Och därtill har man nu sett en hop av varianter. I förbigående vill jag här säga, att det synes mig, som om de förutsägelser, vilka från vår sida gjorts, om att monarken själv skulle komma att framstå för uppfattningen i en skev ställning, som i själva verket ingalunda är lämplig, till punkt och pricka blivit uppfyllda. Jag erinrar t. ex. om hur det från högerpresshåll uttryckligen och obesvärat sagts, att nu ha vi fått en »ledare» och den ledaren skulle vara kungen. För vänsteröron låter detta som det orimligaste av allt. För oss är det som ett axiom, att den nutida monarken icke kan och icke får vara »ledare», emedan han måste stå helt och hållet utom och över sådana uppgifter. Och man kan väl också säga, att när man i högertidningarna uttryckt sitt högljudda ogillande över den i och för sig, tycker jag, ganska obetydliga händelsen, att en mängd vänstermän lär ha varit frånvarande vid ett nyligen inträffat officiellt tillfälle, då kan man väl även från högerens sida möjligen tänka sig, att det är ganska naturligt, att vänstermän tycka, att de icke precis behöva tränga in vid ett — låt vara officiellt — möte emellan högern och den som högern själv förklarar vara dess »ledare».

Jag har också sett i högerpressen den uppfattningen göras gällande, att man måste såsom riksdagsman rösta på ett visst sätt i försvarsfrågan, nämligen med regeringen, därför att motsatsen skulle vara förödmjukande för konungen. Jag har aldrig någonsin förr hört sådana skäl anföras i fråga om hur en riksdagsman bör rösta, och det förefaller mig ganska påfallande, att från samma sida, där man upphäver jeremiader över vad man för övrigt med ganska stor orätt behagar kalla det imperativa mandatet, nämligen att folk, som givit löften, också vilja hålla dessa löften, det förefaller mig ganska underligt, att man just från den sidan skulle vilja instituera en alldeles ny form av imperativt mandat, nämligen det, som skall gå uppifrån slottet till riksdagens ledamöter.

Vi liberala hålla orubbligt fast vid de konstitutionellt parlamentariska grundsatzerna. Vår uppfattning är och förblir den, att monarken, den konstitutionella monarken, framför allt skall vara opartisk, samt att den politiska åskådning som erhåller stöd utav ett flertal också skall få möjlighet att verkligen göra sin uppfattning gällande, och detta kan icke ske annat än med anlitande utav regeringsmaskineriet. Att ett sådant politiskt system skulle strida mot grundlagen är ju fullkomligt meningslöst. Inom en grundlag utveckla sig, utan att på något sätt stöta emot den eller strida emot den, vissa kutymer, vissa fasta grundsatzar beträffande styrelsesättet. Ett sådant styrelsesätt, som betryggar majoritetens rätt, den må höra till vilket parti som helst, att utföra sitt program, ett sådant styrelsesätt är också det enda som, när framstegsmännen äro i majoritet, ger möjlighet för en sammanhängande och målmedveten reformpolitik. Både ur rättvisans synpunkt och ur synpunkten av det nödvändiga för vårt land i en sådan reformpolitik fullföljande

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fasthålla vi liberala sålunda bestämt vår uppfattning i fråga om det konstitutionellt parlamentariska styrelsesättet, och vi komma att välja den lämpliga tidpunkten för att i praktiken åter föra fram detsamma till erkännande och förverkligande.

Herr Adelswård: Då statsregleringen nu föreligger till granskning, är det helt naturligt, att det för mig, som haft att svara inför riksdagen för de senaste budgeterna, är synnerligen frestande, icke blott att uppdraga jämförelser mellan den nu föreliggande budgeten och den av mig senast uppgjorda, utan ock att återkalla i minnet de omdömen och den skarpa kritik, som av den nuvarande finansministerns närmaste meningsfränder utövades emot de grundsatser jag följde och de förslag jag framställde, särskilt med avseende på inkomsternas beräkning i 1914 års statsreglering.

Vid en jämförelse mellan budgeten såsom den nu föreligger och den, som förelades januaririksdagen, måste jag först göra den reflexionen, att avvikelserna icke äro många, om ock i vissa avseenden av anmärkningsvärd art. Min efterträdare i ämbetet ogillar sålunda icke mina principer för inkomstberäkning. Han icke allenast följer dem utan utdrar konsekvenserna av dem till en sådan överdrift, att jag aldrig skulle vågat göra något liknande. Hans vänner både inom riksdagen och inom den national-ekonomiska och statsfinansiella sakkunskapen, som knappt hade ord nog starka för min optimism och min ovederhäftighet, skola nu säkert endast ha idel beröm för samma sak, som de då klandrade.

Jag skall icke fästa mig vid den beräknade ökning i inkomster av statens affärsverksamhet på omkring 900,000 kronor, vilken grundar sig på nu tillgängliga fullständigare beräkningar av post- och telegrafverkets stater och vilken enligt min uppfattning är fullt berättigad. Något klander mot att hela riksbanksvinsten tages i anspråk, då detta visat sig vara nödvändigt, för att få budgeten att gå ihop, är icke heller berättigat.

Men å andra sidan måste jag bestrida, att något fog finnes för påståendet att jag rent av skulle ha gjort orätt i att icke helt medtaga denna vinst. Visserligen fanns för riksbanken intet behov att för bankens rörelse kvarhålla någon del av vinsten, men då riksbankens ledning ifrågasatte, att icke hela bankvinsten skulle tagas i anspråk för statsregleringen — bland annat av det skäl, att man med visshet kunde förutse, att innevarande års vinst skulle komma att bli betydligt mindre — ansåg jag riktigtast att för statsregleringen icke använda mer än vad i januaripropositionen föreslogs. Vid uppgörandet av en budget anser jag nämligen riktigt att icke blott tänka på stundens behov, utan även fästa ett visst avseende vid framtiden. Ur budgetsteknisk synpunkt är det ofördelaktigt, att samma poster äro underkastade häftiga variationer, vilket måste försvåra uppgörandet av budgeterna. Tages exempelvis ett år, då vinsten i riksbanken är ovanligt stor, hela vinsten i anspråk, måste en olägenhet uppstå till påföljande år, då man på förhand vet, att samma vinst blir högst betydligt

mindre. För utjämmandet av en sådan variation, måhända uppgående från ena året till det andra till ett belopp av ett par miljoner, ansåg jag och anser fortfarande fullt befogat och kan icke finna någon avsevärd olägenhet i, att på denna inkomsttitel en reserv finnes. Riksbanksvinsten är en inkomst av alldeles sär eget slag, och något reserverande av medel, jämförligt med det jag ifrågasatte för riksbanken, kan icke tänkas ifrågakomma för någon annan av statsverkets inkomster.

Det mest anmärkningsvärda på inkomstsidan är emellertid det grepp i statsverkets kassafond av 2,5 milj., som finansministern föreslår. Det är en alldeles ny princip, som finansministern tillämpar, då han föreslår att fylla bristen i budgeten helt enkelt genom att taga vad som fattas av de i kassafonden reserverade medlen.

För att bedöma en sådan åtgärd, måste jag återkalla i minnet uppkomsten av kassafonden och den uppgift, som den hittills ansetts böra hava att fylla vid statsregleringarna, och jag måste återropa uttalanden, som gjorts såväl i denna kammare som i första kammaren vid remissdebatten 1913. Man ansåg då, att jag på ett synnerligen sangviniskt och oklokt sätt uppgjort inkomstberäkningen och såsom det viktigaste skälet härför anfördes, att jag icke tog vederbörlig hänsyn till konjunkturvaxlingarna och till kassafondens uppgift. Det är nu av största intresse att tillse, huru den nuvarande finansministerns åtgärd att fylla bristen i budgeten med kassafonden kan stå sig inför den kritik, som då riktades mot mig.

Kassafondens uppgift är dels att utgöra förlagskapital för statsverket, dels att reglera budgeterna på så sätt, att uppkomna överskott överföras till kassafonden, som å andra sidan tillgripes för att täcka uppkomna brister i budgeten.

Först då kassafonden uppnått sådant belopp, att den icke allenast fullt täcker behovet av rörelsekapital, utan därutöver kan fylla möjlig brist i budgeten, bör kassafonden få tagas i anspråk för ändamål, vartill eljest lånemedel skulle användas. Finansministern anser nu och söker bevisa att denna tidpunkt är inne, och att kassafonden kan tagas i anspråk, icke för att minska upplåningen, men för att bilda en annan fond, avsedd att framdeles användas till bestridande av kostnader för järnvägsbyggnader, vartill eljest andra statsinkomster, men icke lånemedel skulle användas.

I januari 1913 ansågos snart sagt alla de inkomstsiffror jag upptagit för 1914 års statsreglering av de representativa männen i det parti, som den nuvarande finansministern tillhör, alldeles för högt upptagna, emedan säkra tecken då skulle finnas på en nedåtgående konjunktur. Jag bestred, att några säkra tecken då funnos, och förfäktade den mening, att då kassafonden uppnått erforderlig storlek, vore man berättigad och skyldig att beräkna inkomsterna utan hänsyn till möjligen uppstående konjunkturför-sämringar.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag hänvisade på att kassafonden just var till för att täcka brister, uppkomna av förhållanden, som icke kunde med bestämdhet förutses. Förutsättningen var emellertid, att kassafonden skulle finnas orörd för att täcka bristen sedan den verkligt uppstått. Detta mitt resonemang avvisades därmed, att kassafonden hade en annan och viktigare uppgift, den att utgöra statsverkets förlagskapital.

Det är nu för tidigt att döma om resultatet av 1914 års statsreglering. Antagligt synes det vara, att den förutsagda bristen, för vilken kassafonden behöver tagas i anspråk, icke kommer att uppstå. Men däremot synes det mig alldeles för djärvt att redan nu, som finansministern gör, beräkna, att ett betydande överskott på bortåt 10 milj. skulle tillföras kassafonden även för innevarande år. De tecken på en nedåtgående konjunktur, som jag förnekade i januari 1913, äro nämligen nu uppenbara. Vi kunna till och med säga, att vi redan äro inne i en nedåtgående konjunktur.

Det är att observera, att den svenska budgeten är alldeles särskilt känslig för konjunkturväxlingar, emedan flera av de förnämsta inkomstitlarna, såsom tullarna, de affärsdrivande verken, särskilt järnvägarna, inkomstskatten m. m., omedelbart röna inverkan av en nedåtgående konjunktur, vilken verkar så mycket kraftigare då den sammanfaller med så osäkra politiska förhållanden, som nu råda i Europa. Det är därför ingalunda tillrådligt att räkna med lika goda resultat för budgeten av detta års tre sista kvartal som av det första. Finansministern hade därför säkert gjort klokast uti att inskränka sig till att räkna med kassafondens tillgång vid 1913 års utgång och på sin höjd utgå ifrån, att den icke behöfde anlitas för täckande av någon brist i stället för att, som nu skett, räkna med ett ytterligare stort tillskott.

Det är riktigt, att kassafonden nu uppgått till ett belopp, tillräckligt för statsverkets rörelsekapital. Därtill räcker emellertid icke längre det belopp av 50 milj., som de sakkunniga av 1910 antogo. Behovet av rörelsekapital har sedan dess, i samma mån statsverkets rörelse utvidgats, betydligt stigit och man måste räkna med att alltjämt, parallellt med utvecklingen, större rörelsekapital erfordras. Om nu, vilket icke är osannolikt, under de närmaste åren brister i statsregleringarna komma att uppstå, för vilkas täckande kassafonden måste tillgripas, kan denna mycket väl tänkas bli för liten för statsverkets behov av rörelsekapital.

Vid uppgörandet av 1915 års statsreglering följde jag samma grundsatser som för 1914 års. Jag räknade inkomsterna högt, fullt medveten om, att en brist möjligen kunde komma att uppstå, men att kassafonden då skulle vara så stor, att en eventuell brist lätt nog kunde täckas. Min efterträdare i ämbetet har icke allenast höjt de beräknade inkomsterna, men dessutom redan på förhand anlitat kassafonden för att fylla en beräknad brist. Detta förfaringssätt kan jag omöjligen anse vara riktigt, och jag vågar påstå, att det absolut strider mot de principer, som lades till grund för den kloka och nyttiga ordning, som med kassafonden

infördes. Ett anlitande på detta sätt av kassafonden kommer ovillkorligen att medföra oreda vid budgeternas uppgörande och för i själva verket tillbaka till samma förhållanden, som rådde, innan kassafonden inrättades.

Remiss av
statsverks-
propositionen,
(Forts.)

Nu invändes visserligen, att vad som toges ur kassafonden avses icke för löpande utgifter, utan åtminstone tills vidare endast för överförande till en ny fond. Inom parentes vill jag säga, att detta borde fått ett synligt uttryck i förslaget till riksstat, där i tabellen för »utgifter för kapitalökning» borde införts en ny kolumn, upptagande det belopp, som tagits ur kassafonden. Det får nu anses falla under rubriken »andra statsinkomster», men icke kan ett belopp, taget ur en reserverad tillgång, betraktas som en »inkomst»!

Jag är för min del *emot* nya fondbildningar inom statsverket, då dessa icke äro absolut nödvändiga. Jag kan icke inse nyttan av att medelst en minskning av kassafonden, som bör finnas så länge som möjligt orubbad för *sitt* ändamål, öka en annan fond, angående vilken ännu icke blivit utrett, till vilken omfattning eller när den behöver tagas i anspråk. I januaribudgeten reserverades 2,5 milj. av anslagsmedel till inlandsbanan. Visar det sig framdeles, att ytterligare medel för detta ändamål behöva tagas i anspråk 1915, kan detta vara utrett och föreslås till 1915 års riksdag, vilken då, som så ofta förekommer, kan anslå medel att förskottas redan under samma år.

Beträffande den nya fondens förvaltning och placering kan jag alldeles icke gilla finansministerns uppdrag till statskontoret att göra medlen räntebärande, eventuellt genom insättande i bankinrättning. Den tendens, som finnes inom olika statsförvaltningar att hava så att säga var och en sin finansförvaltning för sig och göra sina medel räntebärande kan jag icke gilla. Ett sådant system rubbar den enhetlighet och centralisation, som i statens finansförvaltning är önskvärd. Riksbanken bör vara statens bankir och förvalta de statsmedel, som under längre eller kortare tider finnas tillgängliga. För statsverket i sin helhet sett innebär detta ingen förlust. Drar man dessa medel från riksbanken, måste detta inverka på riksbankens vinst och finansministern får icke att räkna med de stora inkomster från riksbanken för statsregleringen, som han nu så väl behövt.

Med tillfredsställelse finner jag, att finansministern icke gjort någon ändring i mitt förslag angående avsättning till statsskuldens amortering. Frågan om den ökning i fondbildningen, som sker för statslanens amortering, kräver säkerligen sin grundliga undersökning och utredning, innan denna fondbildning ytterligare ökas.

Jag hoppas, att riksdagen icke måtte gå in på, att kassafonden tillgripes såsom finansministern föreslagit och att icke den därmed sammanhängande nya fondbildningen måtte företagas samt att i varje fall riksdagen icke ger sitt stöd för att statsverkets tillgån-

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

gar undandragas riksbankens förvaltning för att göras räntebärande i enskild bankinrättning.

Men det är icke nog med, att finansministern tager kassafonden i anspråk för täckande av en beräknad brist i 1915 års statsreglering. Granskar man hans finansplan för försvarsväsendets förbättrande, skall man finna, att han även där pekar på möjligheten att taga ur kassafonden. Men hur skall det vara möjligt, att denna skall kunna räcka till att år efter år tagas i anspråk som en del av inkomsterna vid beräkningen av budgeten?

Vid granskning av denna finansplan faller främst i ögonen, huru finansministern, stödjande sig på det förhållandet, att inkomsterna enligt januaribudgeten kunde upptagas 6 milj. högre än första försvarsberedningens förslagsbudget för samma år, anser sig kunna beräkna ett lika stort inkomstöverskott för alla följande år. Finnes det någon logisk grund för ett sådant beräkningssätt? Jag frågar detta, även sedan jag sett, att den statsfinansiella sakkunskapen anser, att finansministern kunde hava beräknat detta överskott till 10 à 12 milj. om året. Även jag hoppas och tror, att första försvarsberedningen räknat så, att den är på den säkra sidan. Men det är alldeles icke meningen att uppfatta försvarsberedningens budgetsförslag nio år framåt så, att varje års budget för sig skulle giva det riktiga uttrycket för, hur denna budget verkligen kommer att se ut. Man måste betrakta dessa förslagsbudgeter i ett sammanhang för hela perioden och såsom uttryck för sannolika medeltal. Man kan med säkerhet utgå ifrån att om under vissa år, såsom för 1915, verkligheten komme att visa större inkomster än de beräknade, komma lika säkert andra år att visa minskningar. Jag behöver blott såsom stöd härför påpeka, att vi under den period beräkningen avser *måste* förutsätta en period av lågkonjunktur. Vi måste vidare förutsätta tillfälliga variationer i såväl beräknade inkomster som utgifter, exempelvis för järnvägsinkomsterna, beträffande vilka man av erfarenhet vet, att en löne reglering medför en, om ock tillfällig, häftig minskning i nettoavkastningen. Dessa variationer måste förutsättas skola regleras genom kassafonden, och det är säkerligen minst sagt oförsiktigt att, därför att densamma till följd av en serie gynnsamma år stigit till en av många oväntad storlek, redan börja taga den i anspråk vid budgetens uppgörande och på så sätt draga växlar på framtiden.

Beträffande finansplanen för tiden efter de närmaste åren kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på huru till täckande av den beräknade, slutligen till 17 milj. kronor uppgående, bristen, finansministern inskränker sig till att föreslå nya skatter i form av stämpel och arvsskatt till ett beräknat belopp av 4,700,000 kronor. I fråga om det betydande belopp av 12,3 milj., som skulle återstå att täcka, yttrar sig finansministern ytterst svävande och i allmänna talesätt. Han biträder första försvarsberedningens förslag att anlita inkomst- och förmögenhetsskatten, dels direkt genom ökning av de nuvarande skattesatserna, dels genom omläggning av

grunderna för skattens uttagande. Men några som helst beräkningar om i vad mån inkomsterna genom denna utväg kunna ökas i den grad, att de räcka till den beräknade stora bristens täckande saknas. Har manne finansministern själv någon föreställning om i vad mån de medel han antyder komma att visa sig tillräckliga? Det synes djärvt att så lättvindigt kasta omsorgerna om framtiden ifrån sig och att med lugn förutse så enorma utgiftsökningar utan att mera bekymra sig om, huru de skola mötas.

Jag skall icke upptaga tiden med att göra en mera ingående granskning av finansplanen, åt vilken säkert flera andra talare komma att ägna uppmärksamhet. Det må blott tillåtas mig att fästa uppmärksamheten på vad väl för övrigt redan alla sett, att den frånsett de tre första åren är synnerligen ofullständig och sangvinisk — för att icke särskilt omnämna, att utgifter nu undanskjutits, vilka voro upptagna i januaribudgeten och med nödvändighet måste återkomma. Jag är säker om att skulle jag kommit med en sådan finansplan 1913, då riksdagen hade att besluta om folkpensionering, så hade lagen därom aldrig gått igenom.

Jag antyde nyss, hurusom den nationalekonomiska och statsfinansiella sakkunskapen vid bedömandet av frågan om konjunkturernas inverkan på budgetens beräkning och beträffande kassafondens uppgift och användning ser saken så totalt olika i maj 1914 mot januari 1913. Det vore frestande att citera de uttalanden, som samma sakkunnige gjorde, då han nagelför mitt förslag till 1914 års statsreglering och mina då uttalade grundsatser och jämföra dem med de uttalanden han nu haft. Men jag skall lämna åt honom själv att göra dessa jämförelser. Jag klandrar honom icke för att han ändrat åsikt, så mycket hellre som han därigenom numera givit mig rätt. Men han har nu utdragit konsekvenserna in absurdum och gått vida längre än jag gjorde. Lika frestande vore det att citera yttranden i remissdebatten 1913 av högerns ledande auktoritativa män rörande mina grundsatser för inkomstberäkningen och kassafondens användning, men jag skall icke uppehålla kammarens tid härmed. Det skall bli egendomligt att erfaras, om dessa nu kunna ge sitt gillande åt den nuvarande finansministerns tillvägagångssätt.

En medlem av denna kammare på Kalmarbanken utövade vid 1913 års remissdebatt en synnerligen omild kritik på min budget. Hade hans beräkningar och påståenden om mina ovederhäftiga utgifter och mina inkomstberäkningar varit tillnärmelsevis riktiga, hade finansministern icke nu kunnat tänka på att taga något i förskott i kassafonden på 1915 års budget. Han hade fått vara glad att ha den att ta till för 1914 års förutspädda brist. Jag skall icke plåga den ärade representanten från Kalmar med att göra några citat ur hans anförande den gången. Jag vore glad, om han själv i ensamheten ville genomläsa det och begrunda, huru tiderna förändras och vi med dem. Jag tror han skulle önska, att det mesta varit osagt, ty jag fruktar för att icke stort mera nu står

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sig än hans sista reflexion — att mina beräkningar gingo över hans förstånd.

Den granskning jag nu gjort av finansplanen för försvarsväsendet och av den nuvarande budgeten och de principer, som ligga till grund för densammans uppgörande, jämförda med den kritik, som de av mig uppgjorda budgeterna blivit utsatta för, såväl i denna kammare som i medkammaren, ger mig slutligen anledning till ett par allmänna reflexioner.

Den ena är det anmärkningsvärda i huru olika samma sak bedömes, då den göres av den ena eller av den andra. De statsregleringar, som uppgjorts av den liberala ministären och de principer, som den därvid följde, utsattes för det skarpaste klander, men då en finansminister, tillhörande det parti, vars främste män då förde den skarpa kritikens talan, icke allenast följer samma principer, utan tillämpar dem på ett överdrivet och enligt mitt förmenande oriktigt sätt, då förbytas felen till förtjänster. Man erfar en beklämmande känsla av att finna, att politiken hos oss utvecklats sig därhän att till den grad, som nu visat sig vara händelsen, var sak icke får gälla för vad den är, utan så att säga från den ena dagen till den andra av samma personer bedömes på ett rakt motsatt sätt.

Den andra reflexionen gäller sakkunskapen och det värde den kan tillmätas. De sakkunniga äro icke mer än människor och jag förstår mer än väl, huru även deras omdöme kan påverkas av intressen och synpunkter, som ligga utanför vad saken egentligen gäller.

Den statsfinansiella sakkunskapen går illa åt finansministern av 1913. Den optimistiske finansministerns från den tiden synpunkter voro felaktiga från början till slut. Nu har det visat sig, att han hade rätt, och det är ju ingenting att yvas över. Han har till och med fått så rätt, att samma sakkunskap kritiserar den nye finansministern rörande samma sak i alldeles motsatt riktning. Den nuvarande är visserligen klok och förständig, men han är icke *nog* optimist!

Det synes mig, att man även för andra områden har något att lära av de erfarenheter man i detta fall gjort. De tyda på, att huru värdefull sakkunskapen obestriddligen är, kan den bli farlig, om den leder till blind auktoritetstro. Vid tillämpningen i det praktiska livet av den teoretiska sakkunskapens utsago får denna sitt rätta värde först då den användes som underlag för det sunda lekmanförståndets omdöme. Jag är viss om att detta gäller beträffande *alla* områden och att vi litet var kunna hava gott av den erfarenhet vi nu gjort och lugnt kunna följa den regeln att alltid använda vårt eget förstånd, även sedan sakkunskapen sagt sin — från tid till annan understundom växlande — mening.

Herr Månsson: Herr talman! Det är visserligen sant, att det är lätt att uttala klander, men det är icke speciellt för den saken, som jag har begärt ordet. Det är vidare sanning, att mitt

ord väger litet eller intet, men det är ett par punkter i de föreliggande propositionerna, en på femte huvudtiteln och en i försvarspropositionen, som jag så intresserar mig för att jag trots detta nu skulle vilja yttra några ord om dem.

Under valrörelsen har man sett, hurusom såväl i högerpressen som i den fullkomligt rasande s. k. »frisinna» försvarsvänliga pressen vårt folk, våra valmän och de valde, delats upp i två grupper, de försvarsvänliga och de andra partierna. De försvarsvänliga ha naturligtvis blott varit högern och dessutom ett par ökända Stockholmstidningars lilla grupp. De andra, de båda vänsterpartierna, ha lika naturligtvis varit de icke försvarsvänliga, de som icke ha någon omsorg om landets nationella vara eller icke vara — om man nu skall läsa ut den mening, som tydligt framgår av de finurligt formade rubrikerna och raderna.

Är det då så att det bara är äkta försvarsvänligt guld, som glimmar på den ena sidan, och ren samhällslikgiltighet, ja hart när fiendskap på den andra? De av herrarna, som varit medlemmar av riksdagen någon längre tid, och de övriga av oss som icke varit det men en liten smula följt med försvarsfrågan, kunna nog, om de draga sig till minnes, få fram svar på den frågan.

Såväl först som sist kan jag beträffande flottförslaget säga, att i ett avseende är det glädjande, i det nämligen att de personer, som något så när följt med sjömilitära frågor och varit oroliga för vårt lands framtid, som fruktat, att bakom det myckna skriket väl dock döljer sig någon för vår existens hemlig fara, kunna dock nu andas lugnt. Mig personligen har förslaget övertygat om, att icke herrarna i regeringen och icke de herrar i flottan, som ha varit med om att uppgöra förslaget, misstänka, att vårt land kommer att under deras livstid hotas av någon fiende. Ty om det vore fallet, då kunde det icke förklaras, hur ett sådant förslag som detta kan framläggas, ett förslag där man ämnar offra i totalbyggnadskostnad på det offensiva eller huvudvapnet ett belopp av 40 miljoner kronor och på det defensiva eller bivapnet ett belopp av 100 miljoner kronor.

På vilken bisak, på vilket defensivt försvar är det man skall kasta dessa 100 miljoner kronor, medan det verkliga sjöförsvaret får fattiga 40 miljoner kronor? Utan program har vår flotta varit, jag kan säga, ända sedan ett 50-tal år tillbaka, under vilken tid den farit programlös av och an på Östersjön. Här har varit en motionär i kammaren för en trettio år sedan, som, om jag icke missminner mig, formulerade dess uppgift på det viset, att flottan skulle visa vår flagga i främmande länder och bedriva övningar av manskapet, det var alltihopa. Någon annan uppgift har den, strängt taget, icke sedan fått. Om man läser igenom de många kommittéutlåtanden, som syssla med denna fråga, om man läser igenom de många uttalandena i riksdagen, så märker man snart, att flottan har varit fullkomligt programlös och den måste av förklarliga skäl ha varit tämligen programlös i en tid, när det gällde att med artilleriet, med de stora fartygen, med den stora organi-

Remiss av
statsverks-
propositioner.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sationen vinna makten på havet. När de andra länderna kostat på stora penningssummor, men vi icke kunnat anskaffa sådana penningssummor och icke heller velat följa de röster, som å andra sidan höjt sig för att rent av låta sjövapnet försvinna, då måste under de nu närmast gångna tiderna det ha varit något mellanting mellan ingenting och någonting, som gått av och an på havet och spelat flotta.

Under 50—60 år ha vi alltid beträffande flottan varit långt, långt på efterkälken med avseende på byggande och utrustning av fartygstyper, som de sjömakter, vilka vi i händelse av krig skulle kämpa emot, börjat bygga 7, 8, 10 år förut och rent av hunnit kassera, men som vi äntligen kommit oss för med att efter oändliga debatter bygga i förminskad skala. Men det är förklarligt. Det var ett utslag av förtvivlan när man byggde dessa fartyg. Man hade antingen att icke ha något sjöförsvar eller också att bygga dessa odugliga fartyg, som dock sågo något ut, gävo sken av att man ville offra något för vårt lands självständighet och icke helt giva upp. Det har under dessa 50—60 år gått bra för oss. Trots det att vi haft i vår närhet konflikter i Europa, ha vi icke sett några invasioner komma över havet, och det tyder väl på att våra grannar icke varit så illasinnade och rovgiriga, som det ser ut av en del tidningar i huvudstaden.

Nu äro förhållandena annorlunda än den gången. Hur andra än säga emot, kan man icke dölja för sig, att förhållandena på stridsfältet till sjöss ha revolutionerats, totalt förändrats. Det är icke längre överlägsenheten i fartygstotal eller kanonerna, som är behärskande och avgörande, utan det är ett annat vapen, ett annat fartygsslag. T. o. m. de officerare, av mig högt uppskattade personer, som »Försvaret främst» sänt ut i valstriden, t. o. m. de måste i sina föredrag stå och säga: »mellan slagskeppen och undervattensbåtarna kan icke någon strid uppkomma; slagskeppet har icke något att möta undervattensbåten med, det har bara att fly.»

När dessa män erkänna det, kan man begripa, hurudana förhållandena äro. De äro av den art, att de stora sjömakternas övertag, absoluta övertag över de små med snabba steg närmar sig slutet. Genom teknikens utveckling ha de små havsomflutna länderna numera en helt annan utsikt att försvara sig än de hade för 10—20—30 år sedan, när de stora fartygen och kanonerna voro på havet behärskande och avgörande. Men sakkunskapen vill fortfarande ha en programlös flotta, som irrar omkring på havet och bara exerceerar bevärning och visar vår flagga i främmande länder. Det skall vara huvudflottan; den verkliga krigsflottan vill man bara ha så att säga vid sidan. Det är den sakkunskap, som nog en del av herrarna känner igen från föregående sorgliga erfarenheter, den sakkunskap, som narrat på oss det eländiga gycklet Fylgia, ömkligt att äse och sorgligt i äminnelse, den sakkunskap, som narrat en del av herrarna vid föregående riksdagar att flytta kasernerna från de bombfria platserna till de bombutsatta städerna

vid kusten i en tid, när fartygen börjat få kanoner, som ha en 15—18 kilometers bana.

Man kan, om man vill vara välvillig, erkänna, att denna riksdag är ursäktad, om den än en gång låter narra sig av samma sakkunskap och icke litat mera på det trygga sunda bondförnuftet. Det är dock så, att när det gäller så viktiga frågor och stora utgifter, vågar man icke tro på bondförnuftet; man vill gärna tro på sakkunskapen, man följer den och blir narrad gång på gång. *Men denna sakkunskap*, säger jag *är icke ursäktad*, den har haft tillfällen att följa med förhållandena i världen sådana de nu utvecklats. Den kan icke underlåta att nu se vad Englands store sjöhjälte S:t Vincent såg redan år 1805, då undervattensbåten var uppfunnen av Robert Fulton, till vilken Vincent sade: Nej, om den uppfinningen utvecklar sig, skall den beröva det havsbehärskande England herraväldet över haven, och det vill jag icke bidra till. Det han såg då genom sekeldimor, det böra herrars sakkunniga kunna se nu genom händelsernas gång; det är det minsta man kan begära. Och kunna de icke se det, äro de varken sakkunniga eller ursäktade.

Vi ha sett den engelske sjölordens profetia närma sig sin uppfyllelse, vi ha sett dessa undervattensfartyg utvecklas tack vare tekniken på maskinområdet. Vi ha sett dem tränga igenom tränga sund, bevakade av ett 30-tal fartyg, vi ha sett dem tränga in under kölarna mitt för tusentals bevakande ögon under stilla blekt väder och ödelägga en flotta på en redd. Vi ha sett de stora sjömakterna anställa manövrer, avsedda att vara 16, 18, 20 dagar, men efter 3—4 dagar ha manövrerna avbrutits. Varför? Jo, därför att det icke längre flöt några »fientliga» fartyg på vattnet. Man skulle »utarbete nya förutsättningar», hette det, d. v. s. taga upp fartygen från sjöbottnen igen. Under sådana förhållanden kunna vi vara på det klara med, säger jag, att om ett krig i dag utbryter mellan två av världens sjöfarande stormakter, så efter åtta dagar flyter intet dessa makter tillhörande krigsfartyg på vattnet mera. Sådan är situationen. Under sådana förhållanden kommer man och inbjuder oss att lämna till en sådan leksaksflotta som den här föreslagna 100 miljoner kronor från vårt fattiga folk och 40 miljoner kronor till den verkliga krigsflottan. Det är lugnande för den som trott att vårt land hotas av en fiende! Det bevisar, att herrarna i sjöofficerskåren och i regeringen äro övertygade om de om fara talande ryktenas orinlighet. Men det är icke lugnande för dem, som skola ut med summorna.

Till och med de leksaksfartyg, som vi ha av undervattenstyp, ha vi sett under rätt vidriga förhållanden sköta sig bra och åstadkomma rätt gott arbete, om vi än icke sett såsom i Frankrike, att de i rasande orkan, när icke någon jagare eller kryssare kunde gå ut på havet, vågat sig ut och torpederat de på havet gående slagskeppen och slagkryssarne. Men den tankegången är här förhärskande: det är icke farligt, vi hotas icke, det är bara beväringsexercis. Det skall bara vara så, det är bara slentrian. Men om

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

det skall vara slentrian, så kan det väl åtminstone vara en trevlig slentrian och icke en dum och otrevlig slentrian. Här är dock under de år, som det förts en kamp mot F-båtstypen, att anteckna ett framsteg i denna kamp. F-båten *närmar sig land* numera. I kommen nog ihåg, att han för ett par tre år sedan var ute till sjös och hoverade sig, han skulle skydda vår kust och hindra en invasion över havet. Det är slut nu med det där. Här är ingen, som ens på skämt vill framkomma med den uppgiften. Se den kungliga propositionen. Han bör icke ens upptaga en strid numera med utlandets slagfartyg, han har alltså icke det ringaste rum på havet inom det område, där utlandets slagfartyg flyta och dit deras kanoner nå. Under de år, ni fört kamp för honom, har han fått en del andra uppgifter, och särskilt under den gångna sommaren och vintern. Hans uppgift skulle enligt en del militärer vara att tvinga grannarnes stora fartyg ut på öppna havet. Man resonerar på militärt håll så här: om vi icke skaffa oss denna båt så kommer fienden icke ut med sina stora fartyg mot oss. Ja, säger jag, så kan han låta bli. Han torde icke heller gå ut mot oss med dessa fartyg trots denna båt, ty han har halvstora fartyg och de äro tillräckliga att hålla den motståndaren stängden, såvida han icke vill samla alla sina stridskrafter för att rikta en stöt åt ett visst håll, dit han vill komma. Och det är nog mest naturligt, att man vid sådana tillfällen samlar allt för att rikta en sådan stöt. Men en sådan uppfattning har man sällan inom militära kretsar. Han skall vidare enligt vad det senare sagts föra fram våra torpedfartyg mot fienden. Men om jag skall bereda rum åt och föra fram en person eller något föremål, så måste jag väl söka komma fram med detta föremål; det är väl det minsta man kan begära. Men huru skall F-båten kunna föra fram torpedmaterielen mot fienden, när han icke får öppna eld mot dennes stora fartyg? Jag såg vidare för någon tid sedan i en högertidning att F-båten skulle vara liksom ett varningstecken. Så här resonerades det nämligen: när fienden får se F-båtsflottan, då tänker han: aha, nu komma undervattensbåtarne i sällskap med honom, det är bäst vi ge oss i väg — icke för F-båtsflottan utan för undervattensbåtarne. Men jag frågar: är det något förnuft i detta tal, som man tutar i örönen på folk, är det något förnuft i att för 2 miljoner kronor bygga en undervattensbåt och år ut och år in träna och öva folk på en sådan båt, vars förnämsta förtjänst skulle vara att han oförmärkt kunde smyga sig på motståndaren och med ett förintande slag krossa honom, och samtidigt för 13 eller 14 miljoner kronor bygga en knytnäve, som går bredvid och varnar och hotar och säger: akta er för här kommer undervattensbåten! Det tyder ej på beständighet i uppfattningen om vad man har att göra på en örlogsflotta i krigstid.

Detta påminner mig mer om en historia från min barndom. Min far och en gubbe till voro ute på havet för att fiska; denne andre hette Pelle. Det var en solig vårmorgon, och i närheten på en häll sågo de en säl. Nu är sältran bra att ha och sälhud

likaså. De kommo alltså överens att gå i land och taga sälen. Pelle var envis och ville slå ihjäl djuret, tog av träskorna och med toften i näven tassade han i land för att slå sälen över nosen. men han fick samvetskval under vägen och tyckte det var riktigtast att han väckte sälen och gav honom tid att bereda sig till döden och när han så kom till sälen, så sparkade han honom i ändan. Sälen upp med en förfärlig fart, det var nära, att det gått illa för Pelle på den hala hällen, och någon sälfångst blev det icke av. Sådant tacksamhet och sådana missförstånd beträffande vad man har att göra i krigets viktiga ögonblick synas ha anfått våra officerare och de andra sakkunniga, som predikat, att man av dessa varningsskäl bör ha denna bat. Men, allvarligt sagt, det skiner allt för klart igenom, vad denna båt är bra för och vad den är ägnad att framkalla. Den lämpar sig utmärkt för att kläcka ut nya kommandörkaptener med, och det är väl också dess huvudsakliga uppgift. Jag missunnar icke människor, som äro dugliga, att få befordran, tvärtom önskar jag, att ett arbete, som är utfört åt nationen på ett samvetsgrant, hederligt och bra sätt, skall få sin belöning även i befordringens form, men jag vill icke, att när man t. ex. kan bygga en 8-miljonersbåt för att vara en portvakt i skärgårdshälen, man skall av rena befordringsskäl — måhända också av varvsskäl — bygga en båt, som kostar 13 miljoner och som kostar 60, 70 procent mera om dagen att hålla i sjön både vad bemanning och utgifter till kol, olja och trassel m. m. beträffar. Den som vet vad som går åt för kol, olja och trassel för en pansarbåt i sjön i jämförelse med dessa kostnader för mindre fartyg, kan begripa vad här kommer att ödslas bort härefter bara för sådana saker, fränsett att denna djupgående båt ej gör samma nytta i skären som en mindre, som kan röra sig fritt där.

Lika litet som det är klarhet i de flottprinciper, som framlagts i de kommittébetänkanden, som finnas att läsa i biblioteket, lika litet är det klarhet i dem, i det föreliggande förslaget till F-båtsflotta, åtminstone icke i nämnvärd mån. Den skulle enligt den kungliga propositionen ha till uppgift att uppträda inom skärgårdsområden med kustbefästningarna som operationsbas, det vill säga den skulle uppträda så nära fästningarna, att den kunde komma i skydd av deras kanoner, och så nära skärgården, att den kunde sticka in mot land, när fara vore å färde. Den torde inte få ge sig för långt från land då. Det torde annars väl icke dröja så länge, innan de komma ut för Borodinoklassens båtar, som braka fram över havet med en fart av 900 meter i minuten.

Vidare säges det försiktigtvis att de om möjligt — jo-jo-men »om möjligt» — skola söka nå fram och utföra anfall mot en eventuell transportflotta. Men om denna F-båtsflotta icke kan göra det, som man hoppas, om, om, om den icke kan nå fram och utföra detta anfall vad händer då, och vems är skulden? Är skulden deras, som betalt dessa 100 miljoner, eller är skulden deras, som narrat av folk 100 miljoner, väl vetande, att denna flotta kunde aldrig nå fram förbi slagskeppen, förbi slagkryssarna, förbi jagarne, förbi

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

undervattensbåtarna, förbi undervattensminläggarna, förbi flygskeppen? Flygmaskinerna ha för övrigt ej minst förändrat ställningen på stridsfältet. För 7, 8 eller 10 år sedan kunde man, om man ville, undgå en fiende, han måste söka mig och jag kunde föra honom bakom ljuset, men nu äro de krigförande makterna allvetande. Flygbåtarna kretsa i luften med gnisttelegraf om bord, meddela mig motståndarens fart och kurs o. s. v., jag kan som chef ombord eller i land följa slagskeppens rörelser som om jag vore den allvetande i skyn. Man har som sagt blivit allvetande genom gnisttelegrafen i krigstid numera. Jag frågar: om, om vi få på oss en invasion över havet, om denna rena otänkarhet skulle inträffa, vems är då skulden? Mena herrarne, att man fortfarande kan skjuta skulden på dem, som icke vräka ut oändliga miljoner, så länge vårt folks rygg höll att bära dessa bördor för militära ändamål? Nej, skulden kommer att vila på dem, som för de uttagna miljonerna byggt en flotta, som endast var en lek-saksflotta, icke en krigsflotta. Här står tydligt i den kungl. propositionen, att denna 100 miljonersflotta skall icke uppträda till sjöss eller i öppen sjö taga upp en strid mot fientliga slagfartyg, och var i all världen går en transportflotta om icke i öppna sjön och hur går denna dyrbara inrättning om inte omgärdad med krigsfartyg? Man talar om, att man måste ha dessa fartyg för att möta angrepp från fiendens halvstora kryssare. Tror verkligen någon, att dessa halvstora kryssare, som ha en fart av 30 till 32 knop, skola tillåta fartyg, som icke göra mera än 22 knop, att komma inom skotthåll? Det är otänkbart. Det är det fartyg, som gör den högsta farten, som bestämmer avståndet, och icke det, som gör den lägsta.

Här är ännu en fråga, som jag skulle vilja framhålla för de herrar, som komma att förorda, att man nedlägger 100 miljoner på anskaffandet av en F-båtsflotta, som icke kan gå i öppen sjö för fiendens artillerifartyg, som icke kan fly för fiendens kryssare, ja, som icke ens kan ligga i lugn i skärgården för fiendens undervattensbåtar. Jag frågar de herrar, som vilja understödja detta förslag: *huru tänka herrarne försvara Norrland på denna väg?* Huru skall man komma fram genom Ålands hav, hur kommer Ålands hav att se ut i ett framtida krig, i den händelse att vår östra granne avstänger Ålands hav? I skyn kretsa tjugtals flygmaskiner, varje ögonblick rapporterande vad de se; söderom eller norrom eller överhuvudtaget på alla punkter var de behaga gå de stora flytande fästningarna på 23- 24.000 ton, jagare, torpedbåtar, undervattensbåtar, och undervattens-minbåtar, d. v. s. båtar som gå under vattnet och lägga minor, ty även sådana båtar bygger man numera. Dessa komma absolut att hindra, att man med några större styrkor kommer igenom hålen där; och om ett fartyg väl kommer igenom, vad skall man göra, för att icke det fartyget skall upphinnas under den långa vägen fram till Härnösand, när havet plöjes av snälltåg på 30.000 ton, försedda med tolv 35,6 cm. kanoner eller, såsom ett rykte förmåler, med åtta 38,1 cm. kano-

ner; och rusande med en fart av 900 meter i minuten? Hur skall man kunna uppta strid, såsom man i avgörande ögonblick måste göra, när man blir överöst med halvstora granater, vars brisanta laddningar krevera och luften förgiftas så att man får kräkas och vill kvävas och icke kan andas, långt mindre rikta kanonerna; när man följes av fartyg med *fire director'n* inriktad, där artilleriledaren sitter i förtoppen i ett pansartorn och vrider en kikare och alla kanonmynningarna automatiskt följa kikarens rörelser däruppe, och där han, fri från krevadernas verkningar, fri från hettan och fri från lukten från krevaderna, fri från alla dessa obehag och oberoende av allting därnere, riktar kanonerna och har syn över allt medan man kväves i F-båtens torn, hur, säger jag, kan man verkligen vilja sända folk ut med det fartyget för att gå mellan Alands hav och Härnösand; eller är det meningen, att våra skola helt ogenerat ligga i land om Norrland angripes?

Min mening är, att vi beträffande artillerifartygen måste välja mellan portvakter i skärgårdshälen och Borodino-klassen, antingen fartyg som kunna röra sig i de tränga vattnen, där de stora slagkryssarna och slagskeppen icke kunna gå, fartyg för 7, 8 å 9 miljoner kronor, eller också de stora fartygen, som verkligen behärska haven — så länge de nu *få* flyta på vattnet för undervattensbåten; det blir icke många dagar, då kriget kommer.

Här är vidare en sak, som jag tänkt att påtala flera gånger, då jag här uppträtt i militära frågor, och det är denna barnslighet och tillgjordhet, som icke blott denna regering utan även flere föregående gjort sig skyldiga till, nämligen att numera hemlighålla undervattensbåtarnas antal och dylikt. Man har ibland i regeringen varit så noggrann, att man icke säger t. ex.: »två miljoner kronor till undervattensbåtar», utan säger: »två miljoner kronor till den materiel, som herrarna veta». Vad är det för barnsligheter, då man ju inte kan dölja det, då båtarnas längd, bredd, djupgående, motorer och egenskaper stå att läsa i varenda kalender världen runt, som sysslar med sådana frågor. Varför hålla bara vårt folk i okunnighet om det? Klart är, att på dessa båtar finnas vissa hemliga detaljer, men det behöves man icke prigsiva, därför att man säger, hur många båtar man skall ha eller har o. s. v.

Så är det en sak till. Jag ser här i femte huvudtiteln på 4. och 5. sidorna, där anslaget till sjökrigsskolan behandlas, att där bland annat förekommer även en del om kadetterna vid kustartilleriet. Detta är ju ett vapenslag, som är något mera komplicerat än såväl trängen och infanteriet som det egentliga artilleriet. Vid kustartilleriet är det mycket flera pjäser att lära sig hantera, många andra förhållanden som man måste komma in i, och vidare är det ju det att kustartilleriofficerarna skola syssla även med minläggning och andra dithörande ting. I anledning därav hava de nu haft ett års längre skoltid än man haft i övriga delar av armén. Detta lär nu med detsamma ha haft den verkan, att man icke får dit så många kadetter, som man vill ha. Ynglingarna

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

söka sig undan till andra grenar av försvaret. Nu säges det — det är kustartilleriets chef som yttrar sig, och däri instämma alla de vederbörande, som ha med dessa frågor att göra, och för deras uttalande böjer sig slutligen även herr sjöministern — att när man icke kan få folk till denna långa skoltid, så skall man helt enkelt möta deras bekvämlighetssynpunkter och förkorta skoltiden. Kadetterna skola ligga vid sjökrigsskolan bara ett år, och icke två år, som hittills, och sedan skola de gå vid sjökrigsskolan, när de väl blivit officerare en gång, och där få en dyrbarare och noggrannare extra utbildning genom anordnande av en linje bredvid för deras räkning. Det är, säger jag, en anordning sådan, att om den förutvarande sjöministern kommit fram med den, jag icke skulle velat vara i hans kläder.

Man säger, att man icke kan erhålla officersämnen, tack vare den längre utbildningen. Ha herrarna försökt? Det finns säkerligen vid artilleriet många duktiga konstaplar och underofficerare, framför allt bland de yngsta av konstaplarna, där man kan välja ut män med mycket goda huvuden; och vill man ge varsel en tre, fyra år i förväg, skall man få hela Sveriges ungdom att välja ibland, det är jag övertygad om. Man skall få en skara män med briljanta huvuden, män som på alla områden äro lämpade för officerskallet, om man bara säger, att det gäller att tävla om officersposterna. Nej, man ville inte gå den vägen, de posterna skola fortfarande bibehållas för några familjer, som händelsevis fått pengar eller händelsevis bära namnet *von* så och så eller vad det är. Om Lars Persson t. ex. är en bonde och aldrig så duktig jordbrukare och hans son har det bästa huvudet i länet och är intresserad av militära frågor, det gör alls ingenting: hans far är bonde, hans far gräver diken, hans far arbetar, och arbete är en skam i det samhälle, som närmar sig ett vanvettets samhälle. Men om Lars Persson säljer sin gård och far till Stockholm och säljer tomter eller jobbar med aktier och lyfter fattiga arbetares och ämbetsmäns avlöning i förskott, och om sonen icke är mer än hälften så klok och icke nämnvärt intresserad av militäryrket, så blir han lätt officer, ty hans far arbetar icke med ett arbete, som är nedsättande, nämligen frambringandet av värden, utan han arbetar bara med att stjäla värden i förskott från nu levande eller kommande släkten. Jag frågar om, därför att dessa familjer icke vilja släppa ut sina söner till en något längre övningstid — för arbetarne, för bönderna kräver man längre övningstid, men det behövs icke för dem som skola vara denna ungdoms ledare och föregångsmän, tycks det — jag frågar, om det därför icke finnes andra familjer här i landet som äro villiga att sända sina söner till fästningarna vid kusten för att där utbildas. De begära dem icke ovillkorligen igenom i examen, men de begära att deras krafter och huvuden skola prövas.

Detta är sagt om kustartilleriet, men det gäller om armén och flottan i allmänhet också. Det är märkligt att regeringen kan komma fram med ett så omfattande förslag som det här föreva-

rande och i en tid så demokratisk som vår och icke ändra rekryteringssättet för officerskåren därhän, att man för framtiden avskaffar såväl officerskåren som underofficerarna och i stället skapar ett flottbefäl och ett militärbefäl, ett befäl som börjar sin befordran med konstapels- eller korpralsbeställning och sedan stiger undan för undan graderna igenom. Det är intet hinder för att här ibland vår ungdom kunna utletas 16- och 17-åringar så fysiskt duktiga, att de vid den åldern kunna åtaga sig övningarna och härda ut med dem; och sedan kunna de på huvudets vägnar bäst utrustade få tillfälle att lära sig tyska och franska språken i armén och därtill engelska i flottan.

Jag har här framför mig ett par skrivelser, som jag fått utifrån flottan. Där klagas över att särskilt på en av undervattenbåtsavdelningarna förhållandet mellan befäl och manskap icke skulle vara det bästa. Jag vill med hänsyn till den materiel, där detta skett, icke närmare detaljera förhållandet; jag säger bara, att det klagas över att en viss högadlig löjtnant där skulle uppträtt på ett sådant sätt, att en hel skara av de dit kommanderade häromdagen skrev en ansökan om förflyttning, ehuruval det hela av en kapten, som var förständigare, avstyrdes och jämnades ut. Men jag menar, att sådana uppträden, sådana slitningar mellan befäl och manskap säkerligen skulle bli mindre, om officerskåren toges direkt ur manskapets led, om den hade mer känning med detta och bättre förstode sina kamrater i sjötjänsten, än den för närvarande gör. Jag vill därmed icke kasta någon skugga på många duktiga och präktiga sjöofficerare, mot vilka säkerligen intet är att anmärka.

Under den nu gångna valstriden och under den korta tid som denna högerregering suttit, har man på nytt observerat, att så snart de män komma till makten, som söka stöd hos kapitalet, hos bördén, hos de privilegierade, så är det som om det höge en ond ande in i en del av ämbetsmannakåren, speciellt då i åklagarekåren. Ja, herr justitieministern behöver nog icke leta med ljus och lykta för att under den tid han haft sitt ämbete finna exempel på ett uppträdande från ämbetsmäns sida, som jag absolut icke tror att han personligen gillar. Några detaljer skall jag nu icke föra fram; vi få väl tillfälle att göra det senare under riksdagens lopp.

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman! Sedan jag nu följt den uppmaning, som den förutvarande finansministern gav mig att genomläsa det anförande, som jag höll i denna kammare vid fjolårets remissdebatt, ber jag att med några ord få bemöta honom. Jag vill då till en början säga, att jag härvid icke kunde finna hans angrepp motiverat. Vad jag då kritiserade var, att finansministern vid sina beräkningar av tullintäkterna för 1914 lade 1912 års inkomster och 1912 års skörd till grund. Herr Adelsvärd ansåg sig kunna räkna 1912 som ett normalt år. Jag påstod, att 1912 var ett högst onormalt år, och jag vädjade därvidlag

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

till kammarens lantmän, som var och en fått erfara, hur 1912 hade utfallit, hur skörden då av det intensiva regnandet i två månaders tid blev så totalt förstörd, att endast en obetydlig del därav kunde föras i marknaden, och att det till följd därav blev en stor import, på vilken import blev tull, varigenom tullintäkterna avsevärt höjdes.

Vidare framhöll jag att det vore inkonsekvent av finansministern att samtidigt räkna på höga tullinkomster, och goda konjunkturer och höga skatter, ty, sade jag, har den jordbrukande befolkningen dålig skörd, så har den också små medel och begränsade inkomster, vilket kommer att göra sig gällande vid deras köp av industriprodukter. Det är en sats, som jag fortfarande måste stå fast vid. Det är alldeles naturligt, att vid god tillgång på penningar köplusten blir starkare och motsatsen vid motsatt förhållande. Det var vad jag vid det tillfället sade.

Jag ber att få citera just dessa få ord, som herr Adelswärd angrep mig för: »sålunda menar jag: å ena sidan spekulerar finansministern i höga tullar — dåliga tider, å andra sidan höga skatter, höga frakter — goda tider. Den beräkningen går över mitt förstånd, och jag kan icke tänka mig annat än att det skall bliva honom en missräkning, när han skall räkna ihop vad som kom in under 1914.» Ja, jag får tillstå, att det fortfarande går över mitt förstånd, hur man samtidigt kan räkna med dåliga tider för jordbrukaren och goda tider för handel och industri. Herr Adelswärd var emellertid en god profet, det måste jag ju medge, då han räknade på att 1913 års brödsädsskörd också skulle slå fel. Det gjorde jag icke; jag hoppades — det gjorde vi väl var och en — att den skulle bli god och väl bärgad, men den förutvarande finansministern profeterade som sagt rätt, även 1913 års brödsädsskörd slog fel. Det är allmänt bekant, hur rågen dåligt övervintrade, och hur vetet och delvis rågen också vid bärgningen förstördes i stora delar av vårt land, ja, i hela mellersta Sverige, så att även detta år endast en mindre del kunde användas till brödsäd. Men jag tycker icke, att herr Adelswärd har anledning att triumfera över att han profeterade rätt i detta avseende. Väl kan en finansminister glädja sig över, att penningar komma i kassan, men man får också tänka på, hur pengarna komma dit. Jag tycker icke, att det är något att glädja sig över att statsverket på sådant sätt fick gagn, men jag ger honom rätt i hans profetia.

Men jag skall be, att herr Adelswärd också genomläser vad han anförde vid samma remissdebatt. Han försäkrade oss här i kammaren, att det talet, att vi stode inför nedgående konjunkturer, vore oberättigat. Han sade ganska positivt, att några sådana tecken kände han icke till. Nu har detta emellertid inträffat, och han erkänner själv idag, att vi redan nu äro inne i nedgående konjunkturer, och han vill ej räkna med, att de tre kvartal som stunda, skola bli likadana som de som gått. Sålunda har han i det avseendet profeterat fel.

Jag skall icke vidare gå in på vad den förutvarande finans-

ministern yttrade, utan jag får i korthet erkänna, att jag misstog mig, då jag trodde och hoppades på en god brödsädsskörd under år 1913. Att jag sålunda misstog mig och att 1913 års skörd slog fel likasom brödsädsskörden år 1912, beklagar jag livligt. — Jag misstog mig också, då jag trodde, att det skulle bli herr Adelsvärd, som skulle komma att som finansminister räkna ihop inkomsterna för år 1914; detta misstag tager jag med jämnmot.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Uti det anförande, som först hölls här i kammaren — — jag menar icke herr statsministerns utan det första av en kammarmedamot — — framhölls med all rätt betydelsen utav den *nationalistiska* väg, som dragit fram över vårt land, och det pekades på några av de landsskadliga följder denna rörelse fört i släptåg.

Talaren tog upp, att den satsen i allt för hög grad och på oväntat många håll satts i högsätet som heter: Ändamålet helgar medlen. Jag tror, att likasåväl som han och hans parti ha vittnat av personlig erfarenhet därom, likasåväl kan detta bestyrkas även ifrån det socialdemokratiska hållet, om också sanningen likmätigt bör tilläggas, att den rent personliga, privatpersonliga hätskheten gått allra hårdast och allra mest förblindad ut över det liberala partiets ledande män. Det har emellertid förekommit även gent emot arbetarörelsen ting, som icke kunna gå onämnda förbi, när vi här träffas efter en valrörelse, vars like i häftighet vi icke haft i landet på långliga tider.

Det är icke min avsikt att här göra en rekapitulation av sådana fall, det skulle föra alldeles för långt. Jag tror för övrigt, att mycket är i så färskt minne, att man knappt behöver mer än i allmänna ordalag erinra om att det förekommit. Men jag vill konstatera, att gång på gång attentat gjorts mot arbetarevalmännens röstfrihet. Gång på gång har det inträffat, att personer i en sådan social ställning, att de kunnat på något sätt påverka sina underhavadandes åsiktsfrihet, på det hänsynslösaste sätt missbrukat sitt sociala övertag och därigenom, i vad på dem ankommit, sökt förfälska det valresultat, som skulle framkomma. Hur mycket sådana påtryckningar ifrån godsägare gent emot deras lantarbetare, ifrån andra arbetsgivare, där det varit möjligt, ha kunnat inverka på de svällande höggersiffrorna vid valen, därom skall jag ej uttala mig, men att de i vissa valkretsar sannerligen icke varit utan sin verkan är visst, och det skall här fastnaglas gent emot alla triumfrop, som höjts från försvaret-främst-männen och som ekat över hela landet. Ändamålet har fått helga medlen även i det fallet på ett sätt som är fullkomligt enastående hittills, som intet parti bör för framtiden känna sig kunna försvara. Men den nuvarande högerns män här i kammaren sitta delvis på röster, som på detta sätt äro en frukt av påtryckning. Det vågar jag säga från denna plats, och det kan jag stå för.

Jag vill av andra slags utgjutelser blott upptaga en enda, en men ett lejon, ett karaktäristiskt fall, då uti en broschyr, som

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

spreds ifrån Allmänna valmansförbundet, man icke drog sig för att sammanställa på ett sätt, vars mening icke var möjlig att missförstå, det illdåd, som då nyligen hade begåtts i Kumla och som upprörde hela landet, med det socialdemokratiska partiets agitation. En sats i denna pamflett lyder på följande sätt:

»Ja bönder! Är det inte märkvärdiga tider vi leva i? Vår egen jord den vilja det taga ifrån oss, religionen, den vilja de beröva oss, och inte duger äktenskapet längre, kanske komma de snart och vilja ha våra hustrur också. Med tanke på Kumlaspolingarna, som mördade och skändade, m. fl. liknande våldsdåd, som bliva allt mer moderna, så gäller det nog att se upp även härutinnan, ifall de nya lärorna skulle komma att litet mer allmänt predikas även på landsbygden.»

Det riktades till en medlem av denna kammare, till ledaren för Allmänna valmansförbundet en öppen fråga i Socialdemokraten, huruvida han vore villig taga avstånd offentligen ifrån utgjutelser av detta slag, vilka syntes vanära det partis agitation, som beagnade sig av desamma.

Det kom intet svar; det enda svar som kom var icke från herr Lindman utan ifrån Allmänna valmansförbundets ombudsman, som i högdragna ordalag förklarade, att det kunde tänkas, att herr Lindman stode för högt för att behöva taga någon sorts befattning med en fråga av denna art, då den icke framförts av en socialt jämställd person, och som därpå tillade, att han för egen del måste övertaga ansvaret. Fortfarande, efter denna episod, spreds emellertid broschyren lika friskt som förut till den kraft och verkan den kunde hava bland de minst upplysta.

Detta är ett ganska nedsättande exempel för dem, som beagnat sådana stridsmetoder; men jag har ansett, att ett bland dessa borde verkligen framföras vid detta tillfälle såsom ett vittnesbörd om hur man förmenar på det hållet, att ändamålet helgar medlen.

De val som ägde rum, skedde, såsom uttryckligen tillkännagavs i det aktstycke, vari riksdagsupplösningen motiverades, på programmet av *försvarsfrågan*. Resultatet blev, såsom vi alla känna, genom medel, vilka vi nu icke längre skola diskutera, en betydande framryckning för högern med delvis kompensation genom en stark framryckning också för det socialdemokratiska partiet. Det liberala partiet höll sina positioner och fyllde från sina reserver de förluster det led genom avfall av åtskilliga förutvarande anhängare. Resultatet blev således, att vårt folk visade sig i den fråga, som var förelagd detsamma, samlade sig i tre olika flockar, ganska jämnstarka i antal, i det differenserna icke voro större än mellan 285,000, 245,000 och 250,000 valmän. Det bör då konstateras, att, såsom för övrigt redan från herr Staaß framhölls, flertalet av det svenska folket på den direkta fråga, som regeringen framställt till detsamma, givit det svar, att det *icke* är med om det förslag, som skisserats av regeringen. Det är ett nej, som kommit från detta flertal, och detta måste slås fast, ty det är ett

grundläggande faktum i hela den politiska situation, vari vi för närvarande befinna oss.

Vad som kan sägas vara ett uttalande positivt för något visst program, det blir ett mera kinkigt kapitel. Anledningen till den ganska förvirrade situation, som föreligger, är ju just den att om nej^{et} är tydligt, så är ja^{et} icke tydligt. Ja^{et} delar sig efter olika linjer och efter olika kombinationer. Men faktum står fast, att i de båda avgörande punkter, som regeringsförslaget innehåller och som dess upphovsmän måste betrakta, helt naturligt, som dess bärande momenter, den långa vinterförläggningen och den stora F-båtsflottan, har majoriteten av svenska folket i val uttalat sitt bestämda nej. Detta får icke fuskas bort genom några som helst riksdagskompromisser. Det bör icke kunna bli slutresultatet, att den ena eller andra av dessa huvudpunkter dock till sist blir påtvingad det svenska folket mot dess vilja.

Nu har regeringen i alla fall lagt fram detta förslag och utfört det ytterligare i detalj. Såsom jag ser saken, har riksdagens andra kammare med denna trekluvna valmanskår bakom sig, av vilken blott föga mer än en tredjedel givit sin anslutning i huvudsak till regeringsprogrammet, absolut ingen rätt att taga detta regeringsprogram.

Varför har då valmännens flertal ställt sig så avvisande gentemot regeringsförslaget? Ja, det sammanhänger med många förhållanden, och jag kan här lämpligen beröra blott några få huvudsynpunkter.

Jag tror, att man i de kretsar, där man med en kärlek, som närmar sig fanatism, driver satsen om den långa övningstidens nödvändighet, för mycket förbiser, att det bär emot för själva det svenska folklynnets bra mycket att alla medborgare på detta sätt skola för så lång sammanhängande tid stickas in i soldatrocken. Jag tror, att det verkligen finnes hos vårt folk en smula av samma personliga frihetsanda, som gjort, att den allmänna värnpliktens idé i England, trots alla synpunkter, som på senare tid kunnat anföras om att landets flotta kanhända i vissa fall icke skulle räcka till att fullständigt betrygga landets försvar, ändock aldrig kunnat vinna nämnvärt gehör bland det engelska folket. Man har ju naturligtvis där haft sin flotta att peka på, men nog tror jag, att litet var, som känner något av engelskt lynne och engelskt kynne, också måste erkänna, att motviljan mot själva den allmänna värnpliktens system ligger mycket starkt utpräglad i den engelska folkkaraktären. Värnplikten innebär nämligen för de stora massorna, också här i landet, för att nu återgå till oss, med deras sätt att bedöma saken, att deras ungdom praktiskt taget under en lång tid kommer att befinna sig i en betänkligt rättslös ställning, prisgiven åt ett alltför godtyckligt regemente från förmän, som ha alla utsikter att få rätt mot den underordnade. Jag är viss om, att om den synpunkten icke verkade så starkt, så skulle heller icke motviljan mot en utsträckning av övningstiden inom rimliga gränser vara så betydande och kompakt som den fak-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tiskt är i vårt land. Och ur synpunkten härav är det också som man har att i sinom tid bedöma värdet av de förslag till krigslagarnas förbättring, vilka kompromissvis framförts av den nuvarande regeringen och vari bibehålles i gällande kraft särskilt ett straff, som för den allmänna meningen står såsom en inkarnation av den rättslöshet, vari krigslagarna ställa mannen i ledet.

Men det är dock icke bara detta. Det finns nog också en instinktiv sund känsla, som reagerar mot att vi skola gå över den gräns, vid vilken vi redan äro uppe, som skiljer vårt nuvarande system från det system, som är det allmänna nere på kontinenten, under de staternas förhållanden, nämligen de *stående härarnas* system. Det är denna tydliga början till den stående hären, som gör att man från de lager ibland befolkningen, där man på inga villkor vill vara med om en fortsättning åt det hållet, så starkt reagerar och gör en så bestämd skillnad mellan vad vi för närvarande ha, med ungefär den övningstid, som nu är stadgad, och vad vi skulle få efter det stora steg uppåt, som regeringen nu föreslår folket att taga. Ty i själva verket är det så, att man icke här kan åberopa att vi stå vid någonting fullfärdigt, vid någonting, där vi skulle stanna.

Visserligen är det nog sannt, vad herr krigs- och statsministern sade i början av denna debatt, att han för sin personliga del menar, att det nu framlagda förslaget är fullt hållbart och är något, som man för en lång tid framåt skulle kunna trygga sig till för fosterlandets försvar. Men man får då ej förglömma att ministärerna gå, men generaliteten består och utgöras av samma personer. Och därför kunna vi omöjligen förbise det faktum, att innan det började komma så mycket direkt politik in i försvarsproblemets uppställning, som det gjort nu även med denna regering, och medan ännu den militära sakkunskapen efter sin uppfattning talade fritt ut och sade precis vad den tänkte, då hade den *andra* fordringar på vad som var oefftergivligt än vad som nu förklaras, efter jämkningar nedåt, vara det, som möjligen skulle kunna godkännas.

Jag vill blott erinra om, att högerns mest anlidade stridstrupet, herr Sven Hedin, alldeles uttryckligt markerat, att det icke är fråga om några 250 dagar, utan att i själva verket, såsom hans ord här lyda, »de 355 dagarne» — sammanlagda tiden för rekrytutbildningen och repetitionsövningarna — »äro endast ett steg på vägen till vinnande av den krigsberedskap, den krigsstyrka och den krigsduglighet, som är betryggande.» Han *måste* säga detta i denna skrift, »Andra Varningen», som sänts ut i en miljonupplaga, därför att han själv omedelbart förut bundit sig vid längre gående fordringar. Vilka äro då dessa längre gående fordringar? Jo, i denna »Handledning i försvarsfrågan», den välbekanta skrift, som utgivits av Svensk Tidskrifts redaktion och bakom vilken står en mycket ansedd fond av militär sakkunskap, dekreteras på sidan 216: »Vi måste därför såsom en oefftergivlig fordran uppställa en första utbildning av minst ett år. Denna tid är den kor-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tast möjliga och tillgodoser ju endast delvis kravet på ständig krigsberedskap. Det vore ett misstag att tro någon möjlighet föreligga till väsentlig inskränkning av repetitionsövningarna, om den första tjänstgöringen utsträcker till omkring ett år.» Och vidare heter det i sammanfattningen på sidan 218: »De minimikrav, som måste tillgodoses beträffande infanteriets utbildning äro alltså: första utbildning ett år med permitteringsrätt om ungefär sex veckor, två repetitionsövningar, vardera om ungefär en månad, och en repetitionsövning om ungefär två veckor. Varje härordningsförslag.» — herr statsminister! — »huru det för övrigt må vara beskaffat, som icke tillgodoser detta krav eller som skulle bryta sönder de ständiga truppenheternas fasta organisation, måste anses oantagligt ur militär synpunkt.»

Sådana ord ha vi fått höra förut, sedan har det blivit tyst med dem, men de äro lyckligtvis bevarade i tryckt skrift och de äro ingalunda glömda, därför att det för närvarande är angeläget ur vissa partisynpunkter att de hållas gömda så mycket som möjligt.

När regeringsförslaget möter ifrån det arbetande folket i Sverige ett så pass kompakt motstånd som det gör, så är det icke minst med tanke just på detta: Här se vi dock *icke* vad meningen är fullständigt, här är blott början, här är övergången, som vi skola passera från det övade folkuppbådets linjer och fram till den stående härens linjer. Vi vilja *icke* taga det steget, även om man lockar oss med att det skall kunna göras något kortare. Vi veta vad som följer efter, vi vilja icke giva oss in på det sluttande planet — helst då vi äro övertygade om att det *absolut icke behöves*, att det icke finnes något skäl, varför vårt folk ej skulle kunna utföra sin gärning att i nödens stund freda sitt land, även under en annan form än den stående härens ständiga stridsberedskap. Måhända kan för denna form under kontinentala förhållanden anföras skäl, som göra att man kan förstå att folken räknat med den; men vi under våra särskilda förhållanden ha icke alls samma anledningar.

Det som ligger bakom vår meningsskiljaktighet på den punkten, är naturligtvis den olika syn vi ha på hela värdet av den långa utbildningen. Jag vet mycket väl, att det är en dogm, en doktrin bland fackmännens ofantliga flertal, att utan en mycket lång övningstid får man icke fram en sådan där »god soldat», som propositionen på ett ställe talar om.

Men jag tror, att detta askådningssätt är felaktigt. Jag tror, att man på ett ödesdigert sätt överskattar betydelsen av det mekaniska innötandet av vissa färdigheter, men underskattar de andra faktorernas betydelse, när det gäller på skarpaste allvar. Att den militära traditionen i anslutning till de synpunkter, som råda inom de stora militärstaterna, och i enlighet med den preussiska skolans lärdomar, vill ha det så, är intet tillräckligt skäl, varför det civila förståndet skall böja sig blint och kritiklöst inför sådana krav på en långt utsträckt övningstid, som gör soldaten till blott en ma-

Remiss av
statscerks-
propositionen.

(Forts.)

skindel i befälets hand och tvingar honom att gå fram mot döden icke därför att han känner att det är hans plikt, utan därför, att han vet, att han alltid och under alla förhållanden skall *lyda* det befäl, som är satt över honom. Jag tror, att man härmed kommer in på en oriktig väg, det är automater i befälets hand man skapar, icke medborgare, vilka själva förstå innebörden av den stora, för hela folkets framtid avgörande uppgift, som de kunna ha vid försvaret av sitt land. Jag kan icke hjälpa, att jag är så gammalmodig, att jag litar mera i det fallet på medborgarsinnet och andan att vilja försvara sig än på den mekaniska drillen, som fackmännen framföra.

Naturligtvis må man icke missförstå mig därhän, att jag skulle tro, att arméer kunna improviseras. Detta är en vanlig invändning, som riktas mot oss, som vilja försvara en kortare utbildningstid. Det heter då, att vi mot all krigshistorisk erfarenhet inbilla oss, att det behövs egentligen ingen utbildning alls. Men detta är ett missförstånd. Jag nämnde uttryckligen *övat* folkuppbad. Det skall vara tillräckligt övat genom nödig utbildning, men vad därutöver är, det synes mig vara något, som vårt folk sannerligen bör se sig för, innan det i onödan underkastar sig. Ty det förloras så mycket samtidigt som man övergår den gränsen, det förloras så mycket i känslan för att de anspråk, som uppställas, verkligen äro rimliga. Vill man ha försvarskänslan uppuren av folkets mening, vill man att folket skall känna sig solidariskt med den ordning, som sammanhänger med de militära dispositionerna, då är det också nödvändigt att se till att intet överflödigt kommer med, att intet överflödigt offras åt drillen och åt det mekaniska inlärandet av saker, som kunna undvaras.

Jag förstår icke, varför man skall rycka på axlarna åt den schweiziska hären. Jag vet mycket väl, att den anses vara något, som man i militärkretsar icke alls vill, att vi skola lära något av, och jag vill naturligtvis heller icke föreslå, att vi skola taga det schweiziska systemet som ett mönster att slaviskt efterapa. Men det är dock ett faktum, att den milisarmé, som där finnes, med sin 65 dagars rekrytskola och sina 88 dagars repetitionsövningar eller med inalles 5 månader och 3 dagars utbildning, faktiskt fått synnerligen goda vitsord för sina prestationer även av mycket kompetenta utländska bedömare, vilka icke haft någon anledning att sticka under stol med, om de sett svagheter alldeles överväga. De ha också framhållit vissa svagheter, men det är dock uppenbart, att det är en fasthet i detta system, som för det folkets särskilda förhållanden kan möjliggöra ett försvar av landet och som gjort att, trots all militaristisk propaganda för den stående hären och för övningstidens utsträckning i riktning mot denna, det dock finnes ringa utsikter för att man i det landet någonsin skall övergiva själva grundtankarna för sin milisorganisation. Denna bibehåller man även om det stundom kan finnas någon majoritet bland folket, som på någon särskild punkt vill råda bot på vissa framträdande brister.

Jag skall tillåta mig att i detta sammanhang anföra ett kanhända något oväntat exempel på ett uttalande från högerhåll. Kanske ha de, som skrivit ned det, icke väntat, att det skulle komma fram från mig under denna debatt.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag har här framför mig en karta, som spritts ganska mycket i landet under valrörelsen och som har till underskrift: »Den av militärattachén Assanowitsch uppgjorda anfallsplanen mot vårt land går ut på följande.» De många av de närvarande, som sett aktstycket i fråga, ha nog märkt, hurusom skrämmande pilar äro riktade mot vissa punkter på vårt kust och hur platser, där stora förråd skulle vara upplagda, finnas angivna utanför våra gränser. Men så tillägger detta lilla led i den genomgående stora skrämselfagitationen om ett nära förestående överfall:

»Det största hindret för genomförandet av en sådan anfallsplan skall militärattachén ha ansett ligga i det rysshät, som han antog finnas hos det svenska folket — det är nu ett besynnerligt uttalande! — och som han trodde skulle förmå vårt folk att resa sig som en enhet vid ekot av det första skottet mot vårt kust. Dessutom betraktar han som ett allvarsamt hinder att gevär fanns i så gott som varje bondstuga i Sverige, och att skjutskickligheten var så uppdrifven, medan i Ryssland regeringen vet var varje gevär finnes, och folket i det stora hela lever vapenlöst.

Som man ser ett duktigt arbete av en hänsynslös, men otvivelaktigt duktig karl!

Ja, det där var ett ömdöme om värdet av det slags folkliga försvar, som i mycket oordnade och primitiva former för närvarande finnes hos oss, ett ömdöme som sannerligen icke stämmer med kravet på någon sorts ettårig värnplikt!

Jag kan naturligtvis icke vid detta tillfälle dröja allt för länge vid dessa förhållanden och skall nu endast framhålla ännu en synpunkt, som gör att folkets breda lager med sådan energi måste vända sig mot den långa värnpliktstiden.

Jag syftar på den ytterligare skilsmässan mellan soldaten och folket, som den utsträckta övningstiden med nödvändighet måste medföra, på skärpningen i motsatsförhållandet mellan civil och militär, som medföljer varje ökning, och som just gör den värnpliktige till vad man på befälshåll vill kalla en »god soldat», d. v. s. en sådan, som i vått och torrt följer med befälet, som lyder befälet och bara ser med befälets ögon och så får den militära synen på allting, medan han glömmer bort att han är medborgare. Det är helt visst även dessa synpunkter, som ligga bakom oviljan mot den långa övningstid, som här föreslås. Man vill icke bereda väg för att ytterligare skärpa motsatserna så, att de, som kunna bli utkallade mot »den inre fienden», skulle få friare händer än de redan förut ha. Jag tror nämligen, att det var en sund tanke, som låg till grund för den motion, som från socialdemokratiskt håll framfördes här för ett par år sedan, där man särskilt betonade nödvändigheten av ändrade bestämmelser beträffande militärens användning vid uppkommande inre konflikter. Den motionen borde ha blivit mera beaktad än vad fallet var, och grundtanken i den-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

samma gick stick i stäv mot den anda, som genomgår det nuvarande regeringsförslaget.

Jag skall icke gå närmare in på F-båts-flottans ställning. Jag vill blott konstatera, att även i det fallet torde, jag vågar säga nästan hela vänstern, vara synnerligen enig om, att det vore något fullständigt upprörande, om det skulle lyckas en minoritet i nationen att mot flertalets vilja tvinga på densamma ett så omtvistat försvarsmedel, ett försvarsmedel vars kostnader i längden måste bli så enormt stora och vars valuta dock enligt det stora flertalets mening är så ringa. Den striden har ju förts så många gånger, och jag behöver icke komma närmare in på frågan nu. Men jag vill konstatera, att även i det fallet är utslaget från valmanskåren klart och går *emot* den linje, som framföres av regeringen och sjöministern.

Kommer man så till frågan om kostnaderna, så hette det förut — jag vill blott erinra därom för kuriositetens skull — från försvarsvänligt, d. v. s. rustningsivrande håll — man kallar sig på det hållet alltid försvarsvänligt med uteslutande av alla andra — att i själva verket kommer den allmänna värnplikten enligt det ettåriga förslaget eller något ditåt att ställa sig betydligt billigare än det system vi för närvarande ha. Ja, det ha vi naturligtvis aldrig från vår sida trott på ett enda ögonblick. Nu har man ju fått svart på vitt och fått se siffror, som visa att den humbongen icke alls kan vidhållas. Nu erkännas de 93 miljonerna eller om man så vill de 94 miljonerna både av finansministern och statsministern. Komma så därtill de 6 miljonerna för pensionsstaten, så äro vi uppe vid 99 miljoner. Vi sade i det socialdemokratiska valmanifestet 100 miljoner. Man kan knappast komma närmare i en uppskattning på förhand av de kostnader, vartill högerprogrammet skulle leda.

Och då är därvid dock *icke* tagen i beräkning den fruktansvärda felmarginal, som ganska säkert finnes i de 93 miljonerna. Det blir ju en närmare utrednings sak att granska, hur dessa siffror hålla streck. Men nog har man haft stora militärkommittéer förr, som med all sin auktoritet och pondus och all sin ostridiga sakkunskap gjort upp beräkningar om, hur en viss härordning skulle ställa sig, och vad har blivit den konstanta erfarenheten? Jo, att beräkningarna alltid våldsamt överskridits av verkligheten. Särskilt minnas vi från 1901 års härordning, att man redan efter 3 eller 4 år var uppe vid den summa, som man enligt planen avsett att uppnå efter omkring 12 år, och inom 5 eller 6 år var man hunnen ett stycke därutöver. Med sådana erfarenheter bakom sig har man skäl att ställa sig ytterligt skeptiskt mot de 93 miljoner vederbörande här framföra såsom den verkliga börda, som man fordrar, att folket skall åtaga sig för arméns och flottans så att säga aktiva del.

Emellertid, även 93 miljoner äro ju en betydande summa, och finansministern skulle ju också presentera ett budgetförslag, en skiss, varigenom man finge se klart och tydligt, hur de ifrågasatta

ökningarna skulle finansieras. Nu har förre finansministern redan i vissa avseenden varit inne på detta kapitel. Jag måste dock även för min del något beröra detamma. Jag anmärker dock först, att finansministern åtminstone har haft det omdömet att icke lyssna till de frivilliga rådgivare, som i vissa tidningar med hela sin auktoritet gå i god för att hans beräkningar i själva verket äro ytterligt försiktiga och blygsamma, ock att överskotten måste komma att bli betydligt mycket *större* än han väntat. Jag vill konstatera beträffande värdet av dessa frivilliga rådgivares beräkningar, att när det uppgives uti en artikel i Svenska Dagbladet för i måndags, undertecknad av professor Gustav Cassel, att det skulle finnas 10 eller 12 miljoner i överskott, så har professor Cassel, då han jämför försvarsberedningarnas inkomstsumma och den inkomstsumma, som staten skulle nå enligt 1915 års budgetförslag, *glömt bort* den post, som finnes i denna sista men icke i den förra, nämligen avsättningen till rusdrycksfonden, som beräknats föra till 5,200,000 kr. Korrigerar man de 10 eller 12 miljonerna med den summan, kommer man betydligt närmare finansministerns 6 miljoner. Man kommer just ungefär dit. Men detta är dock något betecknande för, hur pass oförsiktigt och värdslost man på sina håll handskas med detta slags siffror för att framställa saken så, att vi kunna med fullkomligt öppna ögon och utan ett göra upp någon finansplan alls kasta oss in i dessa äventyr. Bristerna skulle, såsom orden falla så, »skrupnit ihop till så obetydliga belopp, att de gott kunna lämnas åt framtiden.

Emellertid har finansministern räknat med 6 miljoner i höjning. Han har därvid naturligtvis rätt beträffande budgeten för 1915. Det finns skäl att i det avseendet konstatera, att man befinner sig högre än vad försvarsberedningarna ha beräknat. Men om man närmare ser på var höjningarna ligga, så skall man finna följande: Skillnaden ligger *icke* i skattebeloppet. Drar man från de 5,200,000 kronorna, så kommer man enligt den första beräkningen, som framlades av finansministern i januari, till att det totala skattebeloppet utgör 200·2 miljoner, första beredningen hade räknat med 200·7 miljoner och hade således kommit synnerligen nära nyssnämnda siffra. Vidare ha vi uppbörd för statens verk, som blivit satt till 7·0, resp. 6·9 enligt första beredningen. För de affärsdrivande verken var den summa, som upptagits i det förra förslaget, 42·7, medan den i första beredningens siffror endast uppgick till 37·9 miljoner. Där äro således 4·8 miljoner, med andra ord lejonparten av de 6 miljonerna ligger på statens affärsdrivande verk. Fortsätta vi med de andra beloppen nedåt, finna vi, att differensen är ytterst obetydlig. Det är 3·8 miljoner för statens aktier emot 3·9 miljoner, ifråga om utlåningsfonden är det en skillnad mellan 4·2 och 4·6 miljoner och för riksbanken 7·5 emot 7·2 miljoner samt för i anspråk tagna kapitaltillgångar 1·2 mot 0·7 miljoner. Lånesummorna äro olika, men det är ett kapitel för sig.

Alltså, den stora differensen, det som avgör att det blir en skillnad, är väsentligen beroende på statens affärsdrivande verk.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Går man närmare in på den frågan, finner man, att järnvägarna givit 3.1 miljon mera än vad som enligt järnvägsstyrelsens egna medeltalsberäkningar antogs av försvarsberedningarna. Vidare har posten givit 1.1 miljon mera än som på samma sätt antogs av försvarsberedningarna och telegrafverket har givit 1.2 miljon mera. Vattenfallsverken ha givit 400,000 kronor mindre och domänerna ha givit 200,000 kronor mindre. Den väsentliga skillnaden ligger alltså i de förra av dessa siffror.

Vad bevisar detta? Det bevisar, att de 6 miljoner kronor, för att begagna denna runda siffra, äro just ett uttryck för att under en *höghkonjunktur* de affärsdrivande verkens avkastning varit större än vanligt. Med sjunkande konjunkturer blir det *först* inom de affärsdrivande verken som avmattningen märkes, och där bli också fluktuationerna enligt sakens natur de största. Det förefaller mig under sådana förhållanden fullständigt orimligt, att finansministern har kunnat helt lugnt för framtiden räkna med att man skall befinna sig på ett 6 miljoner kronor högre plan än försvarsberedningarna ha ansett sig kunna göra. Alltså: därför att under en särskild höghkonjunktur de affärsdrivande verken ha lämnat nära 5 miljoner mera än vad försvarsberedningarna som medeltal antagit, har man enligt finansministerns beräkning rättighet att antaga, att i fortsättningen, hela 10-årsperioden framåt, man skall befinna sig 6 miljoner ovanför de beräkningar, som försvarsberedningarna anställt, och vilka enligt sakens natur måste vara medeltalsberäkningar emellan hög- och lågkonjunkturer.

Det förefaller mig, att detta är ett mer än lovligt lättvindigt sätt att göra upp beräkningar över hur man skall få pengar i framtiden. Men i alla fall har finansministern icke kunnat undvika att komma något in på, hur den återstående bristen skall täckas. Han gör det rätt ogärna, då han förklarar på sidan 84, att hela frågan på sätt och vis är »av teoretisk art». Ja, det är också ett betraktelsesätt! Man avser att högst väsentligt öka kostnaderna för en stor gren av statens verksamhet, i detta fall försvarsväsendet. Man ser, att det blir en höjning, som finansministern själv trots sina 6 miljoner uppskattar, när allt kommer omkring, till c:a 17 miljoner kronor. Det blir ända efter hans sätt att se övervägande en »teoretisk» fråga, hur den saken skall komma att ordnas! Det intresserar icke nutiden: har man väl fått kostnaderna ålagda svenska folket, så får den tiden bära den bördan, och därmed är den nuvarande regeringen ifrån historien.

Emellertid har man ju något försökt först att taga fasta på den indirekta skatt, den stämpelskatteökning, som försvarsberedningarna ha angivit som en möjlighet, men, märk väl, vid sidan om den ökning utav *inkomstskatten*, som man där lagt huvudvikten på och som i den slutliga sammanställningen och uppräknigen blivit anförd *före* stämpelskatten. Man tar nu fram denna stämpelskatt och resonerar om dess detaljer ganska vidlyftigt, ett kapital som jag här icke skall inlåta mig på. Man får fram 3,500,000 kronor. Man tar vidare en höjning av arvsskatten, som av högern bekäm-

pades, men som andra kammaren för sin del beslöt taga, fast den övverröstades i den gemensamma voteringen av den dåvarande första kammaren. Det blir tillsammans 4,700,000 kronor. Men sedan komma för finansministern de ömma tonerna. Redan där stannar han på klättringen upp mot de 17 miljonerna! Om han kan peka på, att man kan få fram 4,700,000 kronor, så återstar det i alla fall 12,300,000 kronor, och för detta hänvisas i de lös- ligaste ordalag, såsom redan anmärkts, på inkomstskatten, som finansministern säger, att han för närvarande icke behöver uttala sig om, varför han endast antyder, att man skulle kunna tänka sig en omläggning av inkomstskatteskalen.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

I själva verket gör finansministern sig också i detta samman- hang skyldig till en väl fri översättning och uttolkning av första försvarsberedningens uttalande, vilken uttolkning jag måste på det beständaste genast från början tillbakavisa. Det heter i första beredningens yttrande: »Beredningen, som utgår från, att dessa — nämligen inkomsterna — böra tagas från håll, där den stora bärkraften förefinnes» etc. Det är en klar och bestämd ståndpunkt. Men hur översattes detta på sid. 94 i finansministerns yttrande? Jo, det säges där, att man »vid denna skattereglering måste, säker- ligen enligt allas mening, hava till ögonmärke att, på sätt för- svarsberedningen framhållit, de mindre bärkraftiga samhällslagren såvitt möjligt skonas för skatteförhöjning». Där finga vi in ett »såvitt möjligt», som antagligen icke kommit dit för ro skull, eftersom man icke velat citera ordagrant, vilket varit korrekt ur alla synpunkter. Detta skonande av de mindre inkomstgrupperna »såvitt möjligt» stämmer så väl med hela den anda, som genomgår dessa uttalanden rörande möjligheten att göra någonting mera av den *direkta* beskattningen.

Det pekas av herr finansministern i detta sammanhang ock- så på, att när tiden kommer, efter värnskatteåren, och man skall börja kalkylera närmare om dessa ting, då är det helt säkert mycket större belopp, som givas både av stämpelskatten och ök- ningen av arvsskatten, och han tillägger, att »liknande förhållande gäller med avseende å arvskatten för att icke nämna inkomst- och förmögenhetsskatten själv.» Ja, det ser ut för den, som läser detta, som om man från försvarsberedningarnas sida icke tänkt på denna ökning av inkomstskatten själv utan bara på den ökning, som skulle kunna komma genom nya bestämmelser. Men sannin- gen är ju, att försvarsberedningarna ha beräknat ökningen av in- komst- och förmögenhetsskatten under 10-årsperioden från 42 mil- joner till 57.5 miljoner kronor. Så nog är där tämligen mycket uttaget på förhand, och icke har herr finansministern egentligen skäl att peka på att det fördenskull finnes anledning till förhopp- ning, att det icke skall behöva bli någon nämnvärd omläggning av skatteskalen.

Vidare pekas på denna »någon miljon», som beredningen själv talat om, och på allehanda möjligheter till mindre jämkningar.

Summan av det hela blir alltså, att först gör herr finansmi-

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

nistern det konststycket, att den efter min uppfattning tillfälliga höjningen av de affärsdrivande verkens avkastning, som beror på, att vi befunnit oss och ännu befinna oss i högkonjunktur, antages komma att gälla för *hela* 10-årsperioden och vidare framåt. Därigenom lyfter han sig med ens 6 miljoner kronor högre, eskamoterar undan, så att säga, 6 miljoner av det verkliga behov, som skulle fyllas. På det sättet kommer detta behov ju att se mindre ut, än det verkligen är. Men sedan, i undersökningen av det återstående, stannar han, innan han nått 30 procent av det belopp han själv erkänner sig ha att fylla och pekar i de mest vaga ordalag på vad som kan komma av inkomst- och förmögenhetsskatten med ett försiktigt inskjutande av att de lägre inkomstgrupperna »såvitt möjligt» skulle bli skonade vid höjningen av denna skatt.

Vad blir resultatet? Jo, hela denna finansberäkning håller icke, och slutet är ju det, att man skulle med öppna ögon votera en militärbudget, som går ofantligt mycket *över* de gränser, för vilkas täckande ekonomiska möjligheter finnas utpekade! Jag vägrar för min del i det längsta att tro, att andra kammaren vill vara med på en så korttänkt finanspolitik, att den skall vilja gå en sådan väg, att den utan att klart se precis var allt skall tagas och utan att detta är utstakat, ändå giver sitt bifall till de väldiga, folket nedtyngande höjningar, som här äro ifrågasatta.

Regeringen har i sitt program sökt koncentrera hela intresset vid de frågor, som röra försvarsväsendet, och de därmed närmast sammanhängande. Den har undanskjutit eller kastat undan, som termen lyder, allt sitt »partiskiljande». Men i själva verket innebär detta, att den har skjutit undan allt sådant, som hos första kammarmajoriteten icke har några sympatier eller som man där står absolut fientlig emot. Resultatet har blivit, att för försvarsfrågans skull, när dess lösning tages på det sätt, som den nuvarande regeringen gör det, skall folket se en hel rad av sådana frågor kastas tillbaka och offras, som det hade hoppats nu skulle kunna föras ett stycke fram. Tror man verkligen, att ett sådant tillvägagångssätt kan vara ägnat att försona stämningen mot de stora försvarsbördor man begär? Tror man, att man bland arbetareklassen är blind för att regeringen skjutit undan t. ex. den alltför nödvändiga revisionen av Åkarpslagen? Vi kräva ju dess fullständiga avskaffande, men den förra regeringen var i alla fall inne på den vägen så pass långt, att man ville ha bort dess värsta taggar och gaddar, som stinga alltjämt och ständigt hålla öppna sår i arbetarnas sinnen emot dem, som skapat denna klasslag. Tror man, att folket är likgiltigt för att expropriationsrättsändringen alldeles skjutes undan, att således deras församlingsrätt faktiskt mångenstädes göres illusorisk, att det således blir omöjligt för dem att som fria medborgare utöva sina medborgerliga rättigheter? Nej, man kan vara viss om, att sammanställningen ligger så ofantligt nära, att det enda, som intresserar den nuvarande regeringen, är utbyggandet av de militära försvarsanstalterna. men hur folket har det, vad de tänka om förhållanden, som

ändå ligga färdiga till förbättring, det skjutes undan, det intresserar icke. Det skulle kanske såra i första kammaren, och då begär man icke från den sidan något offer, som skulle kunna visa tillmötesgående. Jag vet, att man skall svara, att man tvärtom skall begära denna värnskatt. Det blir tillfälle att diskutera den saken, då den föreligger. Jag erkänner gärna, att värnskattebeloppet är stort. Men i alla fall, skall värnskatten kombineras med en sådan ordning för framtiden, att de blivande ordinarie årskostnaderna på hundra miljoner ungefär komma att till mycket väsentlig del ligga på de mindre bemedlade, så tacka dessa icke synnerligen mycket även för 75 miljoner i värnskatt på de förmögna. Det är således en felaktig syn på saken även i detta fall, som regeringen har anlagt.

Jag vill sluta som jag började, att valen emellertid gått i riktning *emot* regeringens program. Den sitter i en falsk ställning för närvarande, stödd på en minoritet och icke på någon majoritet. Att den över huvud taget sitter där, det beror på den förklaring, som vi hörde här upprepas av den liberale ledaren, när han yttrade, att från hans partis sida vill man välja tiden för återinförande av parlamentariska förhållanden. Men därigenom blir i alla fall regeringen ingenting annat än en interimregering, en expeditionministär, som nu skall försöka lirka igenom bördor, större än någonsin man försökt kräva för militära ändamål av det svenska folket.

För min del är jag övertygad om, att det är andra kammarens klara plikt att se till, att det *icke* blir herr statsministerns vilja som sker i detta fall, utan *svenska folkets* vilja som är, att ett sådant förslag icke skall godkännas. Jag hoppas att genom andra kammarens hela hållning denna folkets vilja skall komma fullt och helt till sin rätt. Det blir andra kammarmajoritetens uppgift att se till, att man icke på den punkten förfuskar eller förstör folkviljan, så att ändå till sist det blir minoriteten, som genom ihärdig envishet, genom användande av legitima och illegitima medel, genom alla slags skrämskott, genom patryckningar och allt annat, ändock till sist för sin vilja igenom. Det gäller, om försvarsreformen, som måste komma, skall genomföras *med* viljan hos det stora flertalet, eller om det stora flertalet skall känna ännu en gång, att det är de *härskande klassernas* affär allena, huru dessa saker ordnas. Följden av en sådan känsla blir fortsatt bitterhet och motvilja emot hela försvarssystemet. Och tror man verkligen att på det viset vårt land blir starkare? Tror man, att den ettåriga värnplikten och dess alla konsekvenser och hundra miljoner skapa ett folk, som därigenom står starkare berett att möta en tänkbar fiende? Nej, sannerligen icke! Resultatet kan alltför lätt bli det, att den tysta protest, som ligger i ökad emigration, växer i så stor utsträckning, att vinsten, som man inbillar sig att man skulle få, blir endast en vinst på papperet, en vinst, som uteblir i verkligheten.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Vid det tillfälle, då nu dessa betydelsefulla förslag remitteras till vederbörande utskott, vill jag låta remissen åtföljas icke av något större principuttalande utan av en eller annan randerinran på några få punkter.

Först då några ord med anledning av den föreslagna utsträckningen av övningstiden vid specialvapnen utöver vad som inom försvarsberedningarna preliminärt var tillstyrkt.

Beträffande kavallerivapnet är det allmänt känt, att den speciella sakkunskapen inom armén uppställt kravet på två års tjänst för de värnpliktiga. En framstående och skicklig mälsman inom vapnet har i en handling, som alldeles säkert passerat lantförsvarsdepartementet, förklarar, att *utan två års tjänst skulle kavalleriet aldrig erhålla en god organisation*. Och en annan skicklig och framstående mälsman för vapnet uppställde likaledes — sasom också framgår av fjärde försvarsberedningens preliminära yttrande rörande övningstiden för specialvapnen — kravet på två år i en följd som oeftergivlig fordran för en god organisation av kavalleriet. Nu har emellertid regeringen föreslagit 385 dagars tjänstgöring i linjen för kavalleriet. En fråga, som man då gärna skulle vilja hava besvarad, rakt på sak, är: anser den speciella sakkunskapen den föreslagna organisationen vara god, eller är den undermålig? Har den speciella sakkunskapen franträtt sitt krav på två års tjänstgöring för kavalleriet för att åstadkomma en verkligt god organisation av detta vapenslag? Jag tillåter mig att låta denna fråga vördsamt gå fram till herr statsministern och chefen för lantförsvarsdepartementet. Propositionen lämnar nämligen härom icke någon närmare upplysning, varemot det där meddelas, att det är för hästvårdens nöjaktiga tillgodoseende, som man kräver de 20 dagarnas utökning. Men genom det förslag till organisationen av trängen, som utarbetades inom tredje försvarsberedningen, var det också berett möjlighet för att detta hjälpvapen även skulle kunna komma kavalleriet till hjälp just med avseende å hästvården. Då kunde kanske de 20 dagarna blivit överflödiga, och dessutom hade man gjort en besparing, som kanske varit välkommen för herr finansministern att döma av hans finansplan och av det yttrande, som hölls från denna plats närmast före mig.

Aven beträffande fältartilleriet innehåller regeringsförslaget en något utsträckt värnpliktstid, som dock får till resultat en *försvagad rekrytutbildning*. Det nödgas till och med föredragande departementschefen erkänna. Huruvida denna försvagade rekrytutbildning uppväges av att *alla* batterierna under repetitionsövningarna kunna vara rustade, synes vara mycket tveklaktigt. I varje fall lär riksdagen hava anledning ställa sig mycket tveksam inför en utsträckning av övningstiden, som skulle få till resultat en försvagad utbildning för det vapenslag, varom nu närmast är fråga.

Aven för ingenjers- och fälttelegraftrupperna ifrågasättes en utsträckt övningstid, detta därför, att man vill, att vid detta va-

penslag tre årsklasser skola vara inne under repetitionsövningarna. Inom tredje försvarsberedningen uppgjordes med värdefullt biträde av en erkänt skicklig officer ett förslag till övningstidens förläggning, varigenom det målet skulle ernåtts, och därjämte ingenjörstruppernas utbildning kunnat bättre tillgodoses. Förslaget gick ut på, att de värnpliktige skulle inrycka den 1 maj och rekryt-skolan pågå till i mars månad följande år. Den vägen vill emellertid icke herr statsministern vandra. Varför? Jo, säges det i den kungl. propositionen, emedan tillämpningsövningarna då icke skulle kunna äga rum under sommaren. Jag förmodar, att herr statsministern har haft fackkunskap att stöda sig på, men det hade även försvarsberedningen. Utom den sakkunskap, som stod denna till buds, kan jag åberopa en annan auktoritet av kanske ännu större värde, nämligen generalstabschefen. I sitt förslag den 18 oktober 1906 till förbättrad härordning upptog nämligen generalstabschefen tanken på en annan förläggning av utbildningstiden för de värnpliktiga inom ingenjörsvapnet och föreslog då, att utbildningen skulle börja den 15 maj, således till och med 15 dagar senare än försvarsberedningen föreslagit. Frågan är sålunda den: Vem har rätt? Den militära sakkunskapen, representerad av generalstabschefen i hans utlåtande av den 18 oktober 1906, eller den militära sakkunskap, som här står bakom regeringens förslag.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Beträffande så trängen i egentlig trängtjänst föreslas ingen ändrad övningstid. Emellertid hade man inom försvarsberedningarna enhälligt ansett, att en nedsättning till 210 dagar vore väl motiverad vid detta icke stridande vapenslag. Att märka är, att sakkunskapen inom armén, representerad av generalerna Wikander och von Matern, år 1907 varmt förordade en nedsättning av övningstiden inom detta truppslag till 180 dagar. Detta förslag tillstyrktes av 1910 års försvarskommitté med dess många facksakkunniga. Den enda, som hade en avvikande mening inom denna kommitté, var general Bildt. Då emellertid försvarsberedningen preliminärt enade sig om 210 dagar — således 30 dagar mera än 1910 förordades — var det med hänsyn till, att någon utbildning vintertid även inom detta vapenslag var av behovet påkallad, ett förhållande som år 1910 icke synes tillräckligt beaktats. Den motivering, som nu i den kungl. propositionen är förebringad för att låta övningstiden för trängen kvarbliva vid nuvarande antal av 240 dagar verkar ingalunda övertygande.

Att de värnpliktige, som tilldelas infanteriet för att utbildas till reservunderbefäl, skola få vidkännas en övningstid av 420 dagar är nog för många en obehaglig överraskning, icke minst för dem, som det kommer att personligen gälla. Gent emot innebörden av detta förslag kan man ställa den från den militära sakkunskapens sida under årtal hörda förkunnelsen *»med ettårig värnplikt löses underbefälsfrågan av sig själv»*. Övertygande skäl äro emellertid icke, synes det mig, förebringade för den föreslagna åtgärden, och jag skulle verkligen vara frestad att på denna punkt draga upp en

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

jämförelse mellan det, som nu här föreslås, och de så kallade ett-åriga-frivillige inom tyska armén, men det kan vara nog med en erinran om den saken.

Jag nämnde underbefälsfrågan. Härmed är jag inne på en av vår nuvarande arméorganisations svagaste punkter. För att främja anställningen av underbefäl ifrågasattes det vissa åtgärder, som varit under övervägande inom försvarsberedningen och där vunnit stor anslutning, om också icke enhällig i alla punkter. Ett av de förslag, som där kom fram, möttes emellertid av ett alldeles kompakt motstånd — till detta skall jag senare återkomma — och det därför, att det rörde en förvaltningsprincip av väsentlig innebörd. Emellertid förhåller det sig så med underbefälsvakanserna inom infanteriet, att dessa praktiskt sett icke äro förhanden vid ett mindretal av regementena, under det att de vid andra äro så stora, att de rent av kunna betecknas såsom oroväckande. Om nu, trots allt, vakanser fortfarande komma att finnas vid just dessa regementen, hur kommer det då att gå? Utan tillgång till ett tillräckligt antal instruerande underbefäl blir väl utbildningen otillfredsställande med snart sagt vilken utbildningstid som helst. »Ja», säger herr statsministern, »den dagen, den sorgen. Då får man tillgripa tvångsuttagning». Men en sådan ingår icke i det nu framlagda förslaget. Då regeringen ansett sig hava fog för att pålägga vissa grupper av den bildningssökande ungdomen en så lång övnings-tid som 500 dagar — vilket jag för övrigt, inom parentes sagt, anser finnas synnerligen goda skäl för — varför har då icke regeringen tänkt sig möjligheten att under ett visst nödläge kunna till vissa uppgifter använda av de grupperna sadana som särskilt kunna lämpa sig för användning såsom biträdande instruktörer? Enligt min mening borde det icke finnas något hinder för att i alla fall föra dem fram till värnpliktsofficerare.

Jag skall nu tillåta mig vidröra ett par betydelsefulla detaljer i organisationen. Den ena detaljen gäller ingenjörsvapnet, de tekniska hjälpmedlens vapen. Det är alldeles ofrånkomligt, att detta vapenslag hittills varit mycket försummat. Belysande härutinnan är vad i 1910 års kommittébetänkande förekommer rörande detta vapen. I detta betänkande förordades en viss utökning enligt ett av chefen för fortifikationen framlagt, mycket blygsamt förslag, dragande en årlig kostnadsökning av 183,500 kronor och en engångskostnad av 695,000 kronor. Ett av särskilda militärsakkunniga utarbetat förslag till omorganisation av ingenjörsvapnet, som skulle föra med sig en årlig kostnadsökning av 362,990 kronor och en engångskostnad av 2,788,900 kronor, tillstyrkte kommittén icke. Varför? »Jo», säger den, »det var för vittgående». General Bildt reserverade sig mot kommitténs uttalande, i den riktning, att han ansåg, att kommitténs förslag endast vore ett provisorium. Och att det var ett provisorium framgår tydligt därav, att chefen för fortifikationen icke fullt två år efter det han utan varje reservation skrivit under det nu nämnda betänkandet gör till Kungl. Maj:t en framställan om omorganisation av vapnet i fråga, dragande med

sig en årlig kostnadsökning av omkring $2\frac{1}{4}$ miljoner kronor och en engångskostnad av $15\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

Vi fingo detta förslag till oss överlämnat inom tredje försvarsberedningen, och det gällde för oss att undersöka, hur det skulle kunna ske att utan allt för dryga kostnader lyfta ingenjörsvapnet ur dess försumpning. Tack vare förtroendefullt och intresserat samarbete med en erkänt skicklig officer ha vi, såsom jag vågar anse lyckats lösa problemet på ett ganska tillfredsställande sätt. Hedern därför tillkommer icke oss, som sutto i tredje beredningen, utan den officer, som vi samarbetade med — och tillät mig, herr talman, att här inflika en parentes, i vilken jag vill uttala ett varmt och tacksamt erkännande till samtliga de militärer, som vi inom tredje beredningen hade nöjet samarbeta med. — Det förslag, som vi slutligen kommo till, gick ut på en kostnadsökning för år av 826,000 kronor och en engångskostnaden väsentligen beroende på minskade behov av kasärnbyggnader. Jag ber emellertid kammaren här bemärka, att vi lyckats att, utan att åsidosätta något av de krav, som chefen för fortifikationen uppställt, *nedbringa den årliga kostnadsökningen från $2\frac{1}{4}$ miljoner kronor till 826,000 kronor.* Nu finner jag till min stora ledsnad att regeringen i sitt förslag i viss mån avvikit från den ledande tanken i det organisationsförslag, som vi enat oss om, låt vara preliminärt, den tanken nämligen som innefattas i upphävandet av den nu rådande centraliseringen även beträffande fälttelegraftrupperna. Decentralisationsprincipen erkännes nog formellt i regeringens förslag, men bör enligt dess mening icke tillämpas beträffande fälttelegraftrupperna. Och skälet härtill? Jo, säges det i propositionen: »en undersökning har givit vid handen, att man vid mobilisering skulle få 1,500 man mer än som skulle erfordras.» Att nu ingå på en granskning av den saken låter sig givetvis icke göra utan tillgång till en del uppgifter, som måste vara hemliga. Men hur många man får man icke över vid mobilisering, exempelvis vid kavalleriet? Och lika väl som man funnit möjlighet att vid mobilisering få användning för alla dessa, som inskrivas vid kavallerivapnet till värnpliktstjänstgöring, lika väl hade det gått att finna användning för detta överskott inom ingenjörsvapnet, om det förhåller sig så, som här säges. Den centralisation, som nu föreslås ifråga om fälttelegraftrupperna, skulle däremot kunna föranleda, att organen för exempelvis luftspaningen icke funnes till förfogande nog snabbt och i det avgörande ögonblicket icke funnes på den punkt, där de som bäst behövdes. Dessutom har man i det kungliga förslaget i alla fall måst bryta med den i propositionen för fälttelegraftrupperna hävdade principen, ty från den i, som jag antager, Stockholm förlagda fälttelegrafkåren har man, förmodligen av militära skäl, ansett sig tvingad att förlägga ett detachement till Boden. Men då frågar jag: Är det en verkligt god organisation att ha en kar splittrad på två så vitt skilda platser som Stockholm och Boden? Är det icke

Remiss av
statsverks-
propositionerna
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

bättre. att organen för fälttelegrafväsendet och luftspaningen införlivas med den ingenjörkår, som i varje fall måste finnas förlagd i Boden? Alla skäl synas mig tala härför, och bäst är nog att taga steget fullt ut och tilldela även övriga ingenjörkårer motsvarande organ.

Det liberala partiets program i försvarsfrågan har upptagit principen om, att besparingar å mindre viktiga områden av försvarsväsendet borde göras till förmån för mera viktiga ändamål. Den tanken godtogs av herr Lindman år 1911, då han i egenskap av statsminister uttalade sig i samma riktning i ett yttrande till statsrådsprotokollet rörande lantförsvarsärenden den 13 januari 1911. Under den stora försvardebatten i denna kammare år 1911 yttrade en ärad ledamot av denna kammare, herr Zetterstrand, att besparingar borde göras, där de kunde ske utan nedsättande av landets försvarskraft. Talaren framhöll därvid också särskilt fyra punkter, där han ansåg, att så kunde ske, nämligen först en indragning i viss mån av armémusiken, vidare en väsentlig reduktion av kavallerifördelningen och minskande av Karlsborgs besättning från en bataljon till ett kompani samt slutligen nedsättning av antalet manskapsbeställningar.

Jag skall endast yttra några ord nu, till att börja med om armémusiken. Kostnaden för armémusiken uppgår årligen till över 1,300,000 kronor. Det är ju då helt naturligt, att vi inom tredje försvarsberedningen undersökte, huruvida det fanns möjlighet att nedbringa dessa kostnader utan att slopa armémusiken. Ett förslag utarbetades av några militärmusiker i väsentliga delar liknande regeringens nu framlagda förslag, men för det fanns icke någon sympati inom beredningen. Då utarbetades andra förslag, däribland ett, som nedbringade årskostnaden till omkring en halv miljon kronor. Det gör på denna punkt en årlig besparing av omkring 800,000 kronor. Nu säges i den kungliga propositionen, att truppförbandens musikpersonal skall göra ren militärjänst jämte sin musiktjänst. På det sättet skulle deras bibehållande i en större numerär kunna försvaras och ha skäl för sig. Ja, jag känner till dessa synpunkter. De framfördes inför tredje försvarsberedningen från militärmusiker, och vunno ett visst stöd av en mycket framstående officer, som vi i denna detalj hade att rådgöra med, och jag medger, att jag fann tanken i viss mån tilltalande. Då frågade jag denne officer i anledning därav: huru många av de stamanställda skulle kunna ersättas genom den militära tjänst, som dessa militärmusiker skulle kunna uträtta, ty därpå berodde väsentligen min ställning till detta spörsmål. Härpå gemälte då denne officer, att den frågan otvivelaktigt var själva kärnpunkten i förslaget och satte fingret på den ömma punkten. Han förklarade emellertid som sin bestämda mening, att icke en enda man däri-genom kunde indragas. Men då förlorade ju talet om musikernas värde såsom militärer sitt väsentliga innehåll. Även på detta område torde det nämligen vara svårt att tjäna två herrar.

Icke heller besparingstanken att ersätta de egna tjänstehästarna

med stambästar har funnit nåd inför regeringens ögon. Frågan om stallutrymme är icke utredd, säges det i propositionen. Detta må vara sant beträffande ett och annat truppförband, men man borde kunna säga, att vid de flesta beridna vapenslag stå officerarnas hästar nu i allmänhet i kronans stallar. Om nu hästen i sådant fall är officerens eller kronans, inverkar icke ett grand på utrymmesfrågan. Jag skulle emellertid vilja rikta en direkt fråga till herr statsministern och chefen för lantförvarsdepartementet, och den frågan hänför sig till det faktum, att exempelvis vid artilleriet alla batteriofficerare äro beridna på kronans hästar. Det är endast divisionscheferna och regementscheferna, d. v. s. regementsofficerare, som ha egna hästar. Då skulle jag vilja fråga: för vilka officerare vid artilleriet är det angelägnast, att de äro väl beridna, för batteriofficerarna eller regementsofficerarna? Jag tror, att svaret på den frågan icke gärna kan bli mer än ett. Ja, samma fråga skulle eventuellt även kunna framställas beträffande officerarna vid ingenjörsvapnet och framför allt vid trängen.

Tyvärr är det egentligen ingen annan utav tredje försvarsberedningens besparingstankar, som vunnit beaktande, än, i viss utsträckning, minskningen av de stamanställda, och dock skulle det förvisso väl behövas vissa besparingar på fjärde huvudtiteln. Efter genomförd härordning beräknas slutsumman av de årliga ordinarie anslagen gå upp till nära 58 miljoner kronor. Jag har tillåtit mig att göra en överslagsberäkning, hur kostnaden skulle komma att ställa sig med tillämpning av försvarsberedningarnas preliminära beslut beträffande organisationen och med särskild vinterrekrytskola i överensstämmelse med liberala partiets program, och den mindrekostnad, som härigenom skulle ernås, belöper sig till omkring 5½ miljoner kronor årligen. Härtill komma ju de extra ordinarie kostnaderna. De täckas nu beträffande vissa behov till väsentlig del genom en värnskatt på 75 miljoner kronor. Den hänför sig emellertid till alldeles särskilda extra ordinarie behov. Därutöver föreligga emellertid även andra behov. Emellertid bör det sägas redan nu, att de betydande engångskostnader, som arméorganisationen kräver — och det är redan sagt från denna plats — de komma nog att uppgå till vida över dessa 75 miljoner kronor. Jag gjorde inom tredje försvarsberedningen en överslagsberäkning och kom upp till siffror, som pekade hän på 90 miljoner kronor. Summan är ju, antingen den stannar vid den ena eller den andra siffran, oerhört hög. Men det var emellertid försvarsberedningens fasta beslut att, kostnaderna måtte belöpa sig till vilken siffra som helst, så skulle riksdagen äntligen en gång få veta sanningen beträffande dessa kostnader.

Jag skall nu övergå till att slutligen yttra några ord beträffande en förvaltningsreform, som utav regeringen har ifrågasatts i samband med upprättandet av stater under fjärde huvudtiteln. §§ 64 och 65 i regeringsformen bestämma rörande Konungens rätt att disponera över av riksdagen anslagna medel. De ordinarie anslagen äro som bekant till sin natur av olika innebörd. De

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 7. 4

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss av
statsvecks-
propositionen.*
(Forts.)

bestämda eller fasta anslagen få icke överskridas. Beträffande besparingar, som på dessa anslag kunna uppstå, anförde rikets ständer i skrivelse av den 12 maj 1841 bland annat: »De besparingar, vilka intill nästa riksdag kunna å någon eller några av huvudtitlarna uppkomma, må fortfarande av Eders Kungl. Maj:t användas till sådana av rikets ständer ej förut prövade utgifter, vilka hädanefter kunna finnas för rikets styrelse av oundvikligt behov påkallade, för samma ändamål, som med varje huvudtitels anslag avses, och vilka utgifter alltid måste vara tillfälliga och icke av permanent egenskap, att sålunda besparingarne i intet fall må komma ifråga att begagnas till bestridande av årliga löner och arvoden, vilka böra rätta sig efter den statsreglering, som av rikets ständer blivit godkänd och måste betraktas såsom gällande, intill dess densamma i vederbörlig ordning förändras; samt att vid denna disposition i övrigt må iakttagas, att de besparingar, som ett år reserveras, kunna ett följande år användas; och få rikets ständer därjämte i underdånighet anhålla, att vederbörande förvaltande ämbetsverk måtte undfå nådig föreskrift att så inrätta räkenskaperna, att de fullständigt utvisa ej mindre de uppkomna besparingarnas belopp än ock därav skedda utbetalningar.»

Ständernas beslut i detta avseende har oförändrat länt till efterrättelse intill år 1904, då riksdagen beslöt, att vid statsregleringen för år 1905 de i rikets ständers nyss omfördälda skrivelse av den 12 maj 1841 angivna grunder i avseende å dispositionen av besparingarna å huvudtitlarna fortfarande skulle bli gällande, dock att behållningar, som å anslag till nyinrättade tjänster kunde uppstå, intill dess dessa första gången tillsattes, skulle till ett följande års statsreglering reserveras.

Till januari-riksdagen föreslog nu Kungl. Maj:t, att löneanslagen under fjärde huvudtiteln skulle uppföras såsom »förslagsanslag högst». Härigenom hade riksdagens kontroll över avlöningsanslagen blivit fullt verksam. Nu har Kungl. Maj:t fullständigt övergivit såväl januari-ståndpunkten som förut gällande praxis och begär, att riksdagen skall medgiva en friare disposition av en viss del av avlöningsanslaget. Ett bifall härtill skulle föranleda, att truppförbandscheferna skulle få en rätt fri disposition över avlönings- och rekryteringsanslagen, och att besparingar på det förra genom vakanser skulle kunna komma rekryteringsanslagets ändamål tillgodo.

Ur ren statsförvaltningssynpunkt måste jag nedlägga en alldeles bestämd gensaga emot denna nyhet. Men jag gör det även ur den synpunkten, att jag, så långt jag förmår att bedöma saken, anser dess genomförande vara till skada för försvarsväsendet självt, vilket, det är jag säker på, ingalunda är regeringens avsikt. Enligt min mening skulle med all visshet detta leda därtill, att med vunnin insikt, att måhända de sistkomna volontärerna finge mera betalt än de, som tidigare inställt sig, så skulle ett allmänt missnöje uppstå, och det verka därhän, att volontärerna toge anställning så sent som möjligt, då det ju tvärtom vore angeläget ur

militär synpunkt att få den saken klarerad så tidigt som möjligt. Det missnöjet skulle också säkert bli allt större i mån av vunnin insikt om, att sammanlagda inkomsten för volontärerna skulle komma att bli olika icke allenast de olika truppförbanden utan till och med de olika volontärerna emellan inom samma truppförband, och i det missnöjet skulle vissa misstankar, låt vara hur oberättigade som helst, kunna komma att finna en tacksam jordmån att spira upp i. Det är jag övertygad om, så mycket mera som redan den nuvarande rekryteringen giver anledning till dylikt. Vi ha för närvarande liggande på civilkommissionens bord en skrivelse, som alldeles tydligt vittnar därom, och i anledning därav ha vi sökt finna en annan lösning. Det är dock ingalunda, det medger jag, ett lättlost problem. Jag kan nu icke angiva, huru lösningen bör göras, men ett är visst och klart, att det icke går att lösa frågan på regeringens förslag. Det vore i verkligheten ett steg tillbaka, och jag vill vara förvissad om, att hur skiftande meningarna i denna kammare kunna vara om ett och annat av vad som återfinns i statsverkspropositionen och härordningspropositionen, så skall det likväl i denna kammare icke råda mer än *en* mening beträffande denna punkt, att riksdagen icke bör släppa ifrån sig något av sin kontroll över medelförvaltningen och att för truppbefälet icke bör skapas en ny källa till missnöje. Vi ha varken råd eller vilja att reformera baklänges. Vi måste genomföra reformer, som gå framåt och icke tillbaka.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Chefen för Kungl. justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot: Herr talman, mina herrar! Herr Branting har klandrat ministären därför, att en del för vänstern sympatiska lagförslag icke framlagts för denna riksdag. Särskilt nämnde han därvid expropriations- och åkarpslagarna. Frånsett vad som står i ministärens program torde det vara tillfyllest för mig att hänvisa till den korta tid jag innehafvt mitt ämbete, då väl herr Branting ändock icke anser, att jag skall framlägga den Staaffska ministärens alla förslag utan att granska dem förut. I varje fall ber jag till den kraft och verkan det hava kan att få försäkra, att anledningen till att dessa förslag icke framlagts och väl icke heller komma att framläggas, icke är den, att ministären tagit någon ställning emot dem. Vad särskilt åkarpslagen beträffar, så vill jag för min del säga, att jag tror, att det vore lyckligt, om den bleve reformerad, helst i enlighet med de linjer, som angivas i Bergers bekanta motion. Redan för fyra år sedan i min egenskap av justitieombudsman var jag betänkt på att framlägga förslag i den riktningen, men efter att hava rådgjort med vänner från såväl högern som vänstern underlät jag att göra det, enär det antogs, att en sådan framställning skulle bli resultatlös. Vad jag nu sagt om åkarpslagen gillas, såvitt jag kunnat utröna, av fiertalet av mina kolleger.

Medan jag har ordet skall jag passa på tillfället att besvara en liten snärt från herr Staaff. Herr Staaff fann det skämtsamt,

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att jag vid ett tillfälle under valrörelsen till en del arbetare, med vilka jag kommit i beröring, gav mitt hedersord därpå, att vår hundraåriga konstitution icke svävade i fara under konung Gustavs livstid genom något hans förvällande. Jäväl, jag medger verkligen, att det kan synas egendomligt, att någon tager sig före att avgiva en sådan försäkran, när fråga är om vår nuvarande konung. Men, mina herrar, männe icke saken ställer sig något annorlunda, när man ser den mot bakgrunden av det enligt min mening sorgliga faktum, att de icke saknas — långt därifrån — som sökt inbilla vårt svenska folk, att konungen redan handlat inkonstitutionellt, och insinuerat, att han allt framgent skulle så göra. Jag har nu i alla fall avgivit mitt hedersord, och har icke någon fruktan därför. Jag är tillfreds. Och har ingen av er, mina högt ärade herrar motståndare, under valrörelsen i år eller låt oss hellre säga under valrörelsen 1911 avgivit lättsinnigare löften än så, då kunna ni också vara tillfreds.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar. Den förste ärade talaren på Stockholmsbänken, som i dag uppträdde, herr Staaff, började med att tala om orsakerna till den stigande bitterhet, som framträtt allt starkare och allt mera på det politiska området. Han utvecklade visserligen icke saken mycket. Han lämnade tydligen denna utveckling av ämnet åt andra, som skulle komma efter honom, och så underligt var kanhända icke det, då man betänker den stora del, som just den ärade talaren har till detta förbittrande av sinnena genom en del av de anföranden, som han själv hållit vid tidigare tillfällen. Men ett ord mer om det något längre fram.

Han talade om den nationalistiska rörelsen, och han utvecklade detta ämne rätt vidlyftigt men efter min uppfattning även mycket ensidigt. Han förglömde totalt själva anledningen till att en starkare nationell känsla vaknat till liv i vårt land, den starkare känsla, som kommit såsom en reaktion, om jag så må säga mot förfleckningen, en reaktion mot detta talet, som icke sätter nationen så högt, som den bör göra, en reaktion, vågar jag säga, mot de läror, som uppkommit på 80-talet och hade sitt ursprung från ett håll, som icke just var den ärade talaren så avlägset, nämligen från Verdandismen, en reaktion mot den bristande insikten om behovet att taga vara på allt det goda vårt land giver oss. Det var icke så underligt, att den kom, och härmed sammanhänger den vaknande insikten att vi vilja taga vara på allt vad vårt land bär inom sig, och att det finnes i detta land så mycket att bevara. Jag vet ju icke i vilken mån den nyssnämnde talaren avsåg att identifiera nationalismen med högerpartiet. Han gjorde en reservation såvitt jag uppfattade honom rätt, så att han visst icke sammanställde samtliga högermän med vad han här kallar nationalisterna. Det gjorde han ju visserligen, men i vilken mån han jämställde nationalisterna med högern, det vet jag icke, ty det framgår icke av hans anförande. Men då han om vad han kallar

nationalismen utbrister, att det ej är folkundervisningen, ej är folkknykterheten, som är det, över vilket nationalisterna äro stolta ut mot andra länder i världen, utan att fastmer denna stolthet beror på och hänger tillsammans med den råa styrkan, då blir detta icke någonting annat än helt enkelt en demagogisk fras. Blandar icke möjligen talaren här tillsammans nationalismen, sådan den kan förekomma i vårt land med en nationalism, som möjligen kan förekomma i ett och annat främmande land, men som icke har något med våra förhållanden att göra? Det ligger väl just i detta ord, nationalism, något som häntyder på, att varje nation har sina egendomligheter, att den nationalistiska känslan gör sig gällande på olika sätt i det ena eller andra landet. I vissa länder kan det hända att denna nationalism förknippas med något, som möjligen kan kallas imperialism, men så lär väl icke någon kunna påstå att förhållandet är i vårt land. Den nationalism, som här finns, är den nationalistiska känslan att taga tillvara och bevara vad vi ha, och det är därför som även nationalismen på senare tider blivit förknippad med en god lösning av vår försvarsfråga. Då den ärade talaren därför utbrister, att makt och våld är vad nationalismen framför allt dyrkar, så passar det icke in på den patriotism, som mer och mer bryter fram och framför allt kännetecknas av oro över, att vi icke göra tillräckligt, icke göra vad som erfordras för att vi skola kunna försvara vårt land.

Jag skall icke gå in så mycket vidare på något bemötande av herr Staaffs yttrande. Blott i förbigående skulle jag vilja säga, att det är farligt när politici och framför allt sådana politici, som äro framskjutna partimän, söka förvandla sig till historieskrivare.

När således herr Staaff ställde fram för oss huru som en blivande historieskrivare kommer att bedöma vår tid — och då måste jag förutsätta, att den historieskrivaren, den tänkte historieskrivaren, naturligtvis utvecklade just de tankar, som i denna stund röra sig hos herr Staaff, med andra ord jag identifierar denne blivande historieskrivare med herr Staaff själv — då visar det sig, hur rätt jag har i detta, när jag säger, att det är farligt, när politici, som äro framskjutna partigångare försöka upphäva sig till att bliva historieskrivare över vår tid. Det yttrandet bevisar, hur grundligt partisinnet kan förblinda, för att kanske använda ett milt uttryck. Herr Staaff låter samme historieskrivare tala om, huru nutidens patriotiska fester icke kunna försiggå utan att förbindas med användningen av viner eller spirituosa. Förvisso betraktades väl från frisinnat håll den fest såsom i hög grad patriotisk, vilken ägde rum, när genombrottets regering firades på Grand hotell. Jag antager, att det skedde med glaset i hand, och vi veta, att högstämda verser uppstämades vid detta tillfälle till deras lov, som då firades. Det kan ju hända, att jag misstager mig och att man vid det tillfället endast drack vatten. Det kunde ju då komma sanningen närmare med den av herr Staaff tänkte historieskrivarens omdöme åtminstone om vad som skedde vid det tillfället. Men att här blanda tillsammans patriotism och rusdrycks-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

intresse, som vi nyligen hörde från den talaren på Stockholmsbänken, är efter min mening att låta den tänkte historieskrivaren driva sakerna alltför långt, ja mycket, mycket för långt.

I det anförande, som kom från den andre talaren på Stockholmsbänken, förekom det angrepp, som under dessa sista dagar talats så mycket om, att det skulle komma, det angrepp, som var behådat emot hela högerns valrörelse. Jag kan icke neka till, att angreppet blev ganska mildt, och jag har icke därför så mycket anledning att uppehålla mig därvid, men likväl vill jag rent sakligt bemöta det positiva fall, om vilket herr Branting talade i detta sitt anförande. Fallet rör en liten broschyr som heter »Bondetankar och socialistlära», en liten broschyr på 19 sidor, skriven av en verklig bonde. Denne författare, denne bonde har sänt in sitt manuskript till denna broschyr till Allmänna Valmansförbundet. Den är sålunda icke beställd utan har kommit fullt frivilligt dit. Han talar i detta häfte om förhållandena sådana de voro förr och sådana de äro nu, särskilt om bondens och lantmannens förhållanden. Han talar om socialismens jordfunderingar. Jag förstår ju mycket väl, att vad som står i denna lilla bok just om dessa funderingar icke kan vara så angenämt att erfara från socialdemokratiskt håll. Det är många bondetankar, som icke passa in på socialistläran, som man därför naturligtvis helst skulle vilja slippa se framförda i tryck. Författaren lämnar en del utdrag ur en bok av herr Fredrik Ström, partisekreterare i det socialdemokratiska partiet. Han anför ett par små citat ur denna bok och redogör för huru herr Ström säger i denna bok. Bokens titel är »Boken om bonden och socialismen», och han anför därur: »Sedan jorden övertagits av det allmänna, staten eller kommunerna, skall den brukas genom stordrift. D. v. s. man slår ihop de små gårdarna till en stor, och denna storgård drives så efter de mest rationella principer under ledning av en (frivilligt vald) särskilt kunnig jordbrukare. Avkastningen tillfaller i lika delar alla gårdens brukare och skötare.» Han anför ett annat ställe ur samma bok: »Att det allmänna äger jorden, betyder för bonden ingenting när han kan få bruka jorden på livstid, ja på sådana villkor till och med, att bruksrätten får gå i arv till något av hans barn; och att det allmänna fordrar kontroll och en lång jordränta, det kan han ju finna helt naturligt. Han får blott icke sälja eller missköta jorden.» Författaren av broschyren redogör vidare för läran om religionen som privatsak. Han omtalar uti sitt tal, som fällts jag tror det var i denna kammare, möjligen var det i den första — av professor Thyrén ur en tidnings nyårsnummer. Tydligt var det i andra kammaren, ty det var under hädelsedebatten. »Det finns icke någon människa, som i så hög grad varit orsak till mänskligt elände som just Jesus, ingen övers vars födelse förbannelser borde uttalas så skarpa som över Jesus. Brännvinet är också människornas, de fattigas, frälsare liksom Jesus, men också en frälsare som förorsakar mänskligheten det första elände, alldeles som frälsaren Jesus gjort och gör.» (Herr Branting: Var har det stått?) Det är ett citat ur denna broschyr,

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

och det är anfört i andra kammaren under den nämnda debatten och finnes således intaget i andra kammarens protokoll. (Herr Branting: Jag fick icke veta namnet på författaren.) Herr Branting får söka namnet på författaren i andra kammarens protokoll. Detta är nu vad denne man anför i sin broschyr. Han går vidare och talar om hädelsestraffets borttagande, motionerna därom 1910 av herr Branting med instämmande av jag tror hela socialdemokratiska partiet och av herr Starbäck med 13 liberala instämmanden. Sedan han gjort detta, kommer han till det av herr Branting överklagade uttalandet, det yttrande, som anförts i tidningen »Social-Demokraten». Detta yttrande, låt vara att det är starkt, till och med kanske för starkt, är dock kanske, sett i sitt sammanhang, icke sådant, att när man läser hela boken, samtliga dessa 19 sidor, den passusen enbart kan behöva föranleda till så skarpa fördömanden, som här blivit gjorda. Det grundar sig särskilt på ett uttalande i tidningen »Social-Demokraten», som har följande lydelse: »Det är endast den rena sanningen våra motståndare uttala, då de med helig fasa slunga oss den förebräelsen i ansiktet, att vi vilja undergräva familjen, sedligheten, religionen, med andra ord vilja kullslå de nuvarande formerna för sammanlevnaden mellan man och kvinna, lösa upp den individernas tvångströja, förstöra det eländets och lasternas urkälla, som man behagar kalla familj.» Att det uttalandet, som av herr Branting anförts, på något sätt skulle, som »Social-Demokraten» påstår, ställas i något samband med någon eller några personer i det socialdemokratiska partiet, det finner genast var och en, som läser boken, icke är fallet på annat sätt, än att författaren naturligtvis betraktar hädelsemotionerna såsom havande en viss skuld i det av honom överklagade förhållandet. Emellertid ligger det en viss, en betydande grad av hardiesse i ett anmärkande på det sätt som skett. Man skall naturligtvis vara mycket säker på sin sak, säker på att man icke kan ha inom sina egna leder, inom sina egna tryckalster någonting som kan vara av liknande art; med andra ord, man bör ha gått till verket i den övertygelsen att man själv är fullt ren, och det bör icke finnas någonting, som kan förebrås en själv av samma art. Jag skall naturligtvis icke upptaga de många olika saker, som i det fallet finnas till mitt förfogande. Jag skall liksom den ärade talaren — åtminstone icke för närvarande — ingå närmare därpå; jag skall inskränka mig till en enda sak, jag liksom han, genom att anföra ett ordagrant citat ur en socialdemokratisk tidning, som stått att läsa under denna valrörelse. Författaren skriver ordagrant följande såsom ett svar på den av tidningen uppställda frågan om vad den s. k. upplysta opinionen vill: »Jo», säger han, »den vill genomföra ett militärsystem här i landet, så att hälften av alla arbetarnas inkomster skola tagas till underhåll åt militarismen, d. v. s. att varje arbetare och småbonde skall underhålla en soldat; den vill förbjuda tryck-, församlings- och yttrandefrihet, den vill kringskära arbetarnas organisationsfrihet och skapa lagar, som göra dessa juridiskt ansvariga, den vill i

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

övre Norrland införa ett Sibirien efter ryskt mönster, dit alla miss-hagliga personer skola deporteras till tvångsarbete, den vill i varje kommun anställa ett antal landsknektar, som skola piska bönder och arbetare med knutpiskor, när de ej kunna betala skatten.»

Jag nämnde nyss, att herr Staaff i sitt anförande icke gick vidare in på, vad som enligt hans mening var anledningen till för-bittrandet av striden, och för visso tror jag, att han handlade klokt därutinnan, ty den man, som höll talet vid remissdebatten 1911 från den plats, där han i dag stod, han har väl om någon därmed visat, hur han gått till gränsen för det personligt förolämpande. Han borde vara den siste att klaga över något sådant. Den, som utslungade orden om ruttenheten i statsförvaltningen, han gör klokt i att icke tala så högt. Han är att betrakta såsom en lärofader för vad man i den vägen kan tillåta sig. Och det tal, som följde i valstriden 1911 i Dalarne, varur jag icke skall besvara kammaren med att göra något utdrag, det giver bekräftelse på, att han icke till den dagen förbättrats.

Det parti, som har en press, i vilken kan intagas en sådan artikel som den s. k. Albertiartikeln, den har sannerligen icke ett ord att säga om andra, ty den artikeln är väl det skamligaste, som i detta land är skrivet om en politisk motståndare. Det skadar icke, att det som ett bevis på skriftställarekonst i liberala tidningar kommer in i andra kammarens protokoll. I Dagens Nyheter läses nämligen för den 7 februari 1911 uti en ledande artikel bland annat följande ordagranna passus: »Aldrig har intressepolitiken dominerat så på idépolitikens bekostnad i Danmark som under Alberti och aldrig i Sverige som under herr Lindman. Om båda kommer historien en gång att säga: de voro affärsmän och ingenting annat. Och jämförelsens berättigande upphäves icke i minsta mån därigenom, att den ena kallade sig liberal och den andra konservativ, medan båda i sitt hjärta stodo främmande för principerna i den ena eller i den andra riktningen, därför att de föraktade principer som sådana eller åtminstone icke förmådde fatta dem».

Emot detta nu anförda vågar jag säga såsom åtminstone min ringa uppfattning, att det nyss påtalade bleknar. Men det synes mig, att den första talaren i dag från Stockholmsbanken, herr Staaff, borde hava funnit, att han icke genom sådana uttalanden, genom att gå fram på det sätt, som han gör, för sitt parti till seger. Men det må vara hans egen sak.

Jag vill icke vidare upptaga herr Brantings beskyllningar om påtryckningar vid valen annat än i den mån, att jag vill säga, att påtryckningar ägde förvisso rum kanske mest just inom det socialdemokratiska partiet. Ja, jag vågar säga, att herr Brantings uttalande har mycket litet fog efter vad jag har mig bekant, men jag tror, att herr Branting icke vågar bestämt bestrida, vad jag har sagt.

Jag skulle vidare vilja säga, att herr Branting väl icke kan tro, att han genom att på detta sätt misstänkliggöra vissa perso-

ner för att hava utövat tryck vid valen, kan fördunkla resultatet av den utgång, som valen fingo, lika litet som jag förmodar, att herr Staaff kan genom att misstänkliggöra högern dölja de verkliga skälen till liberalernas nederlag vid valen. Men från denna plats vill jag för min del uttala, att det icke är från högerns håll, som debatten i dessa ämnen påbörjats i dag. Skulle vi icke på denna dag kunna hava viktigare saker att tala om, och är detta tillvägagångssätt det rätta sättet att vid denna riksdag börja arbeta på försvarsfrågans lösning?

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Med en stark känsla av ansvar för fosterlandet har högern gått ut i den valstrid, som nyss ägt rum. Vårt syfte har varit att erhålla ett tillfredsställande försvar för vår självständighet. Ingen kan veta, om eller när denna självständighet kan varda hotad, men de politiska förhållandena äro sådana, att varje nation handlar klokt, som inrättar sig efter sin förmåga så, att den kan värna om sin självständighet. Stora skaror av valmän hava visat sig dela denna vår uppfattning, och det är min livliga tro, att stora skaror av svenska medborgare med oro avvakta, att försvarsfrågan vid den riksdag, som nu sammanträtt, erhåller en god lösning. Landets uppmärksamhet kommer därför säkerligen att i högre grad än vanligt vara fästad på det arbete, som denna riksdag har sig förelagt och det sätt, på vilket folkets valda förtroendemän komma att utföra detta arbete. Med förvåning kommer man nog att erfara, att denna remissdebatt rört sig i så stora delar på sidan om denna viktiga fråga, men, som jag nyss nämnde, högern är icke skulden därtill.

Det försvarsutskott, som fått sig förelagt att bedöma Kungl. Maj:ts proposition i försvarsfrågan har fått en mer än vanligt ansvarsfull uppgift. Att såsom ledamot av detta utskott ingå i ett bedömande av dessa frågor anser jag för min del överflödigt. Men jag vill hysa den livligaste förhoppning, att vårt arbete må inrikas på denna viktiga fråga, och att vi må sakligt utbyta våra tankar med det enda målet för ögonen: vinnandet av ett betryggande försvar för vårt fosterland.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Det skulle vara nog så frestande, då jag på talarelistan blivit placerad efter herr Lindman, att giva sig in på att bemöta vad han här framfört, men då jag ursprungligen begärde ordet för att taga mig friheten fästa kammarens uppmärksamhet på en realitet, som saknas i den kungl. propositionen, vilken nu skall remitteras till vederbörande utskott, vill jag förbigå detta inbjudande och lockande tillfälle, som alldeles osökt givits genom herr Lindmans utfall emot socialdemokratien. Jag kan dock icke annat än i förbigående säga, att jag beklagar det högerparti, som till sin ledare har en man, vars uppfattning av och kännedom om socialdemokratien tyckes inskränka sig till det som han här anfört.

Det har från socialdemokratiskt håll alltid anförts och uttalats, att med utökad militärväsen här i landet och därav följande

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

ökade kostnader för statsverket få även de stora sociala frågor, som beröra stora delar av folket och i synnerhet arbetarklassen stå tillbaka och vika åt sidan.

Nu förklarade visserligen herr justitieministern att, oaktat han själv personligen hade sympati för riktningen av en del av de frågor, som framfördes i trontalet av den 16 januari, men vilka ej omnämnts i det senaste trontalet, möjlighet dock icke givits att framföra dem till denna riksdag på grund av den begränsade tiden, sedan den nya högerregeringens medlemmar tillträdde sina respektive ämbeten. Detta tillkännagiver vilken oändligt skev ställning som den nuvarande regeringen befinner sig i, då den, på samma gång som den satt till sin uppgift att söka åstadkomma försvarsfrågans lösning här i landet, måste till och med, om man får tro hr justitieministern, mot sin vilja taga avstånd från de stora frågor, som alldeles oupplösligt sammanhänga med denna fråga, och det är de stora sociala frågorna, vilkas behandling av denna regering dock giver vår uppfattning från socialdemokratiskt håll odiskutabelt rätt.

Det sades i det senaste trontalet som hölls för några dagar sedan, som en förvissning, att hela folket skall med större tillförsikt deltaga i arbetet på andra stora samhällsfrågor, som vänta på sin lösning, när försvarsfrågan är avgjord. Jag vågar säga, att man med lika stort fog kan vända om den satsen och säga, att först då dessa frågor, politiska och sociala, som beröra folket på det djupaste fått sin lösning, kan man förvänta att hela folket skall med tillförsikt deltaga i försvarsfrågans lösning, men icke förr.

Nu är det särskilt en fråga, som intresserar mig och många med mig, som jag ville fästa kammarens uppmärksamhet på vid denna debatt. Det är arbetslöshetsunderstödsfrågan. Det hette i januaritrontalet: »Oavlåtligen böra statsmakterna, så sant de vilja sätta rättvisa och samhällsfrid såsom mål för sina strävanden, söka utvägar att lindra den kroppsarbetande klassens tunga livsbekymmer. För att möjliggöra en första början till åtgärder från det allmännas sida till motverkande av den för stora delar av denna klass så ödesdigra arbetslöshetens följder äskar jag anslag».

I anslutning härtill uppfördes i statsverkspropositionen ett belopp av 300,000 kronor för arbetslöshetens bekämpande att utgå som extra anslag för år 1915. Dåvarande statsrådet och chefen för civildepartementet sade sig hysa förhoppning om att under riksdagens lopp sättas i tillfälle att framlägga förslag i nämnda syfte, vilken förhoppning emellertid gick om intet genom ministärens avgång och riksdagens upplösning.

Av vad såväl det senaste trontalet *icke* innehåller angående denna fråga som av vad nuvarande statsrådet och chefen för civildepartementet anför i statsverkspropositionen framgår, att vi haft rätt i vårt antagande, att när en militärbudget stiger i höjden och en högerregering är vid makten, få arbetarnas krav på statsmakternas mellankomst vika åt sidan. Ty man får väl antaga, att,

efter herr statsrådets ord om vad som för honom härvid varit bestämmande att icke nu framlägga något förslag i ärendet, icke har varit tvivel om behovet av att något göres i ifrågavarande hänseende, det då har varit en strävan att begränsa utgifterna så mycket som möjligt på andra områden för att fylla militärbudgeten, som gjort att plats icke funnits i 1915 års statsreglering för anslag till arbetslöshetens bekämpande.

Jag tror mig kunna göra mig till tolk för besvikenheten hos stora grupper av isynnerhet industriarbetare över att denna för dem så betydelsefulla fråga ånyo skjutits åt sidan. På samma gång som fordringarna på deras försvarsvillighet skärpas såsom aldrig förr, tillmötesgår icke ett sedan många år tillbaka av dem framfört krav, som avser lindrandet av det ohyggligaste en arbetare har att kämpa emot, nämligen arbetslöshetens svårigheter. Deras känslor vid konstaterandet härav torde kunna förstås av en och var, som vill förstå. Så blir på så sätt trontalets nr 2 uttalade förvisning om kraftigt reformarbete efter försvarsfrågans lösning endast ett löfte, som man icke vet, när eller hur det kommer att infrias, och det vågar jag säga, att icke kommer detta att stämma arbetarklassen välvilligare mot fjärde och femte huvudtitlarna.

Jag anser mig i detta sammanhang oförhindrad, ja befogad till och med, att anföra några siffror för belysande av, vad de organiserade arbetarna själva åtgjort i denna fråga. Vi hava i Landsorganisationen, vår centrala fackliga organisation, utarbetat en statistik, som sträcker sig så långt tillbaka, som över huvud taget vår verksamhet varat. Den omfattar en 25-årsperiod, och det framgår av denna statistik, att under den perioden, 1888—1912, har av fackförbunden utbetalats i arbetslöshets- och självhjälpsunderstöd i runt tal 2,266,000 kronor. Jag lägger därtill de siffror, som vi hava tillgängliga från vår verksamhet i fjol. Då utbetalades av 16 fackförbund 184,164 kronor. Det gör sammanlagt i runt tal 2,450,000 kronor, varav största delen är utbetald under de senaste tio åren. Det är visserligen en ganska lång period, som dessa siffror avse, men de bära dock vittne om, att arbetarna hava i sina organisationer vinnlagt sig om saken, så mycket som det efter förhållandena varit dem möjligt att göra, och att de gjort sig väl berättigade till, att icke tiden för statens ekonomiska mellankomst ytterligare förhalas. Jag hoppas att denna verksamhet och dessa siffror komma att beaktas i den utredning, som ännu icke avslutats. De flesta fackförbunden, 18 stycken, hava frågan organisatoriskt och praktiskt ordnad. Det är att märka, att flera av de andra fackförbunden under fjolåret och närmast föregående år vidtagit åtgärder för att införa arbetslöshetsunderstöd och organisatoriskt ordna frågan i förväntan och avvaktan på, att statens tillskott skall komma fortast möjligt. Man kan säga att 90 procent av de organiserade arbetarna inom den privata industrien tillhöra fackförbund, som till följd av sin egen verksamhet äro intresserade av arbetslöshetsunderstödsspörsmålet.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag kan icke uraktlåta att i detta sammanhang, när denna fråga ånyo blivit skjuten åt sidan, giva några siffror från verksamheten på hithörande område i ett av våra grannland, Danmark. Där visar det sig, att statens bidrag kraftigt sporrat arbetarnas egen verksamhet. Under verksamhetsåret 1907—1908 fanns i Danmark 34 erkända arbetslöshetskassor med 70,449 medlemmar. 1912—1913 hava de stigit till 55 kassor med ett medlemsantal av 120,289. Statsbidraget i Danmark utgjorde räkenskapsåret 1911—1912 822,536 kronor och det kommunala bidraget 374,114 kronor. Ifrån det allmännas sida hava således arbetarna i Danmark under detta räkenskapsår haft ett tillskott av 1,196,650 kronor. I Sverige hade de intet. Jag anser verkligen, att, kan det betydligt mindre Danmark utbetala ett statsbidrag på 822,000 kronor på ett år, då borde väl Sverige kunna inrymma ett förslagsanslag på 300,000 kronor i statsregleringen för 1915.

Jag tror visserligen icke, att, då herr statsrådet och chefen för civildepartementet har tillstyrkt ett anslag till den internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande på 750 kronor pr år för åren 1914 och 1915 — det blir väl ett permanent anslag i fortsättningen liksom anslaget till byrån för arbetarskydd i Basel — detta skett för att på något sätt förtaga det ogynnsamma intrycket av inhiberandet av det förslagsanslag på 300,000 kronor till arbetslöshetens bekämpande i Sverige, som den förra regeringen upptog i statverkspropositionen. Men, det är ju i alla fall en sak för sig. Det är gott och väl att denna förening får detta anslag, men att ens ett ögonblick betrakta saken så, att därigenom skulle regeringen ha uppfyllt all rättfärdighet, i det att man därigenom visat sin goda vilja att tillmötesgå arbetarnas fordringar på statens mellankomst för arbetslöshetsunderstödsproblemets ordnande, eller på statens bidrag till arbetslöshetens bekämpande, det kan väl icke falla någon människa in. Då emellertid herr statsrådet i sin motivering hänvisar till denna internationella förenings verksamhet, så vill jag säga, att det är med denna förening som med andra sådana internationella föreningar, att den är i allmänhet försiktig med sina uttalanden. Den vill naturligtvis icke stöta ifrån sig medverkan från de olika regeringarna i de olika staterna. De uttalanden, som gjorts på respektive kongresser och även i föl på kongressen i Gent, dessa uttalanden äro hållna i en synnerlig försiktig anda, så att de icke skola förbinda till alltför mycket. Jag vill således, att den internationella föreningens uttalanden skola omedelbart ses i den rätta belysningen, om i fortsättningen denna eller någon annan ministär skall taga den till intäkt för sina åtgöranden eller icke åtgöranden vid denna frågas slutliga realisering. Och, för övrigt. I t. ex. den internationella arbetarskyddsbyråns och dennas internationella kongressers uttalanden äro starka direktiv givna för arbetstidens begränsning inom vissa områden, men man ser just heller icke, att regeringarna äro så villiga att taga upp och göra till sina de uttalanden i den frågan, som äro gjorda vid dessa kongresser.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Dock, arbetslöshetsunderstödsfrågans läge inom olika länder, såsom bilden därav sammanföres i den internationella föreningens i Gent publikationer, får väl icke vara något hinder för en lösning av densamma i vårt land, så att, om vi här se en framkomlig väg, den omständigheten, att frågan icke är tillräckligt diskuterad eller belyst internationellt, icke skall kunna hindra arbetslöshetsförsäkringens realiserande hos oss. Den internationella organisationens uppgift är i första hand en undersökande uppgift, att insamla material och att inhämta rapporter av särskilda slag på olika hithörande områden, och denna förening är ännu i mycket stor utsträckning sysselsatt med att avfatta beskrivningar över vad hittills på skilda håll åtgjorts i denna fråga.

Jag vågar säga, att ett erkännande av de fackliga organisationerna såsom bärare av arbetslöshetsförsäkringens organisation, vilket erkännande den internationella organisationen redan givit i en av sina resolutioner, som fattades i Gent i fjol, ett dylikt erkännande borde också redan hava givits från de svenska statsmakternas sida. Jag tror mig veta, att utredningen på detta område är så pass långt framskriden, att frågan skulle kunna organisatoriskt lösas ganska snart, om man ville lösa den i samband med erkännandet av de fackliga organisationerna såsom förmedlare av statens bidrag. Den förutvarande civilministern förutsatte också, att utredningen skulle kunna vara färdig, så att förslag skulle kunnat framläggas till den riksdag, som upplöstes, så att frågan då kunnat, åtminstone i övergående form, ordnas.

Ja, som frågan nu ligger, hava vi från vårt håll insett det hopplösa i att föra fram den i en motion. Men att därav draga den slutsatsen, att arbetarna och deras representanter i andra kamraren icke skulle vara lika livligt besjälade av omsorg om denna fråga och hysa önsknings och fordringar på, att den realiserats fortast möjligt, är oriktigt, och jag tror knappast, att någon skall tyda det så heller. Som frågan nu ligger, kan den väl icke lösas på annat sätt, än att Kungl. Maj:t i anslutning till de ord, som fälldes i det första trontalet för i år, men vilka saknades i det andra, för fram frågan vid 1915 års riksdag, och lägger propositionen på det sätt, att anslag skall kunna utgå även under år 1915. Så har man gjort i en hel del andra frågor här i riksdagen, och så skulle även kunna förfaras i denna fråga.

Jag ber att få sluta detta för mängen kanske högst prosaiska inlägg i denna remissdebatt, vilket dock, såsom jag förutskickade, berör en för arbetarna betydelsefull realitet, med en önskan och en hemställan om, att när frågan framlägges år 1915, den bygges på fackorganisationerna såsom utgångspunkt och att det anslag, som skall utgå, även måtte utgå för år 1915.

Chefen för kungl. finansdepartementet, herr statsrådet Vennersten: Herr talman, mina herrar! Innan jag går att söka bemöta de angrepp, som riktats mot den föreliggande finansplanen för tiden efter 1915, ävensom anmärkningen mot användandet av kassafon-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

dens medel för statsregleringen 1915, anhåller jag att få yttra några ord med anledning av ett uttalande av herr Staaff.

Herr Staaff förklarade, att det senaste regeringsskiftet föranlett avbrott i arbetet på en reformerad nykterhetslagstiftning och tillade, att hans avsikt varit att framlägga för den riksdag, som började i januari, ett förslag, byggt i huvudsak, så vitt jag förstått rätt, på det betänkande, som nykterhetskommittén framlagt. Jag har fått den uppfattningen, att det väl ändå är att i någon mån underskatta svårigheterna att på grundval av detta betänkande utan någon ändring i huvudsak framlägga ett förslag, som skulle kunna leda till ett positivt resultat nu. För min del har jag ansett, att det vore till sakens fromma, om man med användande av de utlåtanden, som över betänkandet inkommit, d. v. s. efter att kritiskt ha granskat förslaget med ledning av dessa utlåtanden, försökte framkomma med ett förslag, som genom sådant tillvägagångssätt skulle ha större utsikt att nu kunna genomföras. Jag har också på grund av denna min uppfattning sökt främja frågans framkomst på så sätt, att jag efter erhållet bemyndigande tillkallade bland andra två av nykterhetskommitténs mycket bemärkta män, den ene dess ordförande, för att genom sakkunniga låta utföra det ifrågavarande granskningsarbetet.

Jag vill här ge ett varmt erkännande åt det sätt, varpå nykterhetskommitténs ordförande ställde sig till mitt förfogande, därmed visande, att han ville höja hela frågan upp till det plan, där den enligt mitt förmenande bäst kunde främjas, och jag kan blott beklaga, att han sedan fann sig föranlåten att draga sig tillbaka. Detta skall dock icke välla, att mina försök att åstadkomma ett arbete, som kan resultera i ett förslag att framläggas för denna riksdag skola avbrytas. Jag hoppas fastmer, att det skall lyckas de herrar, som nu vilja och kunna taga hand om arbetet, att bidra till att denna min önskan går i uppfyllelse.

Då jag nu går att i största korthet söka bemöta de nyss åsyftade anmärkningarna, vill jag att börja med påpeka det förhållande, som är oss alla väl bekant, att finansierandet av försvarsreformen kräver, att man dels sörjer för de kostnader, som ha betecknats som engångskostnader, och dels söker tillse, att medel finnas till bestridande av de årligen återkommande merutgifterna. För det första syftets vinnande har föreslagits en värnsskatt, vars belopp är satt till 75 miljoner kronor. Nu förutsätter jag, att i runt tal en tredjedel av detta belopp kommer att årligen utgå. Visserligen omnämnes, att eventuellt 30 miljoner skulle kunna komma på det första året och det återstående sedan i två hälfter på de följande åren, men det gäller dock en utgift på 25 miljoner kronor årligen under tre år att tagas ur, i stort sett, den svenska produktionen. Det är ju — därom vi äro alla ense, förmodar jag — en så pass betydelsefull åtgärd, att man måste tillse, att inte denna produktion samtidigt tynges med andra nya eller förhöjda skatter. Det är också orsaken till, att jag sökt se till att såväl för år 1915 som för de båda följande

åren, under vilka tre år värnskatten är beräknad att utgå, inga andra nya eller förhöjda skatter skulle behöva tagas i anspråk, utan att andra utvägar skulle kunna anvisas. Dess bättre har Sveriges finansiella ställning gjort det möjligt att så förfara. Man har emellertid nu särskilt vänt sig med stort eftertryck mot en av mig föreslagen åtgärd, nämligen användandet av 2 1/2 miljon ur den s. k. statsverkets kassafond för statsregleringen 1915, ävensom mot ett fortsatt användande av kassafondsmedel under de båda följande åren.

*Remis av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Nu bör man ju något besinna vad kassafonden är, för att man skall kunna rätt bedöma, huruvida det kan vara tillåtet under vissa förhållanden, att använda av denna fonds medel till andra ändamål än de två, för vilka den huvudsakligen är avsedd, nämligen att utgöra ett statsverkets rörelsekapital och att tjäna som utjämningsfond för eventuellt uppkommande brister i framtida statsregleringar. Jag går då ut ifrån, att den i januaripropositionen av min företrädare som lämplig angivna höjden på kassafonden under nuvarande förhållanden också kan anses vara rimlig och riktig. Man hade vid 1912 års utgång i denna fond något över 42 miljoner kronor, men genom det osedvanligt stora överskott, som statsregleringen för år 1913 visade sig lämna, stiger fonden med sistlidna års slut upp till 65 miljoner kronor, eller kanske snarare något däröver.

Nu har man ansett, såsom ock i januaripropositionen framhålls att 40 à 50 miljoner kronor skulle vara en tillräcklig höjd på kassafonden, men, säger man, under nuvarande förhållanden torde man böra sätta kravet något högre, och därtill fanns då möjlighet genom att man trodde, att kassafonden skulle vid årets slut uppgå till 50, ja kanske 55 miljoner kronor. I själva verket uppgick den som sagt till 65 miljoner, eller något däröver.

Det förefaller mig då, som om man borde kunna fråga sig, huruvida icke en användning av någon del av dessa medel för annat ändamål än de båda huvudsyftena kunde vara möjlig och lämplig. För min del har jag inte tvekat, att förorda ett användande av 2 1/2 miljoner ur denna för tillfället rikt överflödande fond då man därigenom kunde under de år, då värnskatten skall utgå, undvika uttagandet av nya skatter. Jag har därvid mindre tänkt på de skattdragande än på den svenska produktionen, som enligt mitt förmenande främst kräver en sådan hänsyn.

Nu kan man ju säga: Ja, men andra och större krav måste nu ställas på kassafonden med avseende på dess egentliga uppgifter. En ärad talare framhöll också att parallellt med den fortsatta utvecklingen inom statens alla verk måste gå en fortlöpande höjning av rörelsekapitalet, d. v. s. av den del av kassafonden, som är avsedd att tjänstgöra som sådan. Det är dock alla bekant, att staten för ifrågavarande ändamål har vida större rörelsekapital än kassafonden anger, ett ämne, varpå jag här inte vill närmare ingå, men säkerligen uppgår detta rörelsekapital till 100 miljoner kronor eller mer.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

När vi därtill hålla kassafonden uppe vid 55 miljoner eller något däröver, torde det inte vara farligt att använda de överskjutande medlen, därest det befinnes vara ur nyssnämnda synpunkt, av hänsyn till produktionen och de skattdragande, lämpligt och ändamålsenligt. Detta belyses synnerligen kraftigt av en uppställning, som jag låtit göra, och som utvisar, hur kassafonden skulle ha vuxit, därest man icke tidtals begagnat sig av fondens medel för andra ändamål än täckande av brister i statsregleringarna. Den skulle ha kommit upp till en höjd av — vill jag minnas — 277 miljoner kronor, oaktat bristerna, som varit att täcka i föregående års statsregleringar. D. v. s. de båda tidigare existerande fonder, som sammanslagits och nu utgöra kassafonden, skulle i närvarande stund ha uppgått till 277 miljoner kronor, om man icke använt en del av medlen på det sätt, som tidigare skett, men som jag ingalunda vill rekommendera, nämligen genom att omedelbart taga ett års överskott i anspråk för ett följande års statsreglering.

Har man väl sört för båda de ändamål, som kassafonden avser att fylla, så frågar jag, om det kan vara orimligt att under sådana förhållanden, som nyss är nämnt, begagna sig av överskottet i stället för att tillgripa nya skatter. Det har visserligen framhållits att man får vara försiktig med användandet av fondens medel, emedan vi ha att vänta en lågkonjunktur. För min del är jag nog benägen att instämma i den meningen, att vi stå inför en tid av nedgående konjunkturer, ehuru väl jag, på grund av till mig ingångna meddelanden från väderhäftigt och kunnigt håll, anser att man icke behöver frukta så mycket för att det skall bli en lågkonjunktur av synnerlig varaktighet. Därmed må vara hur som helst, men vad jag skulle vilja framhålla, är det, att vi ha haft under de gångna åren att räkna med ett högst betydande överskott i statsregleringarna. Den siffra jag nyss nämnde är därpå ett kraftigt bevis. Och när vi det oaktat fortsätta att med försiktighet göra upp våra statsregleringar, skall det utan tvivel visa sig, att vi hädanefter icke skola få svårare för att med överskottsmedlen inte blott täcka eventuellt uppkommande brister utan också höja kassafonden så att den följer de stigande kraven. Jag är också övertygad om att den ärade talare jag nyss åsyftade, min ärade företrädare i ämbetet, skall ge mig rätt, då jag säger, att om man blickar tillbaka på utvecklingen under den gångna tiden, som sammanfaller med höjningen av hela vårt ekonomiska liv, kan man utan fara för svårare misstag hämta stöd för den uppfattningen att vi kunna räkna med att de förhållanden, som rätt hittills, också i stort sett böra kunna bli bestående för framtiden, då man tar en längre följd av år i betraktande.

Herr Branting vände sig mot mig med erkännande av att 1915 års statsreglering enligt januaripropositionen visade ett ungefärligt överskott av 6 milj. kr. utöver den beräkning, som är gjord av första försvarsberedningen. Herr Branting menade emellertid, att det skulle vara oförsiktigt att räkna med ett fortsatt förhållande av samma art, d. v. s. att de kommande åren skulle allt

framgent visa sig lämna 6 milj. kr. mera än försvarsberedningarna räknat med. Jag vågar då med hänvisning till vad jag nyss sagt, med hänvisning till det faktum, att överskotten, sedan bristerna i gångna års statsregleringar blivit täckta, varit så betydande, att de skulle ha uppgått till mellan två och tre hundra miljoner, därest de blivit fonderade, jag vågar med hänvisning till detta säga, att jag tror, att det ingalunda är oförsiktigt att räkna med de 6 miljonerna även i fortsättningen. Och jag kan så mycket lugnare våga göra detta uttalande, som det finnes en icke oväsentlig säkerhetsmarginal att peka på, därest mot all förmodan det skulle visa sig något år, att man icke kunde få räkna med dessa överskjutande 6 miljoner. Vi ha i finansplanen icke tagit hänsyn till en del av de eventuella inkomster statsverket skulle kunna bereda sig utöver de nuvarande. Man har inte ens omnämnt skogarnas påräkneliga meravkastning, vilken dock enligt försvarsberedningarnas siffror och enligt en där åberopad utredning skulle kunna tänkas för åren 1916 och 1917 uppgå till $1\frac{1}{4}$ miljon och de följande 6 åren, till och med år 1923, till sammanlagt $14\frac{1}{3}$ miljoner, d. v. s. över 2 milj. kr. om året. Man har här i kammaren framfört ganska starka anmärkningar mot det sätt, varpå statens skogar hittills skötts. Jag är icke kompetent att bedöma, om dessa anmärkningar äro riktiga, men jag vill konstatera, att från håll, som synes vederhäftigt och i saken initierat, framhållits, att staten borde kunna draga betydligt större revenu av sina skogar, än den för närvarande gör. Och jag nämner det, därför att det innebär ett stöd för den uppfattning, som jag nyss åberopade, att man även i avkomsten av statens skogar kan räkna på en säkerhetsmarginal, som kan vara nog så reell. — Jag vill vidare påpeka, att för övergångsåren har i finansplanen räknats med samma brist av 17 miljoner, som man tänker sig uppstå för täckandet av merkostnaderna för försvaret och övriga utgifter sedan den föreslagna försvarsorganisationen blivit fullt genomförd. Även här finnes för de närmaste åren en marginal, som icke är obetydlig.

Vad som var det väsentliga i det som från herr Brantings sida sades mot mina beräkningar och uttalanden, torde jag väl ändå få uppfatta vara den omständigheten, att jag icke, som herr Branting förmenade, vågade sjunga ut med att inkomst- och förmögenhetsskatten borde tillgripas såsom en huvudkälla för täckande av den brist, som uppstår genom merkostnaderna för försvaret eller eljest efter 1917. Jag vill då förklara, att denna sak, såsom också är framhållet i propositionen, kräver en nog så grundlig utredning, och det är väl ingen, som känner eller söker sätta sig närmare in i dessa förhållanden, som kan underlåta att komma till samma uppfattning som jag, att det kräves en ganska ingående undersökning, innan man kan lägga fram ett preciserat och detaljerat förslag, om huru en ökning av inkomst- och förmögenhetsskatten skall genomföras. Jag tillåter mig i det avseendet hänvisa till vad den föregående regeringen gjort för att förbereda denna sak. Den 24 januari i år erhöi aktuarien Flodström i uppdrag att bearbeta

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 7. 5

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

deklarationerna och taxeringslängderna för 1913 just i avsikt att skaffa den statistiska grundval, på vilken man skulle kunna bygga en omläggning av inkomst- och förmögenhetsskatten. Vid en höjning av denna skatt anser jag det vara nödvändigt, att innan man skrider till något fastslående av eller ens gör någon antydning om hur skatteskalorna skola anordnas, denna statistik är färdig. Det har den icke hunnit bli, oaktat detta arbete bedrivits med all önskvärd skyndsamhet. Jag vill emellertid förklara, att om inkomst- och förmögenhetsskatten kommit att nämnas i visst sammanhang, sist av de föreslagna nya skatterna, så behöver detta ingalunda innebära, att det är den ordning, i vilken den skall komma till användning. Därom är det ju för övrigt för tidigt att döma nu, då vi ännu hava, hoppas jag, tre år framför oss, innan vi behöva tillgripa denna höjning. Ty det kan väl ändå icke vara lämpligt att börja med en höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten, samtidigt som man låter den stora värnsskatten utgöras av de skattdragande. Herr Branting torde väl sålunda finna, att icke något uppenbart eller understucket försök är gjort att undanskjuta denna skattereformfråga för att eventuellt låta den framdeles ersättas av något annat. Det blir ju andra män än vi, vare sig det gäller regering eller riksdag — i fråga om den senare åtminstone till någon del — som komma att handlägga och avgöra denna angelägenhet, och det kan väl vara nog, om man nu inskränker sig till att förklara, att inkomst- och förmögenhetsskattens reformerande, innebärande höjning av densamma, är ett av de moment, som komma i fråga, då det gäller att finansiera försvarsreformen.

Herr Branting gjorde en anmärkning mot mig, att jag i försvarspropositionen icke skulle ha så uttryckligen som försvarsberedningarna gjort, framhållit, att de mindre bärkraftiga samhällslagren borde skonas, utan uttryckt mig så, att de mindre bärkraftiga samhällslagren *såvitt möjligt* borde skonas från skatteförhöjning. Men man finner av sammanhanget i denna del, att det särskilt gäller höjning av stämpelskatten, och det tillägges, att bland de indirekta skatterna torde ingen bättre än stämpelskatten vara av beskaffenhet att tillgodose nämnda krav. Men, säger herr Branting, jag har ju där i alla fall inflikat orden »såvitt möjligt», ord, som försvarsberedningarna icke använt i sitt betänkande. I detta avseende vill jag framhålla, att om jag uttalade mig med denna försiktighet, så står detta i god överensstämmelse med första försvarsberedningens uttalanden, som också innefatta en liknande reservation. Man kan ju nämligen icke säga, i fråga om stämpelskatten t. ex., att även om den kommer att drabba de mera bärkraftiga, det dock icke skulle kunna finnas någon, som kan betecknas som mindre bärkraftig, som komme att drabbas av höjningen av stämpelskatten, hur man än må lägga den. Och ett uttryck för denna uppfattning synes mig också första försvarsberedningen ha givit, då den yttrar: »Ehuru de ifrågasatta skatteförhöjningarna ju skulle komma att huvudsakligen drabba de bärkraftigaste samhällslagren» etc.

Då här säges *huvudsakligen*, så frågar jag, om icke det kan vara likvärdigt med vad jag sagt om att de mindre bärkraftiga skulle *så vitt möjligt* skonas från skatteförhöjning. Jag hoppas att herr Branting är nöjd med denna förklaring.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag tillåter mig slutligen påpeka, att då från herr Adelswärds sida mot mig framstälts en anmärkning på grund av förslaget att göra inlandsbanefonden räntebärande i avsikt att därmed giva den norrländska kommunikationsfrågan ett stöd utöver de 5 miljoner som statsverkspropositionen upptager, så har herr Adelswärd måhända icke beaktat att detta icke berott på tillämpningen av någon ny princip. Jag har nämligen därvid gått till våga på samma sätt som min ärade företrädare i ämbetet, då han föreslog, att statsverkets fond av rusdrycksmedel skulle göras räntebärande. Sålunda även i detta fall kommer riksbanken att förlora den vinst, som skulle uppkomma om man icke ville göra dessa medel räntebärande. Om man betraktar båda dessa åtgärder såsom undandantagsfall, kan jag inte inse, att man gör mera orätt i det ena fallet än i det andra.

Det är på den allmänna utvecklingen av vårt ekonomiska liv det beror, om vi skola kunna bära tungan av försvarsbördorna. För min del har jag fått den övertygelsen, stödd på den erfarenhet vi ha från gångna tider, att om icke den ekonomiska utvecklingen plötsligt avbrytes, så skola vi kunna likaväl bära de kommande försvarskostnaderna, som vi kunnat bära dem vi hittills haft. Och det är denna övertygelse, som gör, att jag fortfarande håller före, att finansplanen skall stå sig såväl inför en kritisk granskning nu som inför den svårare kritik, som kommande års erfarenhet kan medföra.

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Jag skulle naturligtvis icke ha begärt ordet i denna debatt, om jag icke fått en alldeles speciell anledning att yttra några få ord med hänsyn till de uttalanden, som gjorts i början av diskussionen av hans excellens statsministern.

Innan jag emellertid berör den särskilda saken, kan jag icke underlåta att som en replik till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet säga, att, då han här beklagar, att hans arbete för främjandet av nykterhetsfrågans lösning delvis blivit hämmat genom det utträde ur den nybildade kommissionen, som ägt rum, och samtidigt uttalar sin förhoppning om att ännu kunna eller ännu hyser avsikten att söka få fram frågan till detta års riksdag, så säger jag: hur kan man sammanföra detta med det kända förhållandet, att en av de sakkunniga i den särskilda kommissionen redan vid tillkallandet förklarade, att han icke var beredd att påbörja arbetet förrän under höstens lopp? Är detta påstående, som varit synligt i tidningarna, riktigt, så stämmer det föga överens med det livliga intresse för nykterhetsfrågans snara lösning, som herr finansministern här deklarerat.

Den del av hans excellens statsministerns anförande, som jag

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nyss syftade hän mot, var hans dementi av de under valstriden ofta framkomna ryktena, att från regeringshåll utfärdats en ukas till landets officerare, enligt vilken de ålades att under valstriden iakttaga återhållsamhet, när det gällde att göra långt gående uttalanden med hänsyn till särskilt övningstidens längd. Med anledning av denna dementi eller detta kategoriska påstående, som hans excellens statsministern gjorde, kan jag icke underlåta att meddela kammaren följande. Vid ett valmöte, som jag höll inom en av kommunerna i min valkrets, kom jag att i mycket vaga ordalag omnämna just det förhållande jag här berört, och jag påpekade, att denna hemställan ifrån regeringen syntes ha utgått för att reducera de påståenden och uttalanden, som från framstående militärer längre förut blivit gjorda, och att man endast kunde förklara, att man nu icke längre från herrar officerare hörde samma toner som förut, genom att tillmäta ryktet om den omnämnda ukasen tillförlitlighet. Vid detta möte fanns en officer, kapten vid Norrlands artilleriregemente, närvarande, och han tog efter mig ordet och tillbakavisade med mycket stark betoning den beskyllning — såsom han uttryckte sig — jag behagat slunga ut mot landets officerare. Jag hade då naturligtvis ingenting annat att göra än att återtaga det påstående jag gjort, göra en ursäkt och vädja till församlingens överseende. Men vad händer? Tre eller fyra dagar efteråt infann sig samma officer i mitt hem och begärde ett privat samtal. Han förklarade då, att, sedan han hemkommit till regementet, hade han för sin chef omtalat sitt uppträdande vid ifrågavarande möte. Denne anmodade honom då att uppsöka mig och framföra en ursäkt för sitt beteende vid detta tillfälle. Han återgav då jämväl innehället i den skrivelse, som hade avlåtits till vederbörande regementschef.

Jag har icke kunnat underlåta att meddela detta till kammaren, utan att på något sätt vilja insinuera, att hans excellens herr statsministern här lämnat några osanna uppgifter. Men de uppgifter, som jag här lämnat, äro fullt korrekta, och jag kan psykologiskt icke förklara och förstå, att en av mina häftigaste politiska motståndare under valstriden förödmjucar sig så långt, att han uppsöker mig för att framföra sin ursäkt, därest han icke haft några sakliga skäl att så göra.

Hans excellens herr statsministern Hammarskjöld: I anledning av det sista anförandet vill jag endast upprepa, vad jag sade i mitt första anförande, jag sade då att jag vidtagit åtgärder för att hindra en *organiserad* verksamhet från officerarnas sida i viss riktning och efter visst bestämt program, men med uttryckligt framhållande utav, att jag icke därmed på något sätt lade något som helst band på den individuella och medborgerliga yttrandefriheten. För övrigt blir det ju tillfälle att vid besvarandet av den framställda interpellationen i detta ämne komma tillbaka till denna sak. Men av vad jag sade i mitt första anförande, finnes det ingenting, som är att ändra eller ta tillbaka, ty jag sade här

förut, att jag icke vid ett utan vid tre tillfällen övat inverkan för att hindra en *organiserad* propaganda från officerarnas sida, i fall en sådan skulle ifrågakomma.

När jag nu emellertid har ordet, skall jag med herr talman-
nens tillåtelse yttra mig något med avseende på vissa andra an-
föranden, som här hållits. Tyvärr hade jag icke tillfälle att full-
ständigt uppfatta herr Nilsons anmärkningar. Jag skall emeller-
tid yttra mig om dem så vitt jag kunnat uppfatta dem. Vad då
först kavalleriets värnpliktiges övningstid angår, så stå visserligen
de sakkunniga fortfarande på den ståndpunkten, att två års öv-
ningstid är nödvändig, i fall man skulle umbära en talrik volon-
tärkår, men med den nuvarande volontärkåren äro de sakkunniga
tillfredsställda med kortare värnpliktstid än två år. — Vad be-
träffar underbefälsfrågan, är det just en av de förnämsta fördelarna
med den s. k. vinterförläggningen, att det finnes jämförelsevis stor
utsikt att med vinterförläggning kunna lösa nämnda fråga, emedan
de värnpliktiga, som varit uttagna för att utbildas till underbefäl,
stå så nära målet, när deras värnpliktstid slutar, att de då ofta
kunna få ett bestämt löfte om underbefälsanställning och därigenom
förmås att kvarstanna. Det är över huvud så många åtgärder,
som äro föreslagna i syfte att befordra underbefälsanskaffningen,
att jag för min del anser, att man bör kunna se bort från tvångs-
uttagning till befäl, en tvångsuttagning, som ur flera synpunkter
är mycket litet tilltalande. Jag är emellertid villig medgiva, att
om rekrytskolan lägges på annat sätt, t. ex. efter den s. k. delade
linjen, så kan anledningen att tillgripa tvångsuttagning bliva be-
tydligt starkare.

I fråga om fälttelegrafkårens uppdelning eller icke uppdelning,
är det nog sant, att kavalleriets värnpliktiga äro övertaliga, och
att de kunna tillgodogöras vid trängen i händelse av mobilisering.
Men den omständigheten, att man har tillfälle att på detta sätt
tillgodogöra sig *ett* vapenslags övertaliga värnpliktige, bevisar na-
turligtvis icke, att man också har tillfälle att tillgodogöra sig ett
stort antal övertaliga värnpliktiga från ett annat vapenslag.

Vidkommande utbytet av egna hästar mot stamhästar, så är
det först och främst att märka, att detta är en fråga, som icke
står i något som helst nödvändigt sammanhang med den föreslagna
härorganisationen, utan en sak, som i och för sig kan genomföras
precis när som helst. Att genomföra den nu har dock mött svår-
igheter dels därför att — om jag är riktigt underrättad — det
vid alla infanteriregementen fattas erforderliga stallar; vidare finns
det en hel del så att säga fristående befälhavare med tjänstehästar,
för vilka det icke heller finns några stallar till hands, och dess-
utom komma remontering och remontdepåer att i alla fall bli så
pass ansträngda under övergångstiden, att det kan ej vara skäl
att anstränga dem vidare.

Herr Nilson nämnde även något om en besparingssumma, som
skulle kunna åstadkommas genom att följa tredje försvarsbered-
ningen, eller beredningarna i allmänhet, och vilken skulle uppgå

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

till ett bolopp av 5 1/2 millioner kronor. Denna summa skulle man väl komma till genom att göra alla de föreslagna besparingarna ty om man skulle avse den besparing, som uppkomme genom att utbyta vinterförläggning mot sommarförläggning, är den angivna summan många gånger för stor. Efter de beräkningar, som förelagts mig och som jag granskat så gott som jag förmått, kan denna senare besparing, såsom jag tror, icke uppgå till mera än omkring 1 mill. kronor.

Vad engångskostnaderna angår, kommer kammaren att i den proposition, som skall framläggas därom, få veta hela sanningen så, som jag hunnit utröna den. Såsom jag redan antytt i propositionen om härordningsförslaget, har jag funnit utvägar att, utan att dölja eller undanskjuta något nödvändigt, begränsa engångsutgifterna, som skola bestridas av värnskatten, till 75 mill. kronor. Jag bör tillägga, att detta är ett ganska allvarsamt belopp. Den värnsskatt, som sålunda skall utgå, är mera än 70 procent högre än vad den skulle vara, ifall den skulle utgå efter de grunder, som i detta avseende tillämpas i Tyskland, och det torde väl vara tämligen väl bekant, vilket land som är rikare på kapital och på stora inkomster, Tyskland eller Sverige. Att taga ut ett större belopp i vår inkomst och fördela detsamma på flera år skulle, såsom framgår redan av vad finansministern nyss yttrade, medföra den olägenheten — en olägenhet, som jag förmodar uppskattas rätt högt på många håll — att eftersom värnsskatt och en väsentligen förhöjd inkomst- och förmögenhetsskatt icke gärna kunna tagas ut samtidigt, höjningen av inkomst- och förmögenhetsskatten skulle fördröjas ytterligare ett par år.

De farhågor, som herr Nilson uttalade med avseende å användningen för rekryteringsändamål av vissa besparingar å avlöningsanslagen, tror jag kunna utan svårighet undanröjas genom närmare bestämmelser, som böra utfärdas.

Jag skall endast säga ett par ord till. Herr Staaft yttrade sin förvåning däröver, att jag kunde uttala en förhoppning, att riksdagen skulle utan förutfattade meningar besluta i försvarsfrågan, när dock andra kammaren vore vald på försvarsfrågan efter bestämda program. Ja, vore det så, att varje riksdagsman hade ett imperativt mandat i försvarsfrågan, då skulle det försvarsutskott, för vilket herr Staaft är ordförande, ha en mycket otacksam uppgift, eftersom det finnes tre partier med var sitt program i försvarsfrågan och intet av dessa partier har absolut majoritet inom riksdagen. Skall det bli något positivt resultat i försvarsfrågan, är det alleles nödvändigt, att det mandat, som den ene eller den andre anser sig ha fått av sina valmän, icke uppfattas så bindande, som herr Staaft antydde. Det är ju, såsom herr Staaft själv sagt, icke något majoritetsstöd på förhand förvärvat för något av de föreliggande programmen. Nu kan det sägas, att under sådana omständigheter finnes det ett slags majoritet för det mellanliggande förslaget, det liberala partiets förslag. Ja, det kan ju sägas, men jag hemställer dock, vad resultatet skulle ha blivit,

om liberala partiet kommit tillbaka till andra kammaren med exempelvis 150 röster? Vad hade resultatet då blivit annat, än att det liberala partiet genomfört sitt program? Men skall icke *det* verka någon skillnad med avseende å programmets genomförande, om man förlorar en hel del platser eller om man förvärvar ytterligare ett stort antal?

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

De yttranden, som generalerna avlämnat till mig, komma naturligtvis att tillhandahållas utskottet. Jag har något svårt att följa herr Branting, då han, man kan säga i samma andedrag, som han förklarade, att jag i mitt förslag slaviskt böjt mig för militärernas sakkunskap, yttrade, att generalerna skulle komma att bliva förskräckligt missnöjda, om detta förslag genomfördes. Då skulle de ju vara synnerligen svårtillfredsställda. Jag har vidare svårt att förstå, att om man fruktar en fortsatt militär agitation, denna skall förlora i styrka genom att man går de militära kraven mindre till mötes, men tilltaga, om man går dem mera till mötes.

Slutligen skall jag be att få erinra om ett faktum, som kanske alltför ofta glömmes bort, det nämligen att man från militärt håll aldrig förklarat sig vara nöjd med 1901 års härordning; tvärtom har det ju uttryckligen förklarats, att de nedsättningar, som vidtogos i fråga om det år 1901 framlagda förslaget, gjorde det hela otillfredsställande, och det framgår av de i försvarspropositionen citerade statsrådsyttrandena, att om den dåvarande regeringen accepterade det förslag, varom riksdagen då enade sig, så var detta endast och allenast i förhoppning, att det skulle bli en snar ändring. Jag vill minnas, att den gamle statsministern von Otter då trodde, att det skulle bli en ny värnpliktslag inom sex år. Sammanhanget mellan 1901 och nu är således icke något bevis för, att om Kungl. Maj:ts proposition nu antages, nya krav därutöver skola komma fram, utan det är tvärtom ett bevis därför, att om nedsättningar ske, så kommer frågan icke att vara löst, utan att inom en nära framtid åter komma upp igen.

Som tiden var långt framskriden och flere talare anmält sig för yttrandes avgivande, åtskildes kammarens ledamöter härefter kl. 5,12 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.